

**KUVIONUOTTIMENETELMÄN HYÖDYNTÄMINEN MUSIIKIN
YLEISOPETUKSESSA**

Marjukka Joensuu
Maisterintutkielma
Musiikkikasvatus
Musiikin laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin laitos
Tekijä – Author Joensuu Marjukka Pauliina	
Työn nimi – Title Kuvionuottimenetelmän hyödyntäminen musiikin yleisopetuksessa	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 81 s
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksessani tarkastelen kuvionuottimenetelmän hyödyntämistä musiikin yleisopetuksessa sekä opettajan että oppilaan näkökulmasta. Tutkimuksessani otan selvää, kuinka kuvionuottimenetelmä soveltuu sekä soittamiseen että soiton opettamiseen, ja kuinka menetelmä vaikuttaa kyseisessä tutkimusprosessissa mukana olleiden oppilaiden soittamisen oppimiseen ja motivaatioon. Tarkastelun kohteena on soiton eri osa-alueet kuten melodian soitto, säestysoitto sekä luova toiminta kuten omien soolojen tekeminen ja säveltäminen. Tutkimukseen osallistuvassa ryhmässä on useampia oppilaita, joilla esiintyy keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteita, joten yhtenä tutkimustavoitteena on selvittää, onko metodin hyödyntämisellä vaikutusta oppilaiden keskittymiseen. Kuvionuottimenetelmä on alun perin kehitetty niitä varten, joille perinteisen nuottikirjoituksen lukeminen on mahdotonta. Tutkimuksen avulla haluan kuitenkin tarkastella kuvionuottimenetelmän ulottuvuuksia musiikin yleisopetuksessa, ja sitä, voisiko menetelmän avulla musiikinopetusta kehittää yhä paremmin erilaiset oppijat huomioivammaksi.</p> <p>Tutkielmani teoriaosuudessa luon katsauksen kuvionuottimenetelmän historiaan, perusteisiin sekä aiempiin menetelmiä koskeviin tutkimuksiin. Tutkimukseni suoritin toimintatutkimuksena eräässä keskisuomalaisessa koulussa 2. luokalla, jonka musiikinopettaja oli aktiivisesti mukana tutkimusprosessissani. Tutkimusprosessia varten jaoin tutkimukseen osallistuvat oppilaat kahdeksi ryhmäksi. Tutkimusprosessini muodostuu kahdesta syklistä, jotka videoin aineiston analyysia varten. Ensimmäisessä syklistä pidin molemmille ryhmille neljä opetustuokiota, joissa kävimme laattasoitinten alkeita kuvionuoteilla. Tutkimuksen toisessa syklistä tapasin jokaisen oppilaan kertaalleen. Tapaamisissa oppilaat soittivat sähköpianoa kuvionuoteilla, ja haastattelin oppilaita myös muutamalla kysymyksellä opetuskokonaisuudesta. Opetuskokonaisuuden päätyttyä luokan oma musiikinopettaja katsoi opetusvideoni ja kommentoi niitä kirjallisesti. Noin puoli vuotta tutkimuksen jälkeen tapasimme opettajan kanssa jälleen, ja tein hänelle tutkimusta koskevan loppuhaastattelun.</p> <p>Tutkimustulokset osoittivat, että kuvionuottimenetelmän hyödyntämisellä oli useita positiivisia vaikutuksia oppilaiden soittamisen oppimiseen ja motivaatioon. Vaikka rytmien hahmottaminen osoittautui tutkimuksen aikana kuvionuoteilla haastavaksi, oppilaiden soittamisen oppiminen oli opetuskokonaisuuden aikana nopeampaa ja helpompaa kuin normaaleilla musiikintunneilla. Erityisen motivoivaksi tutkimustulosten perusteella osoittautui kuvionuoteilla säveltäminen, jota oli ainakin opettajan, ja havaintojen perusteella myös oppilaan näkökulmasta, helpompi lähestyä kuvionuottien avulla. Oppilaat, joilla esiintyi keskittymisen ja tarkkaavuuden ongelmia, olivat tutkimusprosessin aikana rauhallisempia, ja pääsivät soittamisen tuntuun paremmin kuin normaaleilla musiikintunneilla. Tuloksissa metodin vaikutuksen lisäksi huomioitavia tekijöitä ovat ryhmäkoko, tuokion pituus sekä muiden oppilaiden vaikutus.</p>	
Asiasanat – Keywords Kuvionuottimenetelmä, kuvionuotit, musiikin yleisopetus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	KUVIONUOTTIMENETELMÄ	4
2.1	KUVIONUOTTIEN SYNTY JA TAUSTAA	4
2.2	MENETELMÄN PERUSTEET	5
2.2.1	<i>Nuottikuva ja oktaaviala</i>	6
2.2.2	<i>Aika-arvot, tauot sekä ylennykset ja alennukset</i>	8
2.2.3	<i>Melodia ja soinnut kuvionuoteissa</i>	9
2.2.4	<i>Muoto</i>	12
2.2.5	<i>Kuvionuottien kirjoittaminen</i>	12
2.2.6	<i>Kuvionuoteista perinteiseen nuottikuvaan siirtyminen</i>	13
2.3	AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA	13
3	TUTKIMUSASETELMA	16
3.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
3.2	TUTKIMUSMENETELMÄ	17
3.3	TUTKIMUSKOHDDE	20
3.4	AINEISTON HANKINNAN METODI	20
3.5	AINEISTON ANALYYSIN KUVAUS	21
3.6	LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA	23
3.7	TUTKIMUSPROSESSIN SYKLISYYS	24
4	TUTKIMUSPROSESSIN ENSIMMÄINEN SYKLI	26
4.1	SUUNNITTELU	26
4.2	TOIMINTA	31
4.2.1	<i>Opetustuokiot 1 - Toiminta</i>	31
4.2.2	<i>Opetustuokiot 1 – Havainnot</i>	33
4.2.3	<i>Opetustuokio 2 - Toiminta</i>	35
4.2.4	<i>Opetustuokio 2 – Havainnot</i>	36
4.2.5	<i>Opetustuokio 3 - Toiminta</i>	38
4.2.6	<i>Opetustuokio 3 – Havainnot</i>	39
4.2.7	<i>Opetustuokio 4 - Toiminta</i>	40
4.2.8	<i>Opetustuokio 4 – Havainnot</i>	43
5	TUTKIMUSPROSESSIN TOINEN SYKLI	45
5.1	SUUNNITTELU	45
5.2	TOIMINTA	46
5.3	HAVAINNOT TAPAAMISISTA	47
5.3.1	<i>Uudet kuviot koskettimistolla</i>	47
5.3.2	<i>Melodian soittaminen</i>	48
5.3.3	<i>Säestyssoitto</i>	48
5.3.4	<i>Sävellystehtävä</i>	49
6	TULOKSET	58
6.1	KUVIONUOTTIMENETELMÄ MUSIIKIN SOITONOPETUKSESSA	58
6.2	SOITTAMISEN OPPIMINEN KUVIONUOTEILLA	61
6.3	SOITTAMISEN MOTIVAATIO KUVIONUOTEILLA	63
6.4	OPPILAAT	64
6.5	OPETTAJA	66
7	TULOSTEN TARKASTELUA	67
7.1	KUVIONUOTTIMENETELMÄ OSANA AMMATILLISTA KEHITYMISTÄ	67
7.2	KUVIONUOTTIMENETELMÄN ULOTTUVUUDET SOITON ALKUOPETUKSESSA	71
7.2.1	<i>Kuvionuottimenetelmä ja soittamisen oppiminen</i>	71
7.2.2	<i>Kuvionuotit ja soittamisen motivaatio</i>	74

7.2.3 Kuvionuotit ja musiikillinen luova toiminta.....	75
7.2.4 Kuvionuotit ja oppilaat.....	76
8 PÄÄTÄNTÖ.....	78
LÄHTEET.....	79

1 JOHDANTO

Kun tutkin aikoinaan erityisoppilaiden musiikinopetukseen liittyvää aineistoa kandidaatin tutkielmaani varten, kiinnostuin nuottikirjoitusmenetelmistä, jotka on kehitetty ensisijaisesti niille, joille perinteisen nuottikuvan lukeminen on mahdotonta. Eräs tällainen kiinnostukseni herättänyt nuottikirjoitusjärjestelmä on kuvionuottimenetelmä, jonka on kehittänyt musiikkiterapeutti Kaarlo Uusitalo. Menetelmässä nuotit merkitään värien ja muotojen avulla, jolloin nuotti-informaatio on konkreettisuutensa ansiosta helposti luettavissa. Värien käyttäminen nuotinluvun tukena ei sinänsä ole uusi asia erityismusiikkikasvatuksen puolella. Kuvionuottimenetelmästä ainutlaatuisen tekee kuitenkin se, että sillä voidaan periaatteessa merkitä kaikki sama nuotti-informaatio kuin perinteiselläkin nuottikirjoituksella.

Kuvionuottimenetelmän kehittäjä Kaarlo Uusitalo ja sen kehitystyössä aktiivisesti mukana ollut Markku Kaikkonen työskentelevät Helsingissä musiikin erityispalvelukeskuksessa Resonaarissa. Resonaari on Helsingissä toimiva erityismusiikkikasvatuksen sekä kulttuurisen sosiaalityön asiantuntija- ja innovaatiokeskus. Kuvionuoteilla on keskeinen osa Resonaarissa toimivan musiikkikoulun soitonopetustyössä. Kun maisterintutkielmani aiheen miettiminen tuli ajankohtaiseksi, otinkin yhteyttä Markku Kaikkoseen, ja sovin hänen kanssaan ensimmäisen tapaamiseen Resonaariin syksyille 2013. Tapaamisessa sain Markulta konkreettisia neuvoja tutkimusaiheeni varten, ja hän lupautui tutkimusyhteistyöhön projektiini.

Minulla oli jo alusta asti selkeä näkemys siitä, että halusin tutkimuksessani perehtyä kuvionuottimenetelmään käytännössä: siihen, kuinka nopeasti menetelmä on haltuun otettavissa, ja kuinka menetelmää voi hyödyntää yleisopetuksen musiikinopetuksessa. Tulevana musiikinopettaja koin kuvionuottimenetelmään perehtymisen merkitykselliseksi siitä syystä, että opetusryhmät ovat usein heterogeenisiä, ja niistä saattaa löytyä oppilaita, joille perinteisen nuottikirjoituksen omaksuminen tuottaa huomattaviakin haasteita. Oppilaat poikkeavat myös oppimistyylyiltään hyvin paljon. Osalla oppilaista saattaa olla hyvinkin visuaalinen oppimistyyli, jolloin he saattavat hyötyä esimerkiksi värien käyttämisestä nuotinluvun tukena.

Mikä minua on alusta asti kiehtonut kuvionuoteissa on se, että niiden lukeminen ei itsessään vaadi soittajalta muuta kuin, että osaa yhdistää oikean värin ja kuvion. Kuvionuotteja vastaavat tarrat liimataan myös soittimeen, jolloin oikean värin ja kuvion yhdistäminen mahdollistuu. Halusin tutkimuksessani tarkastella menetelmän vaikutusta soittamisen oppimiseen ja motivaatioon. Halusin ottaa huomioon sen, kuinka menetelmä toimii soittamisen oppimiseen ja motivaatioon soiton eri ulottuvuuksissa, kuten melodian soittamisessa, säestyssoitossa ja luovassa toiminnassa kuten säveltämisessä ja omien soolojen tekemisessä. Useammassa menetelmää käsittelevässä kirjallisuudessa on tuotu esille se, että kuvionuotit soveltuvat hyvin säveltämiseen. Musiikkiterapeutti Hanna Hakomäki on kehittänyt luovan musiikillisen ilmaisun pohjalta tarinasäveltämisen työskentelytavan, jossa säveltäminen tapahtuu kuvionuoteilla (Hakomäki 2007, 16). Säveltämisestä kuvionuoteilla muodostui tutkimuksen aikana merkittävä tutkittava alue.

Tutkimuksessani tarkastelen kuvionuottimenetelmää koko ajan kahdesta näkökulmasta: sekä opettajan että oppilaan näkökulmasta. Opettajan näkökulmasta tuon esille sen, että mitä musiikinopettajan tulee ottaa huomioon käyttäessään menetelmää opetuksessaan, ja miltä musiikinopetus tällaista menetelmää käyttäen tuntuu. Oppilaan näkökulmasta tuon esille sen, että mitä lisäarvoa kuvionuotit voivat tuoda oppilaiden soittamisen motivaatioon ja oppimiseen. Kahden näkökulman huomiointi tuo tutkimukseen sekä oman haasteen mutta myös sen kiinnostavuuden.

Koska halusin kokeilla menetelmää käytännössä, tutkimusmenetelmäksi valikoitui toimintatutkimus. Toimintatutkimus on tutkimusstrategia, jossa käytännön toiminta ja teoreettinen tutkimus ovat koko ajan vuorovaikutuksessa (Suojanen 1992, 9). Suunnittelin tutkimusprossia varten kolmen tunnin opetuskokonaisuuden, jossa tavoitteena oli käydä laattasoitinten alkeita kuvionuotteja hyödyntäen. Opetusmateriaalin suunnitteluun sain apua Resonaarista. Toteutin opetuskokonaisuuden eräessä keskisuomalaisessa koulussa, josta löysin tutkimuksestani kiinnostuneen musiikinopettajan. Opetettavaksi ryhmäksi minulle ehdotettiin erästä 2. luokkaa, jossa oli useampi oppilas, jolla esiintyi keskittymisen ja tarkkaavaisuuden kanssa haasteita. Tällä tavalla sain tutkimukseeni lisänäkökulman, että kuinka menetelmän käyttäminen kyseisten oppilaiden kohdalla toimii, ja onko menetelmän hyödyntämisellä vaikutusta oppilaiden keskittymiseen ja tarkkaavuuteen.

Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen pidin luokalle neljän tunnin opetuskokonaisuuden, jonka jälkeen tapasin vielä erikseen jokaisen tutkimuksessa mukana olleen oppilaan. Tapaamisissa oppilaat saivat kokeilla opetuskokonaisuudenkin aikana käytyjä sisältöjä pianolla. Tapaamisissa haastattelin myös oppilaita muutaman kysymyksen avulla. Tapaamisilla pyrin yhä paraneviin tutkimustuloksiin, sekä vaikuttamaan tutkimuksen luotettavuuteen. Koko opetuskokonaisuuden päätyttyä luokan oma musiikinopettaja katsoi opetusvideoni sekä kommentoi niitä kirjallisesti. Kun tutkimuksesta oli kulunut noin puoli vuotta, tapasimme opettajan kanssa jälleen, ja pidin hänelle vielä loppuhaastattelun.

2 KUVIONUOTTIMENETELMÄ

2.1 Kuvionuottien synty ja taustaa

Kuvionuottimenetelmä sai alkusysäyksen 1990 –luvun puolivälissä Kaarlo Uusitalon työskennellessä musiikkiterapeuttina kehitysvammalaitoksessa, Suojarinteen palvelukeskuksessa Suolahdessa. Uusitalo oli juuri siirtynyt psykiatriselta puolelta kehitysvammalaitokseen, ja talon asukkaista osa oli syvästi ja osa lievästi kehitysvammaisia. Asiakaskunnan muutoksen myötä hänen tuli löytää uudenlainen viitekehys työllensä, sillä aiemmin omaksutut työ- ja ajattelutavat eivät enää istuneet terapiatyöhön kehitysvammaisten kanssa. Tunne-elämän häiriöiden syyt löytyivät useimmiten jostain muualta kuin mitä asiakkaan historia, sairauskertomukset ja asiantuntijoiden lausunnon kertoivat, ja tämän takia oireita ei pystytty korjaamaan musiikkiterapeuttisessa prosessissa. Esille tuli erilaisia musiikin ymmärtämiseen liittyviä haasteita, jonka vuoksi Uusitalo tuli yhä useammin pohtineeksi pedagogiikan merkitystä kehitysvammaisten kanssa työskennellessään. (Uusitalo 2005, 62-63.)

Kehitysvammaisille suurta ahdistusta tuottava tekijä on kaoottinen maailmankuva. Heidän hyvinvointiin vaikuttaa positiivisesti se, että he ymmärtävät tapahtumien rakenteet, ja että he tuntevat heidän elämänsä olevan järjestyksessä ja hallinnassa. Uusitalo tuli usein pohtineeksi musiikin laajan ymmärryksen yhteyttä elämän hallinnan kokemukseen: sitä, että voisiko tällaisia järjestyksen ja hallinnan kokemuksia saavuttaa ihan vain ymmärtämällä musiikillisia ilmiöitä paremmin. Hän oli huomannut useita tutkimuksia tehdessään, että kehitysvammaiset saivat musiikin ymmärryksen ja oppimisen kautta kosketuksen ympäröivään maailmaan. (Uusitalo 2005, 68-70.)

Kehitysvammaisille perinteisen nuottikuvan lukeminen ja ymmärtäminen on usein mahdotonta. Tarvetta oli siis uudelle nuottikirjoitusjärjestelmälle, jota kehitysvammaisetkin voisivat lukea, ja jonka kautta he voisivat löytää musiikin tekemisen ilon. Suurin haaste

suunnittelussa oli se, että nuottikuvan täytyi olla niin konkreettista, että sitä on helppo ymmärtää, mutta samalla sen tuli sisältää sama informaatio kuin perinteisessäkin nuottikirjoituksessa. Useiden kokeilujen kautta Kaarlo päätyi kuvionuotteihin, joita käyttämällä Suojarinteellä asuvien kehitysvammaisten kanssa, hän oli saanut useita positiivisia oppimisen elämyksiä. Niiden avulla useat kehitysvammaiset oppivat soittamaan, ja ymmärtämään musiikin rakenteita. (Uusitalo 2005, 70-73.)

2.2 Menetelmän perusteet

Kuvionuottimenetelmä on nuottikirjoitusjärjestelmä, jossa nuotit merkitään väreillä ja erilaisilla muodoilla. Pääsääntöisesti kuvionuotteja käytetään erityispedagogiikassa, kuntoutuksessa, terapiassa, soitonopetuksen alkuopetuksessa sekä yhteismusisoinnissa. Menetelmässä oleellisinta on nuotti-informaation konkreettisuus, jonka avulla musiikillisten kokonaisuuksien ja rakenteiden hahmottaminen helpottuu. Kuvionuoteissa oktaavialat, sävelkorkeudet, aika-arvot, ylennykset ja alennukset sekä sointumerkinnot ovat visuaalisesti selkeästi luettavissa. Visuaalisesta poikkeavuudesta huolimatta, kuvionuotteilla voidaan merkitä kaikki sama nuotti-informaatio, kuin perinteiselläkin nuottikuvalla. Menetelmän merkintätavat perustuvat tonaalisen musiikin piirteisiin, kuten diatoniseen sävelasteikkoon, duuri-molli –tonaliteettiin sekä tasa- ja kolmijakoisiin tahtilajeihin. Nuottikuvassa on pyritty pitämään yhtäläisyyksiä perinteiseen nuottikirjoitukseen, jotta siirtyminen perinteisen nuottikuvan lukemiseen helpottuisi. (Kaikkonen 2005, 27-29.)

Yksi merkittävimmistä menetelmän piirteistä on, että kuvionuotteja vastaavat sävelet merkitään soittimiin kuvionuottitarrojen tai –magneettien avulla (Kaikkonen 2005, 29). Tarroissa olevat merkit vastaavat nuoteissa olevaa väriä ja muotoa (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7). Kuvionuottien lukeminen ei siis vaadi aikaisempaa taitoa tai abstraktin tiedon käsittelytaitoa, vaan konkreettisen merkintätavan ansiosta soittaminen mahdollistuu nopeasti, kunhan soittaja pystyy yhdistämään kuvionuotin ja sitä vastaavan kuvionuottitarran toisiinsa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oikea soittokohta nuoteissa merkitylle punaiselle kolmiolle löytyy niin, että soittajan tulee etsiä soittimesta sama punainen kolmio.

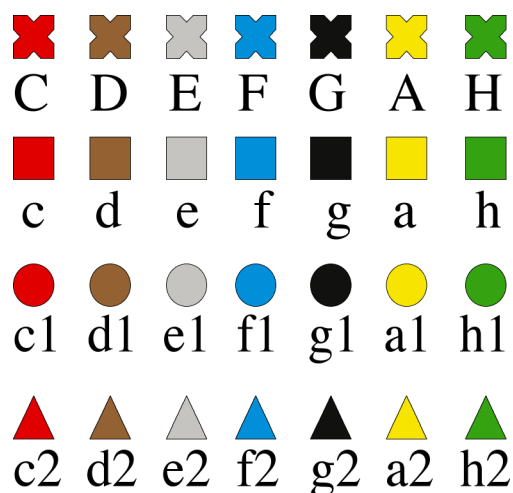
Kuvionuotteja käytetään pääasiassa kosketinsoittimien, laattasoittimien, harmonikan, kanteleen ja bändisoittimien (kitara, basso, rummut) soitossa. Kuvionuottitarra liimataan

soittimeen sellaiseen kohtaan, että soittajan on helppo nähdä se soittaessaankin. (Kaikkonen 2005, 27-29.)

2.2.1 Nuottikuva ja oktaaviala

Kuvionuoteissa jokaista säveltä vastaa oma väri: jokainen c-sävel on punainen, d-sävel ruskea, e-sävel harmaa, f-sävel sininen, g-sävel musta, a-sävel keltainen ja h-sävel vihreä (KUVIO 1). Kuvionuoteissa esiintyvät kahdeksan perusväriä on valittu niiden selkeyden ja erottuvuuden perusteella. Soittajan ei tarvitse välttämättä tietää värien nimiä, sillä ensisijaisesti tavoitteena on kuitenkin vain yhdistää kuvionuotin väri ja muoto soittimessa sijaitsevaan vastaavaan tarraan. (Kaikkonen 2005, 40.)

Jos värien erottaminen toisistaan on soittajalle vaikeaa tai täysin mahdotonta, esimerkiksi täysin värisokeiden kohdalla, kuvionuotteihin voidaan tehdä lisämerkintöjä. Jos punainen ja ruskea sekoittuvat keskenään, punaisen voi erottaa ruskeasta P-kirjaimella. Tällöin P-kirjain tulee merkitä myös kuvionuottia vastaavaan tarraan. (Kaikkonen 2005, 41.)

KUVIO 1. Sävelten värit (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7).

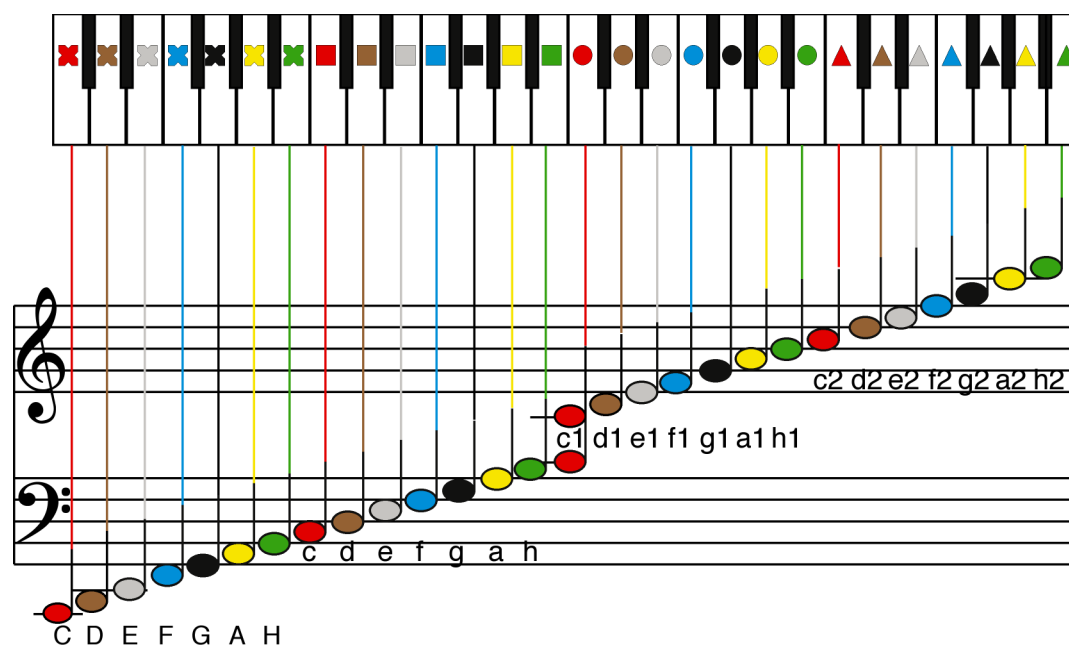
Sävelten eri oktaavialueet erotellaan kuvionuoteissa neljän muodon avulla. Vinoristillä kuvataan suurta oktaavialaa, neliöllä pientä oktaavialaa, ympyrällä 1-viivaista oktaavialaa ja kolmiolla 2-viivaista oktaavialaa (KUVIO 2). Oktaavialojen muodoissa on pyritty huomioimaan se, että ne ovat niin sanotusti perusmuotoja, joiden omaksuminen ja tunnistaminen on helppoa. Esimerkiksi ympyrä on valittu ensimmäistä oktaavialaa kuvaavaksi

muodoksi, koska alkeissoitossa pysytään usein ensimmäisen oktaavialan alueella, ja ympyrä on muodoista ehkä kaikista selkein ja tunnistettavin. Kuvionuottien muodoissa huomioidaan vain neljä oktaavialaa, jotka usein riittävät alkeissoiton musiikin opiskelussa. Pidemmälle edetessä soittajaa pyritään kannustamaan siirtymään perinteisen nuottikuvan käyttöön. Joissakin tilanteissa tarvitaan kuitenkin soittimesta laajempaakin oktaavialaa. Matalampia kuin suuren oktaavialan säveliä voidaan merkitä samalla tavalla kuin suuren oktaavialan säveliä eli vinoristeillä. Kolmannen oktaavialan sävelen merkitsemisessä voi hyödyntää kyljelleen käännettyä neliötä, jolloin muodosta tulee salmiakki-kuvion tapainen muoto. (Kaikkonen 2005, 32.)

KUVIO 2. Sävelten muodot (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 7).

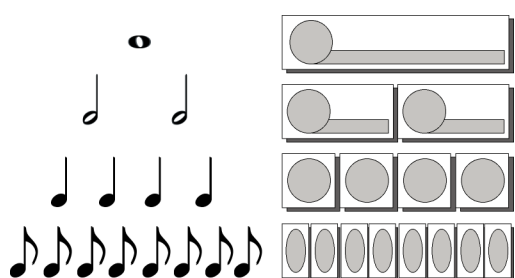
Niin kuin aiemmin jo mainitsin, kuvionuottimenetelmässä oleellista on se, että kuvionuotteja vastaavat tarrat liimataan soittimeen, jotta oikean soittokohdan löytäminen helpottuu. Kuvionuottitarrat liimataan kosketinsoittimien koskettimiin kuvion 3 mukaisesti (KUVIO 3).

KUVIO 3. Kuvionuottitarrojen merkitseminen koskettimistolle ja kuvionuottien vastaavuudet perinteisessä nuottikuvassa (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 8).

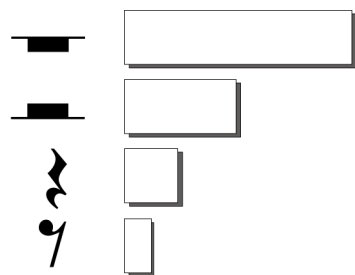
2.2.2 Aika-arvot, tauot sekä ylennykset ja alennukset

Kuvionuottien aika-arvojen merkitsemisessä pyritään myös mahdollisimman konkreettiseen esitystapaan. Sävelen keston voi nähdä nuotin pituutena (KUVIO 4). Jos esimerkiksi 1/4-nuotti on noin yhden senttimetrin pituinen, niin kahdeksasosanuotti on sitä puolet lyhyempi eli 0,5 cm ja puolinuotti on kokonaisuudessaan kaksi kertaa sitä pitempi eli n. 2 senttimetriä. Kokonuotti on taas kaksi kertaa puolinuottia pitempi eli n. 4 senttimetriä. (Vikman 2001, 6.)

KUVIO 4. Kuvionuottien aika-arvot (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 8).

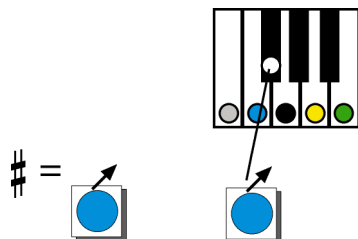
Tauot taas ilmaistaan tyhjällä palkilla kuvion 5 mukaisesti (KUVIO 5).

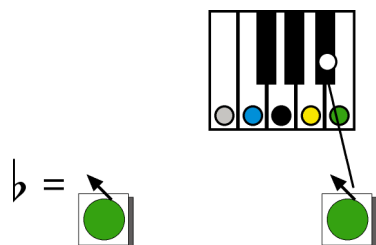
KUVIO 5. Taukojen merkitseminen kuvionuoteilla (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 8).

Kuvionuoteissa ylennykset ja alennukset merkitään palkeista lähtevien nuolien avulla. Yläoikealle osoittava nuoli tarkoittaa ylennystä, ja ylävasemmalle osoittava nuoli vastaavasti alennusta (KUVIO 6 & 7). Nuolen suunta kuvionuotin päällä osoittaa konkreettisesti, että mihin suuntaan esimerkiksi kosketinsoittimessa on sormea siirrettävä. Ylävasemmalle

osoittava nuoli näyttää, että sormea on siirrettävä koskettimistolla vasemmalle, ja vastaavasti yläoikealle osoittava nuoli ohjaa siirtämään sormea oikealle. Samalla periaatteella nuolen osoittama suunta ohjaa kitaran ja basson soitossa sormen siirtämistä. (Kaikkonen 2005, 34.)

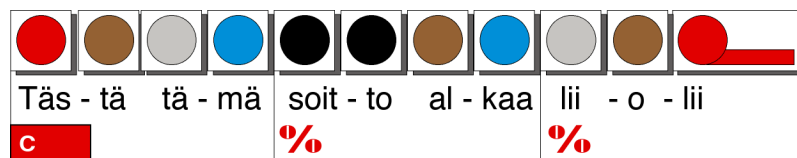
KUVIO 6. Ylennys kuvionuoteilla merkittynä (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 9).

KUVIO 7. Alennus kuvionuoteilla merkittynä (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 9).

2.2.3 Melodia ja soinnut kuvionuoteissa

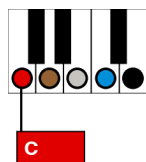
Kuvionuoteilla melodiaa kirjoitetaan niin, että nuotit merkitään samalle tasolle peräkkäin (KUVIO 8). Merkintätapa poikkeaa perinteisestä nuottikirjoituksesta, jossa sävelet merkitään viivaston eri korkeuksille. Nuotti-informaation kuvaamisella samalla vertikaalisella tasolla pyritään helpottamaan sen ymmärtämistä, että nuotteja luetaan peräkkäin vasemmalta oikealle. Perinteisessä nuottikirjoituksessa melodia liikkuu monella eri tasolla, joka saattaa vaikeuttaa sävelestä toiseen siirtymistä. Toisaalta perinteisessä nuottikuvassa sävelten merkitsemisellä eri tasoille pyritään kuvaamaan sävelten korkeutta. Mitä korkeammalla viivastoa nuotti sijaitsee, sitä korkeampi taajuuksinen myös soitettu sävel on. Kuvionuottien melodian merkintätavassa tätä ei oteta huomioon ollenkaan, joka saattaa osaltaan vaikeuttaa kuvionuoteista perinteiseen nuottikirjoitukseen siirtymistä. (Kaikkonen 2005, 33.)

KUVIO 8. Kuvionuoteilla merkitty melodia ja sointulinja (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 9).

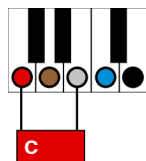
Niin kuin kuviosta 8 voi huomata, kuvionuotteihin ei merkitä erikseen kappaleen tahtilajia. Kuvionuottimenetelmä perustuukin kaikenlaisten abstraktien musiikillisten termien ja käsitteiden, kuten tahtilajiosoituksen, välttämiseen. Esimerkiksi musiikin erityisopetuksessa ja terapiassa tällaisten abstraktien käsitteiden ymmärtäminen voi olla jopa mahdotonta, eikä opetuksessa hyödytä siitä tiedosta, että moneenko kappaleessa lasketaan. (Kaikkonen 2005, 36.)

Kuvionuottimenetelmässä sointumerkit merkitään värilaatikkoihin reaalisointumerkkeinä, jolloin sointulaatikon väri vastaa soinnun pohjasäveltä (KUVIO 9). Soinnun pohjasävel löytyy siis sointua kuvaavan värin avulla. Yksinkertaisimmillaan säestys voi tapahtuakin vain pohjasäveltä soittamalla. (Kaikkonen 2005, 37.)

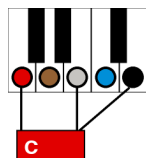
KUVIO 9. Soinnun pohjasävel (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 12).

Kolmisoinnun löytämisessä kuvionuoteissa käytetään apuna ”värikaveriperiaatetta”. Kun pohjasäveltä vastaava väri on löydetty, soinnun tertiini löytyy siten, että sille etsitään ”värikaveri”. Koskettimistolla värikaveri soinnun pohjasävelelle löytyy niin, että värin ja kaverin välille jää yksi valkoinen kosketin (KUVIO 10). (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 12.)

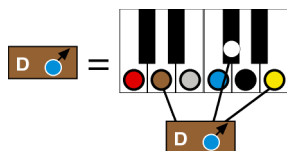
KUVIO 10. Soinnun tertiini (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 12).

Kvintti sointuun löytyy taas kahden värikaverin avulla. Toinen värikaveri löytyy niin, että ensimmäisen värikaverin jälkeen hypätään taas yhden valkoisen koskettimen yli. Kolmisoinnussa soitetaan siis soinnun pohjasäveltä vastaava väri, sen kaveri (terssi) sekä toinen kaveri (kvintti). (KUVIO 11). (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 12.)

KUVIO 11. Soinnun kvintti (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 12).

Soinnun ”poikkeussävelten” eli ylennysten ja alennusten kohdalla sointulaatikkoon merkitään ylennettävä tai alennettava värikaveri. Värikaverista lähtevä nuoli taas osoittaa, tuleeko sävel alentaa vai ylentää. Yläviistoon osoittava nuoli kertoo, että värikaveri tulee ylentää, eli koskettimilla tulee siirtyä puoli askelta oikealle mustalle koskettimelle (KUVIO 12). (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 12.)

KUVIO 12. ”Poikkeusmerkintä” soinnussa (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 13).

Kolmisoinnun löytämistä helpottavaa värikaveriperiaatetta voi käyttää myös muiden soitinten kohdalla, kuten esimerkiksi laattasoittimia ja pianohaitaria soitettaessa (Kaikkonen 2005, 38). Värikaveriperiaatetta hyödyntävä opettaja voi muuttaa värikaverin löytämisperiaatetta soittimen mukaan (Kaikkonen, M., henkilökohtainen tiedonanto, 04.02.2014). Esimerkiksi tutkimuksessani laattasoittimissa soinnun pohjasävelelle etsittiin värikaveri eli kvintti jättämällä soinnun pohjaväarin ja värikaverin väliin kolme väriä.

2.2.4 Muoto

Kuvionuoteissa jokainen saman tahtilajin tahti on saman levyinen. Merkintätapa poikkeaa perinteisestä nuottikirjoituksesta, jossa yksi kokonuotin sisältävä tahti saattaa olla huomattavasti lyhyempi kuin kahdeksan kahdeksanosanuottia sisältävä tahti. Vaikka kuvionuoteissa tahtilajisoitusta ei merkitäkään erikseen, soittaja voi hahmottaa tahtien samanlaisen keston niiden leveyden perusteella. Jokaisella nuottiriville merkitään yhtä monta tahtia, poikkeuksena kohotahdilla alkavat kappaleet. Nuottirivin alkuun sijoitetun kohotahdin johdosta ensimmäisestä nuottirivistä tulee hieman muita leveämpi, ja vastaavasti viimeisestä nuottirivistä muita kapeampi. (Kaikkonen 2005, 39.)

Kuvionuoteissa kappaleen osat, kuten A- ja B-osat erotetaan usein toisistaan merkitsemällä nuotteihin niitä kuvaavia sanoja (kuten esimerkiksi alkusoitto, kertosäe, välisoitto) tai jättämällä osien väleihin tilaa. Kuvionuoteissa ei käytetä kertausmerkkejä, vaan kertaaminen ilmaistaan soittotilanteessa sanallisesti. Muutenkin kuvionuoteilla kirjoitetuissa nuottikirjoissa pyritään välttämättään ylimääräistä informaatiota, kuten esimerkiksi kuvitusta. Nuottikuvan selkeydellä ja ylimääräisen informaation vähyydellä pyritään vaikuttamaan siihen, että soittajan keskittyminen ei häiriintyisi. (Kaikkonen 2005, 31, 39.)

2.2.5 Kuvionuottien kirjoittaminen

Kuvionuotteja voi tehdä joko käsin piirtämällä tai tietokoneella (Kaikkonen 2005, 43). Kuvionuoteilla tapahtuvassa opetuksessa hyödynnetään myös erilaisia pahvi- tai paperikartonkeja, kuvionuottimagneetteja sekä magneettitauluja. Kuvionuottimagneeteilla voi merkitä esimerkiksi kappaleen melodian, sointukierron tai oman sävellyksen muistiin. Pianonsoitonopetuksessa kuvionuottimagneetit voidaan asettaa esimerkiksi nuottitelineelle. (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 25.)

Tietokonesovelluksista kuvionuottien kirjoittamiseen sopii parhaiten grafiikkaohjelmat, kuten FreeHand -ohjelma, jolla esimerkiksi kaikki Resonaarissa käytettävä kuvionuottimateriaali on tehty. Grafiikkaohjelmien lisäksi kuvionuotteja on tehty myös taulukkolaskentaohjelmilla sekä PowerPoint -ohjelmalla. (Kaikkonen 2005, 43-44.) Resonaarin sivuilta löytyy useita tiedostoja, joista löytyy kuvionuottikirjoitukseen tarvittavia elementtejä. Tein tutkimusta

varten tarvittavat materiaalit tallentamalla tiedostot koneelleni, ja kopioimalla elementtejä uudelle Word –dokumentin pohjalle.

2.2.6 Kuvionuoteista perinteiseen nuottikuvaan siirtyminen

Kuvionuoteista perinteiseen nuottikirjoitukseen siirtyminen tapahtuu muutamien välivaiheiden kautta. Ensimmäisessä vaiheessa kuvionuotit sijoitetaan eri tasoille sävelkorkeuden mukaan ja sen jälkeen perinteiselle nuottiviivastolle. Ensimmäisessä vaiheessa soittaja oppii seuraamaan melodialinjaa, jossa kuvionuotit sijoittuvat eri tasoille. (Kaikkonen 2005, 44.) Toisessa vaiheessa siirrytään värinuotteihin. Värinuoteissa perinteiseen nuottikuvaan on merkitty nuotteja vastaavat värit. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuottikuva on muuten perinteisen nuottikuvan mukainen, mutta jokainen nuotti on merkitty kuvionuottivärillä. (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 11.) Toisessa vaiheessa soittajan tukena ovat kuvionuotteja vastaavat värit, mutta muuten soittajan tehtävänä on opetella nuottien aika-arvot ja eri oktaavialojen sijainti viivastolla. Kun soittaja oppii hahmottamaan, että missä kohtaa viivastoa mitään väriä vastaava nuotti sijaitsee, värinuottien käyttö osoittautuu pikku hiljaa tarpeettomaksi. (Kaikkonen 2005, 45.)

2.3 Aiempia tutkimuksia

Kuvionuottimenetelmää on tutkittu eniten pianonsoiton opetuksessa. Vikman (2001) tuo esille, että kuvionuotit on alun perin kehitetty kosketinsoittimien soittamiseen ja opetukseen. Vasta myöhemmin menetelmää alettiin soveltamaan myös muiden soitinten opetuksessa ja soittamisessa. (Vikman 2001, 9.) Uskon, että tällä on ollut vaikutusta siihen, että menetelmää on tutkittu eniten myös kosketinsoitinten opetuksessa ja soitossa. Seuraavaksi kuvaan kuvionuottimenetelmää koskevia aiempia tutkimuksia.

Vikman (2001) on tehnyt väitöskirjan kuvionuottimenetelmän ulottuvuuksista pianonsoiton alkuopetuksessa. Väitöskirjassaan hän kuvaa toimintatutkimusprosessia, jossa hän opetti pianonsoittoa kuvionuottimenetelmää soveltaen eri kohderyhmille (alle kouluikäiset lapset, pianoryhmä, erityisryhmän oppilaat) yhteensä kolmen lukukauden ajan. Pianonsoiton opetuksen Vikman toteutti sekä yksilö- että ryhmäopetuksena. Vikman tarkastelee tutkimuksessaan sekä opettajan opettamisprosessia että oppilaan oppimisprosessia, mutta päätarkastelun kohteena on kuitenkin kuvionuottien merkityksen tutkiminen oppilaan

soittamaan oppimisprosessissa. Opettajan opettamisprosessista Vikman tutkii sitä, miten opettaja voi käyttää opetuksessaan kuvionuotteja oppilaan oppimisen tukemiseksi. Tarkastelun kohteena kuvionuotteilla tapahtuvassa opetuksessa on se, miten kuvionuotit soveltuvat pianonsoiton eri osa-alueiden opetukseen, ja kuinka kuvionuoteista voidaan siirtyä perinteiseen nuottikirjoitukseen. (Vikman 2001, 75-77.) Vikmanin tutkimukseen liittyvissä tutkimuskysymyksissä on paljon yhtymäkohtia tutkimukseni lähtökohtiin. Kuvaankin hänen tutkimustuloksiaan vasta tutkielmani lopussa luoden samalla vertailua ja keskustelua tutkimustemme tulosten välille.

Toisen soiton alkuopetukseen sijoittuvan tutkimuksen on tehnyt Huhtinen (2002), jossa hän tarkastelee kuvionuottimenetelmän soveltamista musiikkileikkikoulussa ja musiikin varhaiskasvatuksessa. Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla musiikin varhaiskasvattajaa ja kuvionuotteja opetuksessaan hyödyntävää Esa Lamposta, sekä seuraamalla hänen opetustaan 4-vuotiaiden lasten ryhmässä. Tutkimustulosten kuvauksessa Huhtinen tuo esille, että menetelmä toimi musiikkileikkikoulussa tärkeänä apukeinona. Menetelmän hyödyntäminen vaikutti lasten soittamisen motivaatioon, ja toi soittamiseen uusia mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia. (Huhtinen 2002, 41-68.)

Alkuopetuksen lisäksi kuvionuottimenetelmää on tutkittu aivohalvauspotilaiden kuntoutumisessa sekä dysfaattisten lasten kuntoutuksessa. Laaksosen (1998) tekemä dysfaattisten lasten kuntoutusta koskeva tutkimus on tehty silloin, kun menetelmä oli vielä alkutekijöissään. Tutkimuksessaan hän tarkastelee sitä, millaista kokonaiskehitystä dysfaattisissa lapsissa havaittiin kolme kuukautta kestäneen kuvionuottiopetuksen aikana. Sillä menetelmä oli tutkimusprosessin aikana vielä kehitysvaiheessa, tutkimuksessa hahmotellaan myös metodin jatkokehittämisalueita. (Laaksonen 1998, 1.) Tutkimustulosten mukaan tutkimusprosessissa mukana olleissa lapsissa tapahtui paljon positiivista kehitystä opetusjakson aikana, ja he saivat kuvionuottien avulla todellista musiikkiterapiaa. Kuvionuotit mahdollistivat soittamisen erityisen tiedonkäsittelyprosessin, ja olivat osaltaan vaikuttamassa lasten kielelliseen kehitykseen. Lapset saivat tutkimusprosessin aikana useampia motivoivia ja oppimisen kannalta merkityksellisiä kokemuksia. (Laaksonen 1998, 120-121.)

Kuvionuottimenetelmän hyödyntämistä yleisopetuksen musiikinopetuksessa ovat tutkineet muun muassa Seppälä sekä Saarikivi. Seppälä (2006) tarkastelee pro gradu –tutkielmassaan kuvionuottimenetelmän hyödyntämistä bändisoiton opetuksessa. Tutkimusprosessin aikana hän

opetti peruskoulun kuudennen luokan bändikerhoa kuvionuoteilla noin vuoden ajan. Tutkimustulosten perusteella kuvionuotit soveltuivat hyvin sekä bändisoiton ohjaamiseen että tutkimukseen osallistuneille oppilaille. (Seppälä 2006, 4, 64.) Saarikivi (2007) tuo tutkimuksessaan esille yleisopetuksen musiikinopettajien kokemuksia kuvionuottimenetelmän käytöstä. Tutkimuksessaan hän tarkastelee kuuden musiikinopettajan kokemuksia kuvionuoteilla opettamisesta sekä ala- ja yläkoulussa että lukiossa. Tulosten perusteella musiikinopettajat sovelsivat menetelmää opetuksessaan niissä kohdin, joissa he olivat kokeneet sen parhaiten toimivan. Useimmat opettajista käytti menetelmästä värejä lähinnä sointusoiton tukena. Vain yksi opettaja kertoi käyttävänsä kuvionuotteja myös melodian soiton apuna. Haastatteluissa kävi ilmi se, että opettajat näkivät menetelmän tärkeäksi siitä syystä, että siitä voi hyötyä monenlaiset oppijat. (Saarikivi 2007, 41-57.)

3 TUTKIMUSASETELMA

Tutkimukseni lähtökohdat perustuvat toimintatutkimuksen periaatteisiin. Seuraavaksi kuvaan tutkimusprosessini lähtökohtia tarkastelemalla tutkimuskysymyksiä, tutkimusmenetelmää, tutkimuskohdetta, aineiston hankinnan metodeita ja analyysimenetelmiä, sekä tutkimuksen luotettavuutta.

3.1 Tutkimuskysymykset

Toimintatutkimukselle luonteenomaista on se, että tutkimuksen eri elementit, kuten esimerkiksi tutkimustehtävät, teorianmuodostus, aineistonkeruu ja aineiston analyysi kehittyvät, muokkautuvat ja osittain myös lomittuvat toisiinsa tutkimuksen edetessä (Kiviniemi 1999, 68). Tämä toimintatutkimukselle ominainen piirre on selkeästi nähtävissä myös tutkimuskysymyksissäni, joita olen kehittänyt tutkimuksen aikana vastaamaan paremmin prosessissa esiin tulleita näkökulmia.

Tarkastelen tutkimuskysymyksiäni useamman teeman kautta. Käytän tutkimuskysymysten mukaista teemoittelua myös tulosten tarkastelussa. Kaikki tutkimuskysymykset voitaisiin periaatteessa lukea ensimmäisen pääteeman alle, johon liittyvät tutkimuksen pääkysymykset:

1. Kuvionuottimenetelmä

- Kuinka kuvionuottimenetelmä soveltui soiton eri osa-alueisiin kyseisessä tutkimuksessa (melodian soitto, säestyssoitto sekä luova toiminta)?
- Kuinka kuvionuottimenetelmä soveltui soiton opettamiseen (melodian soitto, säestyssoitto sekä luova toiminta)kyseisessä tutkimuksessa?
- Mitkä opetuskokonaisuuden perusteella ovat menetelmän vahvuuksia? Entä heikkouksia?
- Kuinka kuvionuotit voisivat soveltua yleisopetuksen musiikinopetukseen tämän opetuskokeilun perusteella?

Olen jakanut tulosten analyysin ja tarkastelun helpottamiseksi pääteemaankin liittyvät tutkimuskysymykset neljän muun teeman alle. Tällä tavoin pyrin luomaan kuvionuottimenetelmän ulottuvuuksista sekä soittamisesta että soitonopetuksessa tässä tutkimusprosessissa mahdollisimman kattavan ja useamman eri näkökulman

huomioonottavan kuvan. Pääteeman alle voitaisiin siis lukea myös neljä seuraavaa teemaa ja niihin liittyvät tutkimuskysymykset:

2. Motivaatio

- Oliko menetelmän hyödyntämisellä vaikutusta oppilaiden soittamisen motivaatioon?
- Kuinka motivoituneilta oppilaat vaikuttivat (muihin musiikintunteihin verrattuna)
  - a) soittamaan kuvionuoteista
  - b) säveltämään ja tekemään omia sooloja kuvionuoteilla?

3. Oppiminen

- Oliko menetelmällä vaikutusta oppilaiden soittamisen oppimiseen?
- Kuinka nopeaa oppilaiden oppiminen opetuskokonaisuuden aikana oli verrattuna muihin musiikintunteihin?

4. Oppilaat, joilla esiintyy keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteita

- Oliko menetelmän hyödyntämisellä vaikutusta oppilaiden keskittymiseen ja tarkkaavuuteen?

5. Opettaja

- Kuinka nopeasti kuvionuottimenetelmä oli omaksuttavissa?
- Miltä musiikin opettaminen kuvionuoteilla tuntui?
- Mitä asioita opettajan tulee ottaa huomioon opettaessaan kuvionuoteilla?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Toimintatutkimusta on määritelty vuosien mittaan hyvin eri tavoin ja tämän takia sille on vaikea luoda kaiken kattavaa määritelmää. (Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999, 25).

Suojanen (1992) esittää Carrin ja Kemmoksen (1983) määritelmän toimintatutkimuksesta, joka kiteyttää hyvin toimintatutkimuksen ydinidean. Heidän laatiman määritelmän mukaan toimintatutkimus on käytännönläheinen tutkimusstrategia, jossa toiminnan avulla pyritään vaikuttamaan tutkimuskohteeseen sekä käytännön toimintojen ja itse toimintatilanteen kehittämiseen. Samanaikaisesti tavoitteena on pyrkiä vaikuttamaan osallistujien toimintojen ymmärtämiskyvyn lisääntymiseen. (Suojanen 1992, 36.) Tavoitteena ei ole siis niinkään saada yleistettävää tietoa tutkimuskohteesta, vaan painopisteenä on muutoksen ja täsmällisen tiedon sekä uudenlaisen ymmärryksen saavuttaminen tiettyä tilannetta ja tarkoitusta varten

(Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999, 25). Toimintatutkimuksen ihmiskäsitys on holistinen ja ihmistä tutkitaan hänen omassa ympäristössään aktiivisena toimijana (Suojanen 1992, 20). Tutkimuksen kuvauksessa on otettava huomioon se, että tutkimuksen pääpiirteet esiintyvät harvoin täysin puhtaina, sillä ne vaihtelevat aina tutkijan ihmiskuvan, näkökulman, tutkimuskohteen luonteen ja tutkimukselle asettamien tavoitteiden mukaan (Suojanen 1992, 18).

Koulutusta koskevan toimintatutkimuksen tavoitteista Suojanen (1992) esittää Cohenin ja Manionin (1980) jaottelun. Siinä tavoitteet jaetaan viiteen seuraavaan kategoriaan:

1. Käytännön tilanteessa havaittujen ongelmien poistaminen.
2. Opettajan ammatillisten taitojen parantaminen, hänen analyysikykynsä ja tietoisuutensa lisääminen.
3. Uusien näkökulmien luominen opettamiseen ja oppimiseen.
4. Käytännön opettajan ja akateemisen tutkijan yhteisymmärryksen parantaminen.
5. Vaihtoehdon tarjoaminen subjektiivisemmalle ja joustavammalle lähestymistavalle koulussa tapahtuvaan ongelmanratkaisuun.

(Suojanen 1992, 36-37.)

Tavoitteet soveltuvat myös hyvin tutkimusprosessini lähtökohdiksi. Ensimmäiseksi toimintatutkimuksen tavoitteeksi Cohen ja Manion (1980) esittävät käytännön tilanteessa havaittujen ongelmien poistamisen (Suojanen 1992, 36). Tutkimuksessani mukana olleessa luokassa oli ollut jo tutkimusta ennen huomattavia työrauhaan liittyviä haasteita. Luokassa useammalla kuin yhdellä oppilaalla oli haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden kanssa. Opetuskokeiluni yhtenä tavoitteena olikin tutkia sitä, voisiko kuvionuottimenetelmän hyödyntämisellä soiton opetuksessa olla vaikutusta myös oppilaiden keskittymiseen. Joltain osin voitaisiin sanoa siis, että tavoitteena oli poistaa käytännössä havaittuja ongelmia, jotka liittyivät kyseisessä luokassa tarkkaavuuden ja keskittymisen ongelmiin.

Toiseksi toimintatutkimuksen tavoitteeksi Cohen ja Manion (1980) esittävät opettajan ammatillisten taitojen parantamisen sekä analyysikyvyn ja tietoisuuden lisäämisen (Suojanen 1992, 36). Ammatillisuuteni kehittäminen oli luonnollinen osa tutkimusprosessia. Tutkimukseni lähti alun perinkin kiinnostuksestani menetelmän omaksumiseen ja sen hyödyntämisestä opetuksessa. Yhtenä tavoitteena oli tutkia sitä, kuinka nopeasti

kuvionuottimenetelmä on vielä kokemattomana musiikinopettajana omaksuttavissa, ja mitä asioita menetelmän opetuskäytössä tulee ottaa huomioon. Tavoitteena oli tutkimusprosessin aikana saavuttaa sellainen ammatillisen taidon taso, että jos tulokset osoittaisivat menetelmästä olevan hyötyä yleisopetuksen musiikinopetuksessa, voisin tarvittaessa käyttää menetelmää tulevassa ammatissani.

Kolmantena toimintatutkimuksen tavoitteena Cohen ja Manion (1980) mainitsevat uusien näkökulmien luomisen opettamiseen ja oppimiseen (Suojanen 1992, 36). Tutkimukseni tavoitteena oli saavuttaa uudenlaista ymmärrystä soiton alkuopetukseen, soittamisen oppimiseen ja soittamisen motivaatioon. Halusin saada uudenlaisen näkökulman musiikin opettamiseen ja selvittää, olisiko menetelmästä hyödynnettäväksi tulevassa ammatissani. Toiseksi tavoitteena oli selvittää, että onko tällaisella konkreettiseen nuottikuvan esitystapaan pohjautuvalla menetelmällä vaikutusta oppilaiden soiton oppimiseen.

Neljänneksi tavoitteeksi esittää Cohen ja Manion (1980) esittävät käytännön opettajan ja akateemisen tutkijan yhteisymmärryksen parantaminen (Suojanen 1992, 36). Roolini toimintatutkimusprosessin aikana oli hyvin aktiivinen, sillä olin tutkimusprosessin aikana sekä opettaja että tukija. Opettajuudesta huolimatta pyrin koko tutkimuksen säilyttämään akateemisen tutkijan roolin. Toimintatutkimuksessa tavoitteena on sekä tutkia että vaikuttaa vallitseviin käytäntöihin, joten tämä vaikuttaa myös tutkijan rooliin (Kuula, 2006). Tutkimusprosessin aikana jouduin tasapainottelemaan kahden roolin välillä, ja tasapainottelulla pyrin myös lisäämään yhteisymmärrystä roolien välille. Suojanen (1992) esittää Jyrkämän (1978) toteamuksen siitä, että tutkija on suuren haasteen edessä ratkaistessaan, missä määrin hän on toisaalta sekä tutkija että osallistuja (Suojanen 1992, 20).

Viimeisenä eli viidentenä tavoitteena Cohen ja Manion (1980) esittävät vaihtoehdon tarjoamisen subjektiivisemmalle ja joustavammalle lähestymistavalle koulussa tapahtuvaan ongelmanratkaisuun (Suojanen 1992, 37). Tutkimusprosessin aikana pyrin luomaan uuden lähestymistavan yleisopetuksen musiikinopetukseen kuvionuottimenetelmää hyödyntämällä. Tutkimusprosessin aikana tarkastelen sitä, että voisiko menetelmän hyödyntämisellä saavuttaa vaihtoehtoisen ja joustavamman tavan vastata oppilaiden soittamisen oppimiseen ja motivaatioon, ja voisiko menetelmän avulla tavoittaa musiikinopetuksen, joka huomioisi paremmin erilaiset oppijat.

3.3 Tutkimuskohde

Suoritin opetuskokeilun Keski-Suomessa sijaitsevassa alakoulussa 2. –luokalla, josta viisitoista oppilasta sai luvan olla tutkimuksessa mukana. Tutkimuksesta ulkopuolelle jäi viisi oppilasta. Ryhmässä oli neljä tyttöä ja yksitoista poikaa, joista useammalla esiintyi huomattavia haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden suhteen.

Käydessäni tutustumassa ryhmään ennen opetusjaksoa, päädyimme musiikinopettajan kanssa yhteisymmärryksessä ratkaisuun, että jakaisimme tutkimuksessa mukana olevan ryhmän kahdeksi ryhmäksi. Musiikinopettaja suunnitteli ryhmät niin, että niistä tulisi mahdollisimman heterogeeniset ja oppilaat, joilla esiintyi haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden kanssa, jakautuisivat tasaisesti molempiin ryhmiin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että opetin yhdestä 45 minuutin kestävästä oppitunnista aina puolet eli noin 20 minuuttia molempia ryhmiä. Tähän ratkaisuun päädyimme useammastakin syystä. Yksi syy oli se, että laattasoittimia ei olisi riittänyt viidelletoista oppilaalle. Toisena syynä oli ryhmänhallintaan liittyvät tekijät. Sekä vähäisen opetuskokemukseni että ryhmän haastavuuden vuoksi koin tutkimuksen hallinnan kannalta turvallisemmaksi opettaa puolta ryhmää kerrallaan. Ratkaisuni perustelen myös Suojasen (1992) esittämällä Kemmiksens ja McTaggartin (1988) kehoituksella. Kemmis ja McTaggart (1988) kannustavat kokematon tutkijaa aloittamaan tutkimuksen pienessä ryhmässä. Pienellä ryhmällä helpotetaan tutkimustilanteen hallinnassa pysymistä. (Suojanen 1992, 56.)

Opetustuokioiden kulun kuvauksessa käytän ryhmistä nimiä 1. ryhmä ja 2. ryhmä. 1. –ryhmässä oli alun perin kuusi poikaa ja kaksi tyttöä, ja 2. –ryhmässä taas viisi poikaa ja kaksi tyttöä. Siirsimme kuitenkin työrauhan vuoksi ensimmäisen opetustuokion jälkeen 1. –ryhmästä yhden pojan paikkaa 2. –ryhmään.

3.4 Aineiston hankinnan metodi

Toimintatutkimuksen aineiston hankinnassa käytetään tyypillisesti useampaa menetelmää, kuten havainnointia, haastattelua, videointia sekä keräämällä toiminnan aikana syntyneitä dokumentteja. Tällä tavoin pyritään saamaan tutkimuskohteesta ja –prosessista mahdollisimman läheinen ja monipuolinen kuva. (Kiviniemi 1999, 75.) Tämän periaatteen

mukaisesti hankin myös tutkimusaineistoni. Tutkimuksessani käytin useampaa aineistonhankintamenetelmää, kuten videointia, havainnointia ja haastattelua. Tämän lisäksi tutkimusprosessin aikana syntyi useampia kirjallisia dokumentteja, kuten päiväkirjamerkintöjä, opettajan kirjallisia kommentteja, tuntisuunnitelmia ja nuottimateriaalia, joita olen käyttänyt myös aineiston analyysin tukena.

Yksi olennaisimmista aineiston hankinnan metodeista tutkimusprosessini ajan oli videointi. Videoin koko opetuskokonaisuuden: sekä opetustuokiot että oppilaiden tapaamiset. Jokaisen opetuskerran jälkeen katsoin videot, tein niiden perusteella havaintoja sekä opetuksestani että oppilaista, ja tein seuraavia opetuskertoja ajatellen tarvittavia muutoksia.

Videoinnin lisäksi haastattelin sekä opettajaa, että oppilaita. Tutkimuksen päätyttyä luokan musiikinopettaja katsoi kaikki opetusvideoni, ja teki niiden pohjalta havaintoja tutkimuskysymyksissäkin käytetyn teemoittelun mukaan. Erityisen tärkeiksi tutkimuksen luotettavuuden kannalta osoittautuivat hänen havaintonsa oppilaista, oppilaiden käyttäytymisestä, oppimisesta ja motivaatiosta, sillä opettaja kykeni vertaamaan oppilaiden käyttäytymistä, osaamista ja motivaatiota muihin musiikintunteihin. Opettaja lähetti havainnoistaan kirjallisen dokumentin, ja kun tutkimuksesta oli kulunut noin puoli vuotta, pidin hänelle teemahaastatteluna loppuhaastattelun opetuskokonaisuudesta.

3.5 Aineiston analyysin kuvaus

Toimintatutkimukselle ominaista on, että aineiston alustavaa analyysia tehdään koko tutkimusprosessin ajan. Jo tutkimusprosessille tyypillinen syklisyys edellyttää tutkijalta jatkuvaa toiminnan reflektointia ja arviointia. (Suojanen 1992, 62.) Aineiston analyysitavat määräytyvät usein aineiston hankintametodin mukaan. Sillä toimintatutkimuksessa aineistoa kerätään useammalla eri tavalla, analyysitapojakin saattaa olla monia. Tällaisia analyysitapoja ovat esimerkiksi teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. (Hirsjärvi yms. 2007, 219.) Useammasta analyysitavasta huolimatta laadullisessa analyysissa aineistoa pyritään tarkastelemaan kokonaisuutena. Analyysi tapahtuu kahden vaiheen kautta, joita ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Ensimmäisessä vaiheessa aineistoa tarkastellaan tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen läpi, jonka pohjalta aineistosta tehdään ensimmäiset havainnot. Tämän jälkeen havaintomäärää

karsitaan edelleen yhdistämällä useamman kerran esiintyneet raakahavainnot yhdeksi havainnoksi. Analyysin toisessa vaiheessa havaintojen perusteella tutkittavasta ilmiöstä pyritään tekemään merkitystulkinta. (Alasuutari 2007, 38-44.)

Tutkimusaineistoni analyysi tapahtui myös edellä kuvattujen vaiheiden kautta. Aineiston alustavaa analyysia tein tutkimuksen aikana, mutta lopullisen analyysin suoritin tutkimuksen jälkeen. Aineiston alustavassa analyysissä katsoin jokaisen opetusvideoni ja tein niistä havaintoja seuraavaa opetuskertaa varten. Tämän tutkimusprosessin aikana tehdyn analyysin tarkoituksena oli koko ajan kehittää toimintaa ja samalla pyrkiä yhä paraneviin tutkimustuloksiin. Opetuskokonaisuuden päätyttyä katsoin videot sekä opetustuokioista että oppilaiden tapaamisista kertaalleen, litteroin jokaisen tuokion ja tapaamisen, sekä kirjoitin niistä päällimmäiset havainnot ylös. Tämä oli aineiston pelkistämisen ensimmäinen vaihe, jossa pyrin keräämään aineistostani niitä havaintoja, jotka jollain tavalla liittyivät tutkimuskysymyksiini. Sillä toimintatutkimukselle luonteenomaista on se, että aineistosta nousee tutkimuskysymysten ulkopuolisiakin aiheita, pyrin tekemään opetusvideoiden perusteella mahdollisimman monipuolisia ja yksityiskohtaisia havaintoja. Musiikinopettaja teki myös opetusvideoistani havaintoja, joista hän lähetti minulle kirjallisen dokumentin. Tämän havaintojen pelkistämisen ensimmäisen vaiheen jälkeen yhdistin ja vertailin sekä opettajan että minun tekemiäni havaintoja, jotka oli tehty opetusvideoiden ja aktiivisen havainnoin perusteella. Useamman kerran esille nousseista raakahavainnoista muodostin aina yhden teeman tai aiheen edelleen analysoitavaksi. Tämän jaottelun pohjalta haastattelin vielä opetuskokonaisuuden jälkeen musiikinopettajaa.

Analyysin toisessa vaiheessa pyrin ratkaisemaan tutkimusongelmien pohjalta nousseen arvoituksen eli toisin sanoen suoritin tulosten tulkinnan. Arvoituksen ratkaiseminen tarkoittaa toisin sanoen sitä, että tehtyjen havaintojen ja vihjeiden perusteella tutkittavasta ilmiöstä tehdään merkitystulkinta (Alasuutari 2007, 44). Tulosten tulkintavaiheessa pyrin ottamaan huomioon kaikki tutkimukseen vaikuttaneet tekijät ja näkökulmat, ja luomaan keskustelua tutkimusprosessini pohjalta nousseiden teemojen sekä aiempien tutkimustulosten välille.

3.6 Luotettavuuden tarkastelua

Tutkimuksen luotettavuutta käsitellään usein validiteetin ja reliabiliteetin käsittein. Validiteetilla pyritään tarkastelemaan sitä, että onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mitä tutkija on luvannut. Reliabiliteetilla kuvataan taas tutkimustulosten toistettavuutta. Käsitteiden käyttöä laadullisen tutkimuksen piirissä on kuitenkin kritisoitu siitä, että ne eivät vastaa laadullisen tutkimuksen tarpeita, vaan ovat syntyneet enemmänkin vastaamaan määrällisen tutkimuksen päämääriä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Laadullisen tutkimuksen päämäärä poikkeaa kuitenkin määrällisen tutkimuksen päämäärästä siinä, että sen tavoitteena ei ole niinkään saada yleistettävää tietoa tutkimuskohteesta tai -ilmiöstä, vaan ensisijaisena päämääränä on tutkittavan ilmiön ja sen keskiössä olevien merkityksien syvempi ymmärrys (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

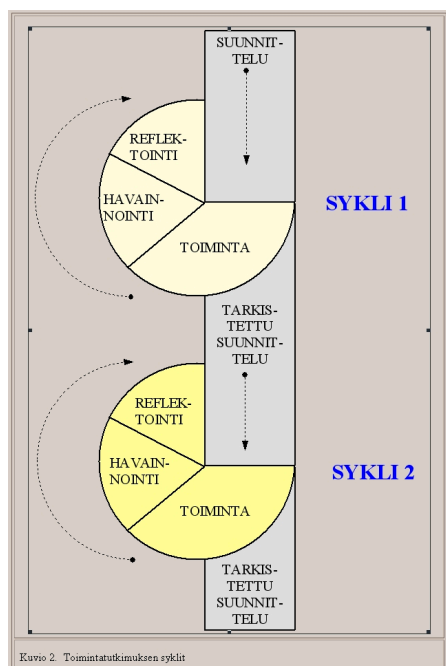
Tarkasteltaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, on otettava huomioon käsitys totuudesta ja tiedon objektiivisuudesta. Tarkastelun kohteeksi nousevat havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Puolueettomuudessa huomioitavaa on se, että tekeekö tutkija ilmiöstä havaintoja oman kehyksen läpi, vai pystyykö hän tarkastelemaan tutkittavaa ilmiötä objektiivisesti, ilman omista lähtökohdista johtuvien asenteiden ja arvojen vaikutusta. Laadullisessa tutkimuksessa tällainen puolueettomuuden käsite on hyvin ongelmallinen, sillä tutkija on kuitenkin aina tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135-136.)

Tutkimuksessani pyrin luomaan kuvionuottimenetelmästä ja sen ulottuvuuksista musiikin yleisopetuksessa mahdollisimman kattavan kuvan. Puolueettomuuteen ja tutkimuksen luotettavuuteen pyrin vaikuttamaan mahdollisimman yksityiskohtaisella tuokioiden kuvauksella, opettajan kommenttien ja haastattelun sekä oppilaiden haastattelujen tarkastelulla, sekä aiempien tutkimustulosten huomioimisella. Tutkimusprosessin toisen kierroksen tavoitteena on varmistaa ensimmäisen syklin tuloksia, joten tutkimuksen syklisyys on myös tutkimuksessani nähtävä huomattavana luotettavuuteen vaikuttavana tekijänä. Havaintojen ja tulosten tarkastelussa pyrin tuomaan esille kaikki tekijät, jotka ovat saattaneet vaikuttaa tutkimustuloksiin jollain tavalla.

3.7 Tutkimusprosessin syklisyys

Toimintatutkimusprosessi etenee syklisesti eli toistamalla samoja tutkimusprosessin vaiheita yhä uudelleen (Suojanen 1992, 40). Kurt Lewin, joka nähdään toimintatutkimuksen ”isäksi”, kehitti syklisyyden perusteella spiraalimaisen mallin, jonka mukaan toimintatutkimus etenee (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 26; Suojanen 1992, 40). Spiraalimaisen mallin vaiheita ovat tilanteen analysointi, tietojen hankinta, käsitteiden muodostaminen, toimenpiteiden suunnittelu, toteuttaminen ja lisätietojen hankkiminen ja arviointi. Prosessin vaiheita toistamalla pyritään koko ajan paraneviin tuloksiin (Suojanen 1992, 40.)

Australialainen Stephen Kemmis kehitti Lewinin mallia edelleen (Suojanen 1992, 40). Kemmis ja Wilkinson (1998) määrittävät yksittäisen toimintaa ja tutkimusta vuorottelevan syklin koostuvan suunnittelusta, toiminnasta, havainnoinnista ja reflektoinnista (Kemmis & Wilkinson 1998, 21)(KUVIO 13). Tutkimus ei kuitenkaan rajoitu vain yhteen kierrokseen, sillä yhtä kierrosta voidaan pitää vasta tutkimuksen alkuna (Suojanen 1992, 40). Koshy et al. (2010) kuvaa spiraalimallia hyvänä tutkimusmetodina siksi, että se antaa mahdollisuuden tarkastella ilmiötä korkeammalta tasolta joka kierroksella, ja näin ollen antaa syvemmän ymmärryksen tutkittavasta ilmiöstä (Koshy & al. 2010, 6). Ensimmäinen sykli toimii pohjana seuraaville kierroksille, joiden avulla pyritään toiminnan kehittämiseen ja syvempään ymmärtämiseen. (Suojanen 1992, 40).

KUVIO 13. Toimintatutkimuksen syklisyys (Linturi 2003).

Tutkimusprosessissani on havaittavissa myös toimintatutkimukselle luonteenomaista syklisyyttä. Tutkimuksestani voi erottaa kaksi pääsykliä: prosessin ensimmäinen sykli koostuu neljästä opetustuokiosta, ja toinen sykli taas oppilaiden tapaamisista. Toisen syklin sisällöt pohjautuvat ensimmäisessä syklissä käytyihin aihealueisiin. Pitämällä sykleissä samat opetussisällöt pyrin yhä paraneviin tutkimustuloksiin. Seuraavissa luvuissa kuvaan tutkimusprosessini Kemmiksén kehittämän syklisen mallin mukaan. Esittelen molemmista sykleistä sekä suunnittelu- että toimintavaiheet erikseen. Tämän lisäksi esittelen jokaisesta syklin vaiheesta sekä minun että opettajan tekemiä havaintoja. Syklisyydelle ominaisen reflektoinnin toimintatutkimuksen tuloksista esittelen vasta tutkielman lopussa pohdinta – kappaleessa, jossa pyrin kokoamaan koko opetuskokonaisuuden aikana tehdyt havainnot yhteen ja luomaan keskustelua sekä minun, opettajan, oppilaiden että aiempien aiheesta tehtyjen tutkimusten välille.

4 TUTKIMUSPROSESSIN ENSIMMÄINEN SYKLI

4.1 Suunnittelu

Tutkimukseni suunnittelu eteni kolmen vaiheen kautta. Ensimmäisessä vaiheessa suoritin tutkimuksen kannalta olennaisen aiheen rajauksen, toisessa vaiheessa tutustuin menetelmään perinpohjaisesti ja etsin tutkimustani varten sopivan luokan, ja kolmannessa vaiheessa suunnittelin opetuskokeiluani varten tarvittavan materiaalin.

Tutkimukseni suunnittelu alkoi jo syksyllä 2013, kun kävin ensimmäistä kertaa vierailmassa Resonaarissa. Tapaamisen aikana sain paljon ideoita tutkimustani varten, ja tapaamisen jälkeen aiheeni rajautui entisestään. Tässä suunnittelun ensimmäisessä vaiheessa minun tuli päättää tutkimukseni luonne ja lähtökohdat. Opetuskokeilun suorittaminen yleisopetuksen puolella tuntui kiinnostavimmilta, sillä kuvionuottimenetelmää ei ole tutkittu vielä kovin paljoa musiikin yleisopetuksessa. Alakoulu tuntui menetelmän testaukseen sopivammalta vaihtoehdolta siksi, että kuvionuotteja käytetään muun muassa soiton alkuopetuksessa. Alakoulu tuntui minulle opettajana ja tutkijana turvallisemmalla vaihtoehdolla tutkimuskohteeksi, sillä minulla on alakouluikäisten oppilaiden opettamisesta eniten kokemusta. Vaikeinta suunnittelun ensimmäisessä vaiheessa oli päättää se, että millä soittimilla menetelmää testaisin. Vaihtoehtoina olivat bändi- ja laattasoittimet, joista päädyin lopulta laattasoittimiin. Kuvionuottimenetelmää on jo tutkittu bändisoitinten opettamisessa, joten halusin tuoda tutkimuksellani menetelmään uuden näkökulman.

Tutkimuksen lähtökohtien selviämisen jälkeen aloitin tutkimustani varten sopivan luokan etsimisen. Sillä laattasoitinten alkeiden opetus aloitetaan yleensä 2.-3. vuosiluokilla, laitoin viestiä lukuisille kyseisiä vuosiluokkia opettaville luokanopettajille ja musiikinopettajille Keski-Suomessa. Löysin tutkimuksestani kiinnostuneen musiikinopettajan, jonka kanssa sovimme tapaamisen tammikuun 2014 lopulle. Ennen tapaamista viestittelimme vielä sähköpostitse ja pohdimme tutkimukseeni sopivaa luokkaa. Hän ehdotti tutkimuskohteeksi erästä 2. -luokkaa, jossa oli useampia oppilaita, joilla esiintyi haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden kanssa. Opettaja ehdotti tutkimukseeni lisänäkökulmaa, jossa voisin pohtia sitä, kuinka kuvionuotit toimivat levottoman ryhmän opetuksessa, ja vaikuttaako menetelmän käyttäminen opetuksessa jollain tavalla oppilaiden keskittymiseen ja oppimiseen. Opettaja oli

soittanut kyseisen luokan kanssa muutaman kerran bassopaloja, mutta muut laattasoittimet olivat heille vielä vieraita. Luokka tuntui alusta asti olevan sopiva tutkimuskohderyhmäksi, ja musiikinopettajan ehdottama lisänäkökulma tuntui soveltuvan tutkimukseeni. Lähetin opettajan kautta tutkimuslupahakemukset oppilaiden vanhemmille heti tammikuussa 2014. Tutkimukseen sai lopulta luvan osallistua 15 oppilasta.

Odotellessani tutkimuslupia oppilaiden vanhemmilta, tutustuin kuvionuottimenetelmään perinpohjaisesti ja suunnittelin opetusta varten tarvittavan materiaalin. Koska olin aloittamassa opetuskokeilua menetelmällä, josta minulla ei ollut henkilökohtaisesti aiempaa opetuskokemusta, minun oli omaksuttava se. Olin toki jo tutustunut kuvionuottimenetelmään aiempien tutkimusten kautta, ja olin päässyt myös seuraamaan kuvionuoteilla tapahtuvaa soitonopetusta ensimmäisen Resonaari –vierailun aikana. Koin silti tarpeelliseksi päästä seuraamaan vielä kuvionuoteilla tapahtuvaa opetusta, saadakseni samalla vinkkejä opetuskokeilun ja -materiaalin suunnitteluun. Otin yhteyttä Jyväskylän Musiikkikoulu Kumossa työskentelevään musiikkiterapeutti Sanna Heléniin, ja pääsin hänen kauttaan tutustumaan Kumossa tapahtuvaan erityisryhmien bändinsoitonopetukseen. Kumon soitonopetuksessa hyödynnetään kuvionuotteja, ja sain samalla myös Kumossa työskentelevältä Sanna Heléniltä muutamia vinkkejä materiaalin työstämiseen.

Helmikuun 2014 alussa vierailin toisen kerran Resonaarissa, ja tapaamisessa sain Kaikkoselta ja Uusitalolta viimeiset vinkit materiaalin suunnitteluun ja kuvionuoteilla opettamiseen. Molemmat pitivät minulle lyhyet demonstraatiot kuvionuottien hyödyntämisestä soitonopetuksessa. Resonaari tuki tutkimustani myös lahjoittamalla opetuskokeiluani varten sekä laattasoittimiin että kosketinsoittimiin liimattavat kuvionuottitarrat ja muutaman opetusvihkosen. Vierailun aikana Markku ehdotti vielä toista lisänäkökulmaa tutkimustani varten. Hän ehdotti, että tapaisin opetustuokioiden jälkeen vielä jokaisen oppilaan yksitellen, joissa oppilaat saisivat kokeilla pianon soittamista kuvionuoteilla. Näin testaisin käytännössä sitä, kuinka oppilaat ovat menetelmän omaksuneet, ja pystyvätkö he soittamaan menetelmää hyödyntäen myös toista vierasta soitinta. Tästä ehdotuksesta muodostuikin tutkimukseeni toinen sykli, jota kuvaan myöhemmin.

Kolmannessa vaiheessa, aloitin tutkimusprosessin rakenteen ja materiaalin työstämisen. Suunnittelin kolmen opetuskerran opetuskokonaisuuden, jossa oli tavoitteena käydä laattasoittinten alkeita kuvionuoteilla. Opetuskokonaisuudessa halusin ottaa huomioon soiton

eri osa-alueet, kuten sen, että kuinka kuvionuotit toimivat sekä säestyssoitossa, melodian soittamisessa että luovassa toiminnassa. Rakensin opetustuokiot näiden ulottuvuuksien pohjalta. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että ensimmäisen tuokion aiheena oli säestyssoitto kuvionuoteilla, toisen tuokion aiheena melodian soitto kuvionuoteilla ja kolmannen tuokion aiheena oli luova toiminta eli omien soolojen tekeminen kuvionuoteilla. Kappaleeksi valikoitui ”Liolii” –kansanlaulu, jonka Kaarlo Uusitalo on sovittanut kuvionuoteille (KUVIO 14).

LII-O-LII

Trad./ K. Uusitalo

Täs- tä tä - mä soit -to al - kaa lii - o - lii

Täs - tä tä - mä soit -to al - kaa lii - o - lii

Hii - lii lii - o lii - o lii - o - lii

Hii - lii lii - o lii - o lii - o - lii

2. Anna värin vaellella, liiolii
 Anna värin vaellella, liiolii
 Hii, lii liio liio, liiolii
 Hii, lii liio liio liiolii

KUVIO 14. Liiolii kuvionuoteilla sovitettuna (Uusitalo & Kaikkonen 1999, 17).

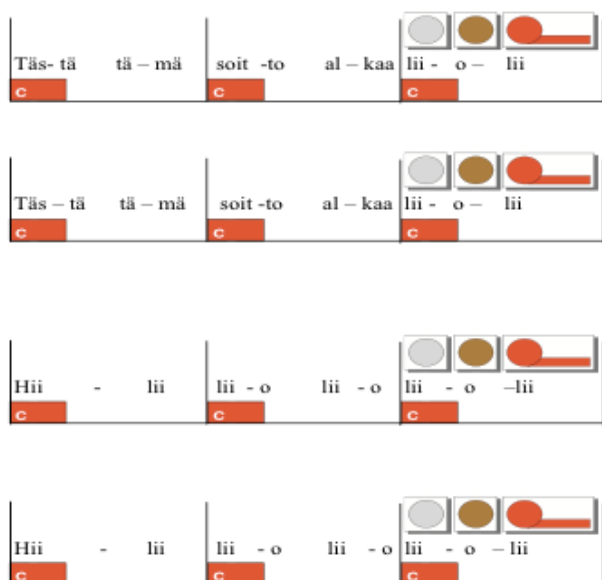
Sillä opetuskokeiluuni oli käytettävissä vain kolme opetuskertaa, ja jokaisen opetustuokion pituutena vain 20 minuuttia, tiesin, että emme välttämättä ehtisi soittaa koko kappaleen melodiaa läpi ryhmien kanssa. Siksi työstin Liiolii –kappaletta edelleen, ja tein siitä uuden sovituksen, jossa melodia on kirjoitettuna vain ”liiolii” –kohdassa (KUVIO 15). Opetustuokioiden kuvauksissa käytän melodian pätkästä nimitystä ”liiolii –melodiakohta”. Säveltämisosion rakensin kappaleen pohjalta niin, että oppilaat saivat valita liiolii –melodiakohtaan uudet kuvionuotit.

Opetusmateriaalin suunnittelussa jouduin pohtimaan, että kuinka huomion soitinten eri oktaavialat, ja päättämään sen, että minkä soitinoktaavialan mukaan materiaalit teen. Kuvionuoteista soittamisessa pääasia ei kuitenkaan ole niinkään oikean kuvion vaan värin löytäminen, joten päädyin siihen, että teen materiaalit yhden soitinoktaavialan mukaan. Kirjoitin useammat nuottimateriaalit yksi- ja kaksiviivaiselle oktaavialalle, sillä soiton alkuopetuksessa liikutaan useamman soitinoktaavialan kohdalla niissä.

Trad./K. Uusitalo
Sov. Marjukka Joensuu

LII-O-LII

KUVIO 15. Opetustuokioita varten sovitettu Liolii -kappale (Joensuu 2014)

Vaikka sainkin Resonaarista vinkkejä materiaalin työstämiseen, tein kaikki opetuskokeilua tarvittavat materiaalit itse Microsoft Word –ohjelmalla. Resonaarin nettisivuilta löytyy ”Tee itse kuvionuotteja” –kohta, josta löytyy kaikki kuvionuottien kirjoitusta tarvittavat elementit Word –tiedostoina. Kopioin ja yhdistelin kuvionuottielementeistä nuotit uudelle Word –dokumentille.

Nuottimateriaalin työstämisen lisäksi tein opetuskokeilua varten kuvionuottimagneetteja, joita hyödynnetään usein kuvionuoteilla tapahtuvassa opetuksessa. Kuvionuottimagneetit mahdollistavat esimerkiksi soinnun, lyhyen melodian tai oman sävellyksen tai soolon muistiin

merkitsemisen. Tutkimusprosessin aikana hyödynsin kuvionuottimagneetteja esimerkiksi liiolii –melodiakohdan ja omien soolojen merkitsemisessä. Kuvionuotit merkittiin nuottitelineelle, jolloin kuvionuotit olivat sopivalla korkeudella oppilaiden nähtävillä.

Kuvionuottimagneetit tein niin, että tulostin kuvionuottielementtejä paperille. Tämän jälkeen liimasin ne pahville, jonka päällystin myös kontaktimuovilla. Lopuksi leikkasin kuvionuotit pahvista ja liimasin kuvionuottien toiselle puolelle magneettipalaset. Kuvionuottimagneettien tekemisessä huomioitavaa on se, että kuvionuottien tulee olla toisiinsa nähden oikean kokoisia (esimerkiksi kokonuotin tulee olla puolinuotista pituudeltaan puolet lyhyempi), sillä nuottien kestot määräytyvät palkkien pituuksien mukaan.

Ennen opetuskokeilua kävin myös liimaamassa kuvionuottitarrat laattasoittimiin. Kuvionuottitarrat kiinnitin laattojen yläkulmiin, jotta ne olisivat parhaiten nähtävissä. Laattasoittimista opetuskokeilussa oli käytössä bassopaloja, kaksi ksylofonia, kaksi metallofonia sekä kaksi kellopeliä, joten laattasoittimissa oli yhteensä neljää eri oktaavialaa. Yksissä bassopaloissa oktaavialana oli pieni ja yksiviivainen oktaavi (c-c1), jolloin laattoihin tuli sekä neliön että ympyrän muotoisia kuvionuottitarroja. Kolmessa laattasoittimessa oktaavialana oli yksiviivainen ja kaksiviivainen oktaavi (c1-a2), jolloin laattoihin tuli sekä ympyrän että kolmion muotoisia kuvionuottitarroja. Neljässä laattasoittimessa oktaavialana oli kaksiviivainen ja kolmiviivainen oktaavi (c2-c3), joten kuvionuottitarrojen liimaamisessa tulikin ongelma vastaan siitä syystä, että kuvionuoteissa kolmiviivaiselle oktaaville ei ole omaa kuviota. Kaikkosen (2005) mukaan kolmiviivaista oktaavialaa voi merkitä ”kyljelleen” käännetyllä neliöllä, joten hyödynsin ideaa liimaamalla neliön muotoiset kuvionuottitarrat lappeelleen laattoihin (Kaikkonen 2005, 32).

Musiikin alkeisopetuksessa laattasoittimista otetaan usein irti soitossa tarpeettomia laattoja, jolloin ne eivät häiritse soittoa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta näin kuitenkin tärkeäksi pitää soittimissa ”tarpeettomatkin” laatat paikoillaan. Niiden poistaminen olisi voinut helpottaa soittoa entisestään ja saattanut vaikuttaa myös tutkimustuloksiin. Ainoastaan niistä laatoista, joissa oktaavialana oli kaksiviivaisesta kolmiviivaiseen oktaaviin, poistin kolmiviivaisen oktaavin ylimääräiset laatat pois, sillä niihin minulla ei ollut tarvittavia kuvionuottitarroja.

4.2 Toiminta

Ensimmäisen syklin toimintavaihe koostui loppujen lopuksi neljästä opetustuokiosta. Tuokiot pidin maaliskuu- ja huhtikuun aikana 2014. Seuraavaksi kuvaan jokaisen opetustuokion kulun, sekä opettajan että minun tekemät havainnot niistä. Kuvaan ryhmiä nimillä 1. ryhmä ja 2. ryhmä.

Pyrin pitämään opetustuokioiden sisällöt molemmille ryhmille vertailukelpoisuuden vuoksi samanlaisina. Luonnollista oli kuitenkin, että prosessin aikana ryhmien etenemisvauhti poikkesi hiukan toisistaan. Sillä aikaa kun opetin toista ryhmää, luokan oma musiikinopettaja opetti toista ryhmää heidän omassa luokassaan. Joillakin kerroilla musiikinopettaja otti myös omassa opetuksessaan huomioon opetukseni sisällöt. Esimerkiksi ensimmäisellä opetuskerralla hän otti puolikkaan ryhmän kanssa tutustumista Liolii –kappaleeseen laulaen ja tanssien. Näin havainnoin myös sitä, että kuinka se, että esimerkiksi kappaleeseen oli tutustuttu jo laulaen ja soittaen, vaikutti oppilaiden soittamisen oppimiseen opetustuokioideni aikana.

Asettelin jokaista opetustuokiota varten laattasoittimet lattialle puolikaaren muotoon. Laattasoittimet olivat lattialla ryhmittäin: luokan edestä katsottuna vasemmalla olivat bassopalat, sitten ksylofonit, metallofonit ja oikealla kellopelit. Laattasoittinten paikat pysyivät jokaisen opetuskerran aikana samoina. Sen sijaan oppilaat vaihtoivat joka kerralla paikkaa ja soitinta, sillä koin tärkeäksi sen, että oppilaat pääsisivät opetustuokioiden aikana kokeilemaan mahdollisimman montaa eri laattasoitinta. Mietin siis jokaista opetustuokiota varten oppilaille paikat.

4.2.1 Opetustuokioiden 1 - Toiminta

Ensimmäisessä opetustuokiossa tavoitteena oli kokeilla laattasoittimilla säestyssoittoa kuvionuottien avulla. Tällä kerralla nuottimateriaalina käytin sekä kuvionuottimagneetteja ja dokumenttikameralla heijastettua nuottia Liolii –kappaleesta. Minulla oli opettaessa koko ajan myös itsellä kellopeli, jolla demonstroin oppilaille soittoa.

1. -ryhmässä paikalla olivat kaikki kahdeksan oppilasta. Tuokion alussa kerroin hieman itsestäni, opetuskokonaisuuden tarkoituksesta ja siitä, mitä seuraavien oppituntien aikana tulisi tapahtumaan. Esittelin soittimet, jotka yksi oppilas osasi nimetä laattasoittimiksi. Kävimme soitinryhmät läpi ja kerroin, että opetuskokeilun aikana tulimme soittamaan niitä erilaisten värien ja kuvioiden avulla. Oppilaat saivat kertoa, että mitä värejä ja kuvioita he laattoihin liimatuissa tarroissa näkevät. Havainnoimme myös laattasoittimien erilaisia oktaavialoja soittamalla ja kuuntelemalla, että kuinka samanvärisillä mutta erikuvioisilla varustetut laatat poikkeavat ääneltään toisistaan. Jaoin kaikille oppilaille kaksi mallettia, ja harjoittelimme niiden pitämistä käsissä tekemällä malleilla ilmaan muutamia kirjaimia.

Soittovaiheeseen siirryttäessä pyysin oppilaita ottamaan malletin siihen käteen, jolla he kirjoittavat. Oppilaat säestivät Liiolii -kappaletta ensin punaisilla kokonuoteilla. Kappale ei ollut oppilaille entuudestaan tuttu, joten lauloin kappaletta soiton taustalle. Kun olimme säestäneet kappaletta jonkun aikaa kokonuoteilla, laitoin puolinuotin kestoisen kuvionuottimagneetin nuottitelineelle, ja kysyin oppilailta, että osaisivatko he sanoa, että kuinka moneen siinä lasketaan, jos edellisessä kuvionuotissa laskettiin neljään. Pyysin erästä oppilasta näyttämään soittamalla, kuinka moneen siinä lasketaan. Kun olimme säestäneet kappaletta jonkun aikaa punaisella, harjoittelimme siihen myös alkusoiton soittamalla mustaa (g) vuorokäsin. Heijastin dokumenttikameralla Liiolii -kappaleen nuotit taululle ja kysyin oppilailta, että millä värillä kappaleen alkusoitto soitetaan. Alkusoiton otimme soittamalla vuorokäsin mustaa ja siirryimme kahden tahdin jälkeen säestämään kappaletta punaista soittamalla.

2. -ryhmässä paikalla olivat myös kaikki seitsemän oppilasta. Ryhmä oli tutustunut heidän oman opettajan kanssa jo Liiolii -kappaleeseen laulaen ja tanssien sillä aikaa, kun opetin ensimmäistä ryhmää, joten kappale oli jo tullut heille hieman tutuksi. Tuokion alku oli täysin samanlainen kuin ensimmäisenkin ryhmän kanssa. Kerroin itsestäni ja opetuskokeilusta, ja kävimme laattasoittimet ja niistä löytyvät värit ja kuviot läpi. Tutustuimme soitinten eri oktaavialoihin soittamalla ja kuuntelemalla, ja teimme muutaman mallettiharjoituksen. Säestimme kappaletta ensin punaisilla kokonuoteilla ja tämän jälkeen puolinuoteilla. Koska ryhmä oli tutustunut kappaleeseen jo opettajan kanssa, useat oppilaat lauloivat sitä soittaessaan.

Siirryimme tämän ryhmän kohdalla nopeammin alkusoiton harjoitteluun, sillä soittaminen onnistui niin kivasti. Kun olimme soittaneet kappaletta jonkun aikaa, yksi oppilas huomasi taululle heijastetuista nuoteista liiolii –melodiakohtaan kirjoitetut kuvionuotit. Hän totesi, että ”sitten tulee harmaa ja ruskee ja sitten punanen”, ja rupesi soittamaan bassopaloillaan kohtaa. Oppilaan spontaanista huomautuksesta innostuneena harjoittelimme kaikki yhdessä soittamaan liiolii -melodiakohdan. Lopuksi jaoin oppilaat kahteen ryhmään niin, että neljä oppilaista säesti Liolii –kappaletta punaisella, ja kolme oppilaista soitti taas melodiakohdan.

4.2.2 Opetustuokiot 1 – Havainnot

Molempien ryhmien oppilaat sisäistivät väreillä ja kuviolla soittamisen idean jo ensimmäisen opetustuokion aikana. Ennakko-oletuksena minulla tutkijana oli, että kuvionuotit, kuvionuottitarrat ja niiden avulla soittaminen olisi aiheuttanut oppilaissa jonkinlaista hämmennystä. Kukaan oppilaista ei kuitenkaan kyseenalaistanut niiden tarkoitusta, tai ihmetelleet sitä, että miksi musiikintunnilla käytettiin ihan uutta menetelmää perinteisen nuottikirjoituksen sijaan.

Kuvionuottimenetelmä toimi säestyssoitossa soitolle asetettujen tavoitteiden mukaan. Oikean värin löytäminen laatoista ei tuottanut kummankaan ryhmän oppilaille ongelmia. Sen sijaan oikean kuvion (oktaavialan) valitseminen osoittautui haastavaksi. Säestyssoitossa ongelmana oli ohjeistukseni ristiriitaisuus: ohjeistin oppilaita, joilla oli laatoissa punainen ympyrä, soittamaan punaista ympyrää, ja oppilaita, joiden laatoista löytyi punainen kolmio, soittamaan punaista kolmiota, ja oppilaita, jolla bassopalassa oli punainen neliö, soittamaan punaista neliötä. Kaikilla oppilailta oli laatoissa kuitenkin kahta eri kuviota (oktaavialaa), jonka takia oppilaat hämmetyivät ohjeistuksestani. Ensimmäisestä ryhmästä eräs oppilas huomautti minulle asiasta sanomalla: ”Yks asia, mulla on tässä kolmio ja ympyrä, kumpaa soitan?” Ohjeistin oppilasta soittamaan, kumpaa hän haluaa.

Toiseksi haasteeksi osoittautui rytmien hahmottaminen. Toisena tullee ryhmälle rytmien hahmottaminen oli selkeästi helpompaa, sillä he olivat tutustuneet jo opettajan kanssa kappaleeseen laulaen. Ensimmäisestä ryhmästä useammalla oppilaalla oli kyllä selkeästi käsitys siitä, että kuinka moneen kussakin kuvionuotissa lasketaan. Kun kysyin oppilailta

kokonuotilla säestyssoiton jälkeen, että moneenko puolinuotissa lasketaan, useampi oppilas osasi vastata, että siinä lasketaan kahteen. Siitäkin huolimatta soitossa tempo hävisi täysin. En myöskään itse tukenut tempossa pysymistä muuta kuin soittamalla oppilaille malliksi omalla kellopelillä. Opettaja onkin tuonut esille kommenteissaan esille, että oppilaat olisivat tarvinneet soiton harjoitteluun erillisen taputusharjoituksen.

”Rytmin harjoittelu vaikeaa suoraan kuvionuoteilla, tarvitsevat erillisen taputusharjoituksen.”

Molempien ryhmien oppilaat olivat opetustuokioiden aikana hyvin motivoituneita soittamiseen. Tämä johtui varmasti osittain siitä, että laattasoittimet tulivat heille uutena soittimena. Ensimmäisen ryhmän kohdalla oppilailla oli todella haasteita kuunnella minua, sillä laattojen ja bassopalojen siirtely osoittautui paljon mukavammaksi toiminnaksi. Motivoivaksi toiminnaksi osoittautui erityisesti alkusoiton soittaminen vuorokäsin mustalla. Siinä en enää ohjeistanut oppilaita soittamaan jotain tiettyä kuviota, vaan oppilaat saivat soittaa, mitä mustaa halusivat.

Toisen ryhmän kohdalla innostuimme harjoittelemaan liiolii -melodiakohdan, kun eräs oppilas huomasi taululle heijastetuista nuoteista melodiaa vastaavat kuvionuotit, ja rupesi soittamaan sitä laatoillaan. Ohjasin soittoa aina toteamalla, että ”yks ja kaks ja harmaasta lähtee”, joten eräs oppilas rupesi toistamaan samaa omalla paikallaan. Pyysinkin häntä johtamaan luokan eteen melodiakohdan, ja harjoitelimme lopputunnin hänen johdolla liiolii -melodiaa. Oppilaalla esiintyy haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden kanssa, joten opettaja onkin kommentoinut oppilaan käytöstä erikoiseksi ja normaalista poikkeavaksi. Hän kirjoittaa oppilaasta näin:

”Oppilas ei aluksi oikein malta kuunnella ohjeita, leikkii malleilla, tämäkin ihan tyyppillistä. Oivaltaa kuitenkin kuvionuotti-idean nopeasti ja käy jopa johtamassa soittoa → tämä on erikoista ja normaalista poikkeavaa. Motivoituu siis seuraamaan ja kykenee ottamaan ohjeistuksesta olennaiset paremmin kuin normaalisti musatunneilla.”

4.2.3 Opetustuokio 2 - Toiminta

Muokkasin tämän opetustuokion tavoitteita molemmille ryhmille sopiviksi. Ensimmäisen ryhmän kohdalla tavoitteena oli jatkaa liioli –melodiakohdan harjoittelua ja toisen ryhmän kohdalla tavoitteena oli taas kokeilla liioli –kappaleen säestyssoittoa värikaveriperiaatteen mukaisesti. Vaihdoimme myös seuraavia opetustuokioita varten opettajan kanssa erään oppilaan paikkaa, jotta saimme ryhmistä työrauhan kannalta hieman tasaisemmat.

Tällä kerralla opetin ensimmäiseksi 2. -ryhmää, joista paikalla oli kuusi oppilasta, ja kaksi oppilasta poissa. Sen ajan kun opetin ensimmäisenä olevaa ryhmää, luokan oma musiikinopettaja teetti 1. –ryhmälle tutkimukseen liittymättömiä kirjallisia musiikin teoria –tehtäviä.

Tuokion aluksi merkitsin kuvionuottimagneeteilla nuottitelineelle muutaman rytmin, jotka taputimme yhdessä. Taputimme ensin kokonuoetteja, sitten puolinuoetteja ja neljäsosanuoetteja. Pyysin oppilaita aina jokaisen nuotin kohdalla pohtimaan sitä, että moneenko niissä lasketaan. Taputusharjoitusten jälkeen jatkoimme siitä, mihin viime kerralla jäimme, eli liioli –melodiakohdan harjoitteluun. Oppilaat saivat aluksi muistella, että mistä väristä liioli –kohdan melodia lähtikään, ennen kuin heijastin dokumenttikameralle liioli –kappaleen nuotit ja harjoittelimme melodiakohdan yhdessä. Tämän jälkeen jaoin oppilaat kahteen ryhmään: säestys- sekä melodiaryhmään. Säestysryhmä säesti kappaletta punaisella, ja melodiaryhmä soitti liioli –kohtaan aina melodian. Lopuksi harjoittelimme vielä yhdistämään kappaaleeseen alkusoiton mustalla (g).

1. -ryhmässä paikalla oli myös kuusi oppilasta. Yksi oppilas oli pois. Tuokion alussa teimme samat taputusharjoitukset kuin edellisenkin ryhmän kanssa. Rytmiharjoitusten jälkeen säestimme liioli –kappaleen aluksi muutaman kerran punaisella(c), jonka jälkeen harjoittelimme kvinttisäestyksen kuvionuoteille tyypillisen värikaveriperiaatteen mukaisesti. Värikaveriperiaatteen opetin oppilaille niin, että merkitsin kuvionuottimagneeteilla nuottitelineelle punaisen ympyrän, ja kerroin, että meidän tulisi löytää punaiselle myös värikaveri, jolla säestäisimme kappaletta yhtä aikaa punaisen kanssa. Ohjeistin oppilaita, että värikaveri punaiselle löytyy niin, että punaisen jälkeen hypätään kolmen värin yli, jolloin punaisen ja punaisen värikaverin väliin jää siis kolme väriä. Oppilaat saivat miettiä hetken, että mistä värikaveri löytyy. Tämän jälkeen varmistin vielä oppilailta, että he ovat

ymmärtäneet värikaverin löytymisen logiikan kysymällä, mikä samalla periaatteella olisi ruskean ja harmaan värikaveri.

Tuokion lopussa harjoittelimme myös tämän ryhmän kanssa liiolet –kohtaan melodian. Merkitsin kuvionuottimagneeteilla melodian (harmaa kolmio, ruskea kolmio ja punainen kolmio) nuottitelineelle, ja harjoittelimme sen sekä ilman laulua että laulun kanssa.

4.2.4 Opetustuokio 2 – Havainnot

Molemmat ryhmät olivat opetustuokioiden aikana rauhallisempia kuin ensimmäisellä kerralla. Yksi suuri osasyy tähän on se, että ryhmät olivat muutaman poissaolon vuoksi pienempiä tällä kerralla ja ryhmistä puuttui muutama työrauhaan vaikuttava oppilas. 1. -ryhmän rauhallisuuteen saattoi vaikuttaa myös se, että opettaja oli tehnyt heidän kanssaan kirjallisia musiikin teoria –tehtäviä sillä aikaa kun opetin 2. -ryhmää.

Vaikka molempien ryhmien kohdalla soittamisessa esiintyi edelleen rytmin hahmottamisen haasteita, niin opetustuokioiden aluissa tehdyt taputusharjoitukset tukivat selkeästi oppilaiden rytmin hahmottamista. Musiikinopettaja on myös kommentoinut toisen opetustunnin taputusharjoituksia, ja hänen mukaan taputusten myötä rytmittäminen kuvionuoteilla helpottuu. Hän toteaaakin rytmin hahmottamisen nuoteista olevan soiton alkuvaiheessa hankalaa, sillä keskittyminen menee enemmänkin oikeiden kuvioiden löytämiseen laatoista kuin nuottien seuraamiseen.

”Taputusten kautta rytmittäminen kuvionuoteilla helpottuu. Tämä on varmasti tarpeen tämän ikäisten kanssa kuvionuoteilla soittaessa, rytmin hahmottaminen nuotista on ainakin alkuun hankalaa, kun keskittyminen menee kuvioiden löytämiseen laatoista eikä pysty samaan aikaan seuraamaan kestoja nuoteista.”

Useimmat oppilaat osasivat nimetä kuvionuottien keston taputusharjoitusten aikana. Kokonuotti aiheutti oppilaille selkeästi eniten hämmennystä. Eräs oppilas arveli siinä laskettavan joko kolmeen tai neljään, ja toinen oppilas taas arveli siinä laskettavan viiteen. Kun oppilaille tuli selväksi se, että kokonuotissa lasketaan neljään, muiden kuvionuottien keston arveleminen ei enää tuottanut ongelmia, sillä oppilaat osasivat selkeästi päätellä niiden

keston kokonuotin pituuden perusteella. Eräs oppilas rupesi neljäsosanuottien kohdalla taputtamaan neljäsosia hokien samalla ”yks, yks, yks, yks”

Liilii –melodiakohdan värit palautuivat edelliseltä kerralta 2. –ryhmän oppilaille hyvin mieleen. Kysyin heiltä ennen soittoa, että muistaako joku, mistä väristä liilii –kohdan melodia lähtikään, johon eräs oppilas vastasi, että ”Oisko harmaa, ruskee, punanen”. Musiikinopettaja toi myös kommenteissaan esille sen, että värit palautuivat oppilaiden mieliin hyvin edelliseltä tunnilta. Hän pohtiikin, että perinteiset abstraktit nuottinimet eivät välttämättä jäisivät samalla tavalla oppilaiden mieliin viikon ajaksi.

”Värit palautuu mieleen edelliseltä tunnilta hyvin. Nuottinimet olisivat abstraktimpia ja tuskin jäisivät kaikille mieleen viikon tauon ajaksi.”

1. ryhmä harjoitteli tällä kerralla vasta ensimmäistä kertaa liilii -melodiakohtaa. He nappasivat melko nopeasti liilii –melodiakohdan värit. Eräs oppilas rupesi heti soittamaan melodiaa, kun kysyin, että mistä väristä melodia lähtee. Useampaa oppilasta hämmensi kuitenkin se, että melodian merkitsemisessä oli tällä kertaa käytetty kolmioita, ja kaikki eivät voineet soittaa melodiaa kolmioilla eri oktaavialojen vuoksi. Minun olisi opettajana tullut siis huomioida soitinten eri oktaavialat tässäkin tapauksessa, ja tehdä jokaiselle oman soitinmenetelmän mukaan nuotit. Oppilaat olivat selkeästi niin uskollisia tekemälleni materiaalille, että jos heiltä löytyi esimerkiksi yksikin melodian nuotti kolmion muotoisena, niin he soittivat sen oikeasta oktaavialasta, ja loput kaksi nuottia ympyrän muotoisina. Yksi oppilas, jonka bassopaloissa oli melodiakohdasta ainoastaan punainen kolmio, huomauttikin, että on todella haastavaa hypätä ruskealta ympyrältä(d1) punaiselle kolmiolle(e2). Neuvoin häntä soittamaan kaikki nuotit ympyröinä.

Värikaveriperiaatteen ehdin opettaa 1. –ryhmälle, jonka oppilaat sisäistivät periaatteen idean nopeasti. Varmistin, että idea on tullut selväksi pyytämällä oppilaita miettimään myös ruskealle(d) ja harmaalle(e) vastaavat värikaverit. Oppilaat löysivät myös niille värikaverit.

Oppilaiden soittamisen motivaatiossa huomasin tällä kerralla selkeästi muutoksia edellisiin tuokioihin. Osa oppilaista vaikutti hyvin motivoituneilta vielä liilii -kappaleen soittamiseen, mutta muutamalla oppilaalla oli jo selkeästi havaittavissa haasteita motivaation suhteen. Eräs oppilas kommentoikin asiaa kysymällä, että miksi emme voisi soittaa jo jotain muuta.

4.2.5 Opetustuokio 3 - Toiminta

Kolmannen opetustuokion tavoitteena oli testata kuvionuoteilla säveltämistä ja oman soolon tekemistä. Oman soolon tekeminen tapahtui niin, että jokainen oppilas valitsi liiolii –melodiakohtaan uudet kuvionuotit ja tämän jälkeen jokainen sai soittaa vuorotellen oman soolonsa muiden säestämänä. Soolot tehtiin kuvionuottimagneeteilla, jotka olin levittänyt tuokion alussa lattialle värien mukaiseen järjestykseen. Jokaista kuvionuottia paitsi salmiakki –kuvionuottia, oli aina sekä yksi puolinuotti että kaksi neljäsosanuottia liiolii -melodiakohdan mukaan. Kuvionuottien valitsemisessa tuli ottaa huomioon se, että kuvat vastaavat oman soittimen oktaavialaa, ja että kuvionuoteista muodostuva soolo olisi saman kestoisen kuin liiolii -melodiakohta, eli yhden tahdin pituinen. Muokkasin laulun sanoja niin, että uudet sanat menivät seuraavalla tavalla: ”Tästä alkaa Marjukan soolo, liiolii”. Nimeä vaihdettiin aina vuorossa olevan soittajan mukaan.

1. -ryhmästä paikalla olivat kaikki seitsemän oppilasta. Tuokion alussa kävimme vielä kertaalleen läpi liiolii –melodiakohdan. Kertaaminen osoittautui soolon tekemisen kannalta tarpeelliseksi. Sillä kuvionuottimagneetit oli levitetty lattialle sooloja varten, hyödynsin niitä kertaamisessa, ja pyysin oppilaista yhtä merkitsemään kuvionuoteilla liiolii –melodiakohdan näkyville nuottitelineelle. Muistelimme myös, että miten värikaveri punaiselle löytyikään.

Harjoittelimme liiolii –melodiakohdan vielä kertaalleen ja sen jälkeen jaoin oppilaat säestys- sekä melodiaryhmään. Harjoittelimme kappaleen niin, että säestysryhmä säesti soittoa ja laulua värikavereilla, ja melodiaryhmä soitti aina lioliin –melodiakohdan. Soiton harjoittelun jälkeen siirryimme omien soolojen tekemiseen. Ohjeistin oppilaita valitsemaan lattialla olevista kuvionuoteista uudet kuvionuotit liiolii –melodiakohtaan samalla tavoin kuin edellisenkin ryhmän kanssa. Muistutin oppilaita siitä, että he voivat myös kokeilla soolon keksimistä soittaen ennen kuin hakevat sooloon tulevat kuvionuotit. Oppilaat sijoittivat kuvionuottimagneetit laattasoittimen eteen ja kokeilivat soittaa tekemiään sooloja. Aika loppui kuitenkin kesken, emmekä ehtineet käydä niitä yhdessä soittaen läpi.

2. -ryhmästä paikalla oli seitsemän oppilasta, eli yksi oppilas oli pois. Tämän ryhmän kanssa emme olleet vielä ehtineet käymään värikaveriperiaatetta, joten aloitimme tuokion sillä. Etsimme punaiselle värikaverin, ja varmistin oppilailta, että he ovat ymmärtäneet, millä periaatteella värikaveri löytyy, kysymällä, että mikä päinvastoin on keltaisen ja harmaan

värikaveri. Sillä muutama oppilas oli ollut edellisellä kerralla pois, kertasimme heidän kanssaan Iliolii –melodiakohdan. Jaoin ryhmän melodia- ja säestysryhmään, ja soitimme kappaleen kertaalleen.

Soiton jälkeen siirryimme omien soolojen tekemiseen. Ohjeistin oppilaita tulemaan yksitellen valitsemaan uudet kuvionuotit Iliolii –melodiakohtaan. Edellisen ryhmän kanssa ongelmaksi oli koitunut se, että kaikkien oppilaiden tehdessä sooloja yhtä aikaa, luokkaan syntyi hirveä hälinä. Päätinkin tämän ryhmän kanssa toteuttaa soolojen tekemisen niin, että oppilaat tulivat yksitellen merkitsemään kuvionuottimagneeteilla nuottitelineelle oman soolonsa. Tämä työskentelytapa vei jonkun verran enemmän aikaa, mutta osoittautui paljon motivoivammaksi ja rauhallisemmaksi tavaksi työskennellä. Soitimme jokaisen soolon yhdessä, jonka jälkeen soolon tehnyt oppilas sai soittaa soolon muiden laulaessa: ”Tästä alkaa.....soolo”. Ehdimme lopputuokion aikana soittaa neljän oppilaan soolot läpi.

4.2.6 Opetustuokio 3 – Havaintoja

Molempien ryhmien oppilaat olivat tällä kertaa todella levottomia, erityisesti jälkimmäinen ryhmä. Ensimmäisestä ryhmästä eräs oppilas, jolla on huomattavia keskittymisen ja tarkkaavuuden ongelmia, työskenteli opettajan mukaan huomattavasti paremmin kuin yleensä, kun taas toisesta ryhmästä eräs oppilas käyttäytyi normaalia levottomammin. Hän meni useamman kerran makoilemaan lattialle, eikä oikein jaksanut keskittyä soittamiseen. Toisen ryhmän kohdalla jouduin myös useampaan kertaan rauhoitella oppilaita ja selvittää heidän välejään. Opettaja kommentoi myös toisen ryhmän levottomuutta ja pohtii sitä, että levottomuus 2. –ryhmän kohdalla saattoi osittain johtua siitä, että he olivat harjoitelleet tanssikoreografiaa ennen opetustuokiota.

”Toisen sakin kanssa harjoiteltiin tanssikoreografiaa juuri ennen opetustuokiota, tämä näkyy levottomuutena koko porukassa.”

Oppilaat vaikuttivat molemmissa ryhmissä olevan motivoituneita omien soolojen tekemiseen. 1. –ryhmän kohdalla oppilaat valitsivat lattialla olevista kuvionuottimagneeteista innoissaan sooloihin uusia kuvionuotteja. Kuvionuottien valinta aiheutti oppilaiden välille vilkasta keskustelua. Eräs oppilas oli valinnut omaan soolonsa neliöitä, vaikka hänellä ei ollutkaan laatoissa kyseistä kuviota, joten hänen vieressään oleva oppilas huomautti asiasta hänelle.

Oppilaat keskustelivat myös siitä, mitä värejä he valitsivat. 1. –ryhmästä ainoastaan yksi oppilas kokeili soittaa kellopelillään, ennen kuin haki sooloa vastaavat kuvionuottimagneetit lattialta. Lukuun ottamatta yhtä oppilasta, muut oppilaista osasivat valita kuvionuotit vastaamaan yhden tahdin kestoja. Muutama oppilas käytti soolossaan samaa rytmiä (kaksi neljäsosaa ja yksi puolinuotti) kuin liolii –melodiakohdassakin. Huomioitavaa on se, että ohjeistukseni ja kuvionuottimagneettien määrä ohjasivat myös oppilaita valitsemaan sooloon saman kestoisia nuotteja.

2.- ryhmän kanssa toteuttamani työskentelytapa sopi soolojen tekemiseen hyvin. Soolot merkittiin kuvionuottimagneettien avulla nuottitelineelle, jolloin jokaisen soolo oli kaikkien nähtävillä. Tämä mahdollisti sen, että kaikki pääsivät soittamaan toistensa soolot, ja pystyimme paremmin yhdessä keskustelemaan niistä. Työskentelytapa saattoi olla sen julkisuuden vuoksi myös oppilaista melko jännittävä. Esimerkiksi yksi innokkaasti viittaava oppilas ei lopulta suostunutkaan tulla merkitsemään omaa sooloaan, kun kerroin, että nyt olisi hänen vuoronsa.

Rytmin hahmottamisen vaikeudet soittotilanteessa jatkuivat vielä tälläkin opetuskerralla. Esimerkiksi soolojen tekovaiheessa oppilaat osasivat ottaa hyvin huomioon nuottien keston, mutta soittotilanteessa rytmin hahmottaminen vaikeutui. Muutamien oppilaiden kohdalla tempon hidastuminen johtui varmasti yksinkertaisesti siitä, että heidän sooloissaan oli vaikeita sävelhyppyjä, kuten esimerkiksi punaiselta(c) vihreälle(h), enkä antanut heille tarpeeksi aikaa soolojen harjoitteluun. Opettaja on myös kommentoinnissaan tuonut esille sen, että olisin voinut painottaa vielä enemmän rytmin käsittelyä erillisin harjoituksin, esimerkiksi taputuksin. Hänen mukaan perussyke oli osalle oppilaista aivan liian nopea.

”Rytmin käsittelyä voisi vielä enemmän painottaa erillisillä harjoituksilla. Perussyke on osalle porukasta liian nopea uuden harjoitteluun, aluksi harjoitustempo. Soittorytmien taputukset.”

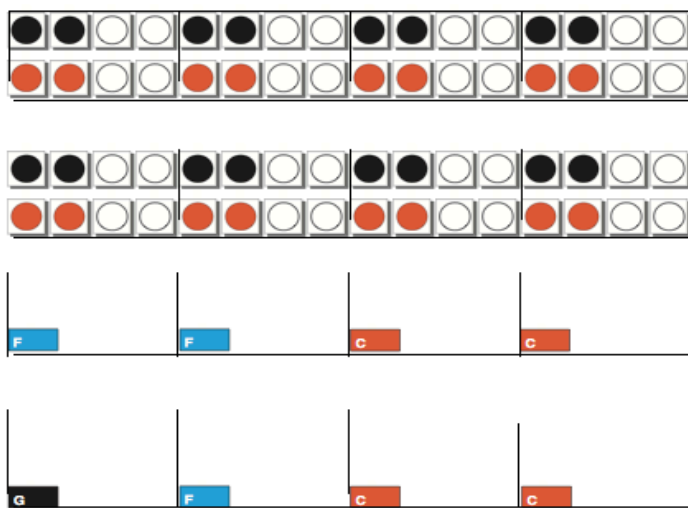
4.2.7 Opetustuokio 4 - Toiminta

Kolmannen opetuskerran piti olla alun perin tutkimukseni viimeinen, mutta koska soolojen tekeminen kuvionuoteilla jäi molempien ryhmien kohdalla edellisellä kerralla niin keskeneräiseksi, ehdotin musiikinopettajalle, että pitäisin ryhmille vielä yhden lisäopetuskerran. Neljännen opetustuokion tavoitteena oli se, että kaikki pääsisivät soittamaan

oman soolonsa. Koska koko opetuskokonaisuus oli pääasiassa keskittynyt liioli –kappaleen soittamiseen, valitsin viimeiselle opetuskerralle soitettavaksi kappaleeksi myös ”Pöllörock” –kappaleen. Pöllörockin soittamisen tarkoituksena oli ikään kuin tuoda kaikki opetustuokioiden aikana opittu yhteen ja toimia samalla pienenä ”lopputestinä” oppilaille sen suhteen, että kykenevätkö he soittamaan kuvionuoteilla uuden ja vieraamman kappaleen. Tein pöllörockista sovituksen kuvionuoteille (KUVIO 16). Sovitus pohjautuu sekä värikavereilla että soinnun pohjaväreillä säestämiseen. Koska emme olleet oppilaiden kanssa käyneet läpi tauon merkitsemistä kuvionuoteilla, sovitin Pöllö-rockin niin, että kappaleeseen tuli neljäsoatauot aina kahdeksan ensimmäisen tahdin loppuihin. Sovituksessa oppilaille tuli uutena värinä sininen(f).

Matti Kontio & Yrjö Mattila
Sov. Marjukka Joensuu

PÖLLÖ-ROCK

KUVIO 16. Pöllö-rock sovitettuna kuvionuoteille (Joensuu 2014)

2. –ryhmästä paikalla tällä opetuskerralla oli kuusi oppilasta. Yksi oppilas oli pois. Jatkoimme tuokion alussa omien soolojen tekemistä. Oppilaat eivät muistaneet edellisellä kerralla tehtyjä sooloja, joten he kävivät valitsemassa lattialta uudet kuvionuottimagneetit sooloja varten. Oppilaat sijoittivat kuvionuotit laattasoitinten eteen lattialle. Jokainen oppilas sai aluksi harjoitella soolonsa omaan tahtiin. Tämän jälkeen soitimme kaikkien oppilaiden soolot järjestyksessä niin, että muun ryhmän laulettua ”Tästä alkaa (oppilaan nimi) solo”, oppilas sai soittaa oman soolon liioli –kohtaan, jonka jälkeen soittaja vaihtui.

Soolojen soittamisen jälkeen harjoittelimme soittamaan Pöllö-rockia. Heijastin dokumenttikameralla Pöllö-rockin nuotit taululle, ja pohdimme oppilaiden kanssa sitä, että mitä värejä nuoteista löytyy, ja mitä tyhjät palkit kuvionuottien kohdalla voisivat tarkoittaa. Harjoittelimme ensin ilman säestystä neljäsosaiskut värikavereilla, jonka jälkeen siirryin säestämään oppilaiden soittoa pianolla ja soitimme kappaleen alusta loppuun asti.

Koska meille jäi aikaa vielä tuokion lopusta, eikä oppilaat jaksaneet enää soittaa Pöllö-rockia, yksi oppilas ehdotti, että kaikki voisivat soittaa, mitä haluavat. Ehdotinkin oppilaalle, että hän voisi käydä merkitsemässä kuvionuottimagneettien avulla nuottitelineelle oman sävellyksen, jonka voisimme yhdessä harjoitella. Soitettuamme hänen sävellyksensä toinen oppilas innostui ideasta ja ehdotti, että kaikki voisivat käydä valitsemassa nuottitelineelle yhden kuvionuottimagneetin, jonka jälkeen voisimme yhdistää telineelle merkityt kuvionuotit ja kokeilla, että miltä sävellys kuulostaa. Meillä oli kuitenkin valitettavasti niin vähän aikaa, että ehdimme yhdistää vain kahden oppilaan soolot ja soittaa niistä muodostuvan sävellyksen.

1. -ryhmässä paikalla olivat kaikki seitsemän oppilasta. Tämä ryhmä oli jo tutustunut jo Pöllö-rockiin kuuntelemalla sitä sillä aikaa, kun opetin ensimmäistä ryhmää. Aloitimme myös tämän ryhmän kanssa opetustuokion soolojen tekemisellä, sillä emme olleet ehtineet edellisellä kerralla käydä kaikkien sooloja läpi. Oppilaat valitsivat lattialta sooloihin tuleva kuvionuotit ja sijoittivat magneetit soittimen eteen. Soitimme kaikkien soolot läpi samalla periaatteella kuin edellisenkin ryhmän kanssa. Sillä oppilaat olivat todella levottomia, siirryimme melko nopeasti Pöllö-rockin soittamiseen.

Ennen soittotilannetta, heijastin Pöllö-rockin nuotit taululle, ja tutkimme myös tämän ryhmän kanssa nuoteista löytyviä värejä. Harjoittelimme kappaleen minun pianosäestyksellä. Kun eräs oppilas huuteli omalta paikaltaan värejä soittamisen aikana, ehdotin oppilaalle, että hän voisi mennä johtamaan kappaletta taululta. Muutamat muutkin oppilaat innostuivat johtamaan kappaleen.

4.2.8 Opetustuokio 4 – Havainnot

Kuvionuoteilla säveltäminen osoittautui molempien ryhmien kohdalla motivoivaksi toiminnaksi. Vaikka oppilaat eivät muistaneetkaan edellisellä kerralla tehtyjä sooloja, se ei vaikuttanut soolojen tekemiseen tällä kertaa, vaan oppilaat motivoituivat yhä uudelleen valitsemaan liiolii –melodiakohtaan uudet kuvionuotit. Erityisesti omien soolojen ja sävellysten tekeminen vaikutti motivoivan 2. –ryhmää. Tuokion lopussa eräs oppilas innostui omien soolojen tekemisestä niin, että hän ehdotti, että tekisimme kaikki yhteisen sävellyksen:

”Tehään sellane kappale, semmone tota juttu, et kaikki saa laittaa yhen uuen, ja sit laittaa ne allekkain ja sit soitetaan se kokonaan”.

Musiikinopettaja tuo kommentteissaan myös esille sen, että oppilaat vaikuttavat osaavan ja ymmärtävän omien soolojen tekemisen. Hän toteaa kuvionuottien soveltuvan erityisen hyvin omien soolojen tekemiseen pienten kanssa. Kuvionuottien avulla oppilaita on helppo motivoida luovaan musisointiin, ja kynnys säveltämiseen ja omien soolojen tekemiseen madaltuu. Hän on saanut vaikutelman siitä, että omat soolot muistetaan paremmin väreinä kuin sävelniminä.

”Osaavat ja ymmärtävät omien soolojen tekemisen. Tässä kuvionuotit toimivat erityisen hyvin pienten kanssa. Jokainen oppilas osaa valita värin, eikä tarvitse miettiä ensin, miltä kuulostaa. Toiset haluaa taas kokeilla ensin ja sitten ”kirjoittaa nuotit”. Molemmissa tapauksissa kaikki pystyvät osallistumaan ja tekemään jotain omaa ja arvokasta. Soolojen tekemisessä yhdistyy konkreettisuus ja luovuus ja hahmottamisen helppous. Soolotkin muistetaan paremmin väreinä kuin sävelniminä (mutu).”

Suurin osa oppilaista osasi soolojen tekemisessä ottaa huomioon antamani ohjeistuksen siitä, että kuvioden tulee vastata omasta soittimesta löytyviä kuvionuottitarroja ja että soolon tulee olla liiolii –melodiakohdan kanssa saman kestoinen. Soolojen läpikäymisessä tuli eteen muutamia haasteita. Ensinnäkin oppilailla esiintyi edelleen haasteita rytmin hahmottamisessa. Opettaja kommentoikin, että rytmin hahmottamista olisi voinut tukea edelleen taputuksilla.

”Rytmiä hahmottaminen soolojen teossa myös heikkoa. Siinäkin ne taputukset mukaan.”

Toinen soittovaiheessa esiintynyt ongelma liittyi soitinten eri oktaavialojen huomioimiseen. Jokainen oppilas oli tehnyt soolon omasta soittimesta löytyvien kuvioiden mukaan, mikä osoittautui yhteissoittotilanteessa ongelmaksi. Kehotinkin oppilaita soittamaan vain värien mukaan, ja selvensin heille syyksi, että samanväriset nuotit ovat samannimisiä säveliä. Erona on vain se, että eri kuvion vuoksi ne soivat eri korkeudelta. Kun 1. –ryhmää opettaessani olin tullut taas saman ongelman eteen, kysyin ryhmältä, että miksi samanvärisiä nuotteja voi soittaa, vaikka kuvio olisikin eri, niin yksi oppilas vastasi ylpeänä, että: ”Ne on eri korkusia vaan”.

Oppilaat olivat innostuneita soittamaan Pöllö-rockia. Oppilaiden innostuneista reaktioista oli pääteltävissä se, että kappaleen vaihtaminen oli paikoillaan. Pöllö-rockissa oppilaille uutena asiana olivat kuvionuoteilla merkatut tauot sekä sininen väri (f). Molemmista ryhmistä löytyi heti oppilaita, jotka osasivat kertoa valkoisen kuvionuotin tarkoittavan taukoa. 2. –ryhmän kohdalla muutama oppilas viittasi, joista toinen kysyi, että ”tarkottaaks se taukoa?”. 1. –ryhmästä kaksi poikaa huusivat yhtä aikaa: ”Tauko!” Opettajakin tuo kommenteissaan esille sen, että oppilaat keksivät itse, miten tauko on kirjoitettu.

Oppilailla esiintyi myös Pöllö-rockin soittamisessa rytmin hahmottamisen haasteita. Haasteita tuotti erityisesti ensimmäisten tahtien neljäsosaiskut, sekä värien nopea vaihtuminen kappaleen loppupuolella. Jokainen oppilas kuitenkin löysi oikeat värit, ja tällä kertaa oppilaat eivät kiinnittäneet huomiota siihen, että materiaali ei vastannutkaan jokaisen soitinten oktaavialaa kuvioiden osalta.

5 TUTKIMUSPROSESSIN TOINEN SYKLI

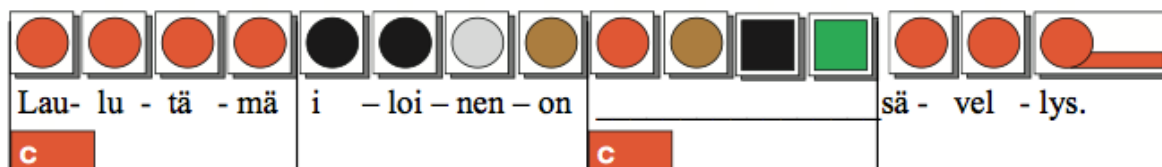
Tutkimusprosessin toinen sykli koostui oppilaiden tapaamisista. Tutkimusprosessin toisella syklillä pyrin varmistamaan ensimmäisen kierroksen tutkimustuloksia, ja vaikuttamaan myös sitä kautta tutkimuksen luotettavuuteen. Toinen sykli toimi myös opetuskokonaisuuden päätösjaksona.

Kuvionuoteista sanotaan, että niiden avulla soitto onnistuu välittömästi. Uuden kierroksen tavoitteena oli testata sitä, että mahdollistavatko kuvionuotit sen, että oppilaat pystyvät soittamaan myös toista useammalle täysin vierasta soitinta. Toisin kuin laattasoittimissa, pianon koskettimiin ei ole merkitty sävelten nimiä, joten niiden vaikutus tutkimustuloksiin oli tapaamisten kohdalla poissuljettua. Oppilaiden tapaamisten avulla sain vielä yksityiskohtaisempaa tietoa oppilaiden taitotasosta, sillä oppilaiden havainnointi osoittautui niissä helpommaksi kuin opetustuokioiden aikana, joissa työskenneltiin koko ajan ryhmänä. Tapaamisen lopussa haastattelin oppilaita opetuskokonaisuudesta muutamalla kysymyksellä. Esittelen haastattelutulokset vasta seuraavassa luvussa, jossa pohdin niiden yhteyttä opettajan haastattelutuloksiin.

5.1 Suunnittelu

Opetustuokioiden päätyttyä aloitin tutkimuksen toisen syklin suunnittelun. Jotta tutkimustulokset sekä ensimmäisen että toisen syklin välillä olisivat vertailukelpoisia, minun tuli suunnitella tapaamisten rakenne opetustuokioiden aikana käytyjen sisältöjen pohjalta. Sävelsin tapaamisia varten neljän tahdin mittaisen sävellyslaulun, jonka avulla oppilaat kokeilivat tapaamisissa sekä melodiansoittoa, säestysoittoa että säveltämistä (KUVIO 17). Vaikka sävellyslaulu koostuikin pääasiassa oppilaille tutuista kuvionuoteista, mukana oli myös yksi oppilaille vieras kuvionuotti eli vihreä neliö(h). Sillä opetuskokonaisuuden aikana oppilailla oli esiintynyt useamman kerran rytmien hahmottamisen haasteita, sisällytin melodian pätkään neljäsosanuottien lisäksi yhden puolinuotin. Tällä tavoin halusin tutkia vielä oppilaiden rytmien hahmottamista, ja sitä, että ymmärtävätkö he soittaa puolinuotin pidempänä kuin muut neljäsosanuotit.

SÄVELLYSLAULU

KUVIO 17. Sävellyslaulu (Joensuu, 2014).

Ennen tapaamisia kävin liimaamassa koulun sähköpianoon kuvionuottitarrat. Tällä kertaa liimasin kaikki kuvionuottitarrat koskettimiin, jolloin niihin tuli neljän eri oktaavialan kuviot. Uutena kuviona oppilaille tuli suurta oktaavialaa kuvaava vinoristi –kuvio.

5.2 Toiminta

Tapaamisissa edettiin vaiheittain. Ensin oppilaan tuli soittaa kappaleen melodialinja. Melodian soiton jälkeen vuorossa oli säestyslinjan soitto ensin pohjasoinnun värillä ja sitten etsimällä pohjavärille soinnun terssi värikaverin avulla. Sointulinjan harjoittelu tapahtui niin, että ohjeistin ensin oppilaita etsimään koskettimistolta vasemmalla kädellä punaisen neliön. Tämän jälkeen harjoittelimme sointulinjan niin, että oppilas soitti aina sointumerkin kohdalla vasemmalla kädellä punaista neliötä, samalla kun laskin koko ajan neljään ja näytin nuoteista, että missä mennään. Kun oppilas osasi soittaa sointulinjan yhdellä vasemman käden sormella, ohjeistin oppilaita etsimään punaiselle neliölle soinnun terssin värikaveriperiaatteella. Kerroin, että värikaveri (soinnun terssi) punaiselle koskettimelle löytyy hyppäämällä punaisen jälkeen yhden värin yli. Sillä pianon kohdalla värikaverin löytyminen tapahtui hieman eri tavalla kuin laattasoitinten kohdalla, ohjeistin oppilaita värikaverin etsimisessä. Lopuksi oppilaat soittivat kappaleen kahdella kädellä, yhdistäen sekä melodian että säestyssoiton.

Sävellysosiossa jokainen oppilas sai saman sävellyslaulun nuotit, joista olin jättänyt kuitenkin kolmannen tahdin melodian neljäsosanuotit tyhjäksi. Oppilaiden tuli värittää tahtiin valitsemillaan puuvärikynillä uudet kuvionuotit. Oppilaat saivat valita, että haluavatko

kokeilla sävellyksen soittamista ensin sähköpianolla. Jokainen sävellyslaulu nimettiin oppilaan sävellykseksi niin, että oppilas kirjoitti oman nimensä säveltämänsä tahdin alapuolelle. Lopuksi oppilaat soittivat omat sävellyksensä. Tapaamisen lopussa haastattelin jokaista oppilasta opetuskokonaisuudesta muutamalla kysymyksellä.

Alkuperäinen ajatus oli, että oppilaat tulevat tapaamisiin yksin. Sillä minun tuli kuitenkin aina saattaa edellinen tapaamisessa ollut oppilas omaan luokkaan ja vastaavasti pyytää uusi oppilas tapaamiseen, vaihtoihin kului liian kauan aikaa. Ajan puutteen vuoksi kahdeksan oppilaista tuli tapaamisiin pareittain.

5.3 Havainnot tapaamisista

Jokainen oppilaan tapaaminen eteni samalla tavalla: ensimmäisenä oli melodian soitto, sitten sointulinjan soitto sekä pohjaväriä, tämän jälkeen kahden käden yhdistäminen ja viimeisenä oman sävellyslaulun tekeminen ja sen soittaminen. Lopuksi vielä haastattelin jokaista oppilasta. Aineiston teemoittelussa käytin hyödyksi edellä mainittuja vaiheita. Sen lisäksi videoiden havainnointivaiheessa esille nousi myös muutamia muita teemoja, kuten uusien kuvioiden ihmettely koskettimistolla. Tämän lisäksi erotin melodian soittamisesta myös rytmin hahmottamisen omaksi teemaksi.

5.3.1 Uudet kuviot koskettimistolla

Uudet kuviot koskettimistolla herättivät useamman oppilaan kohdalla kiinnostusta. Kun kysyin tapaamiseen tulleilta oppilailta, että mitkä kuviot koskettimistolla ovat uusia, jokainen oppilas osasi vastata kysymykseen. Osa oppilaista osoitti tietävänsä uuden kuvion alkamalla heti soittamaan koskettimia yksitellen punaisesta vinorististä (C) lähtien. Osa oppilaista taas vastasi kysymykseeni antamalla kuviolle uusia nimiä, joista oli kuitenkin selkeästi tunnistettavissa se, että he tarkoittivat vinorististä. Tavallisin nimitys vinoristille oli ”äks” – kuvio. Muita nimityksiä olivat ”rasti”, ”raksi”, ja yksi oppilas totesi, että ”se vois olla ristikin”.

5.3.2 Melodian soittaminen

Ennen melodian soittamista, kysyin jokaiselta oppilaalta, että mistä sävelestä kappale lähtee. Jokainen oppilas osasi nuotteja katsomalla vastata, että kappale lähtee punaisesta ympyrästä. He joko vastasivat kysymykseen tai osoittivat sormella koskettimistolta punaista ympyrää. Melodian soittamisessa avustin oppilaita näyttämällä kädellä, että missä kohtaa nuotteja mennään. Tavallisesti soitimme melodian muutaman kerran, jonka jälkeen siirryimme jo säestyslinjan soittamiseen.

Jokainen oppilaista löysi ilman avustustani melodiaa vastaavat nuotit koskettimistolta jo ensimmäisellä soittokerralla. Soitto oli sujuvaa neljän oppilaan kohdalla kun taas yhdentoista oppilaan kohdalla soitto oli hieman katkeilevaa. Melodian soitto sujui oppilailta yleensä kaksi ensimmäistä tahtia ilman katkoja, mutta suurimmat haasteet tulivat eteen kolmannessa tahdissa, ja soitto saattoi hieman katketa. Kolmannessa tahdissa haasteita tuotti ruskealta ympyrältä(d1) mustalle neliölle(g) hyppy, sekä vihreän neliön(h) löytäminen koskettimistolta. Osasin odottaa, että vihreän neliön löytäminen tuottaisi oppilaille haasteita, sillä se oli oppilaille vieraampi väri.

Useammalla oppilaalla oli haasteita pysyä tempossa melodian soittamisessa. Vaikka oppilaille ei välttämättä ollut ymmärrystä siitä, että mitä melodiassa olevat nuotit olivat aika-arvoltaan, kaikki oppilaat soittivat neljäsosanuotit toisiinsa nähden melko saman pituisina. Neljäsosanuottien lisäksi melodian lopussa oli yksi puolinuotti, jonka kymmenen oppilaista soitti pidempänä kuin neljäsosanuotit. Kaikki kyseisistä oppilaista ei kuitenkaan soittanut puolinuottia selkeästi puolta pidempänä kuin neljäsosanuotteja. Soittaessaan kuitenkin puolinuotin pidempänä kuin neljäsosanuotit, he kenties ymmärsivät, että puolinuotti on jollain tavalla pitempikestoinen kuin neljäsosanuotit.

5.3.3 Säestyssoitto

Kappaleen sointulinjan soittamiseen siirryttäessä kysyin jokaiselta oppilaalta, että millä värillä kappaletta säestetään. Jouduin antamaan yhdeksälle oppilaalle vihjeen siitä, että mistä kyseinen säestysväri löytyy. Sen sijaan kuusi oppilaista löysi punaisen säestysvärin ilman

vihjettä. Suurimmalle osalle oppilaista sointulinjan soittaminen sekä yhden värin että värikavereiden avulla ei tuottanut ongelmia. Oppilaat, joilla esiintyi haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden kanssa, tarvitsivat säestyslinjan soittoon enemmän tukeani.

Melodian ja sointulinjan yhdistäminen kahdella kädellä osoittautui oppilaille melko haastavaksi. Kuuden oppilaan kohdalla kahden käden yhdistäminen onnistui melko sujuvasti. Seitsemän oppilaan kohdalla melodia lähti aina noin neljäsosan jäljessä pohjasoinnun soittamisesta. Kahden oppilaan kohdalla molempien käsien yhdistäminen ei onnistunut ilman avustustani. Avustinkin heidän soittoaan ohjaamalla heidän vasenta kättään.

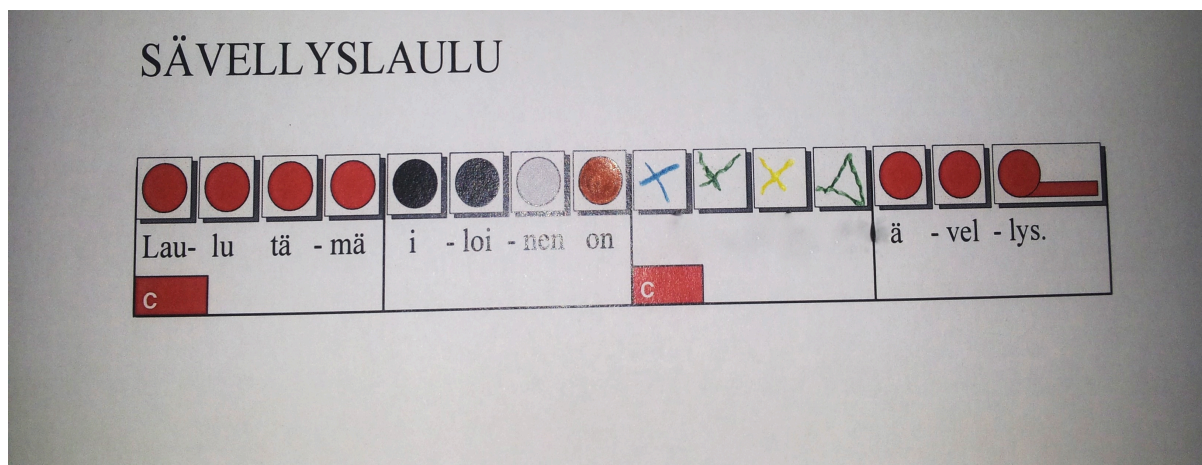
5.3.4 Sävellystehtävä

Sävellyksiosiossa jokainen oppilas sai sävellyslaulun nuotit, joista olin jättänyt kuitenkin kolmannen tahdin melodian neljäsosanuotit tyhjäksi. Ennen säveltämistä kerroin oppilaille, että seuraavaksi tehtäisiin heidän oma sävellyslaulu. Oppilaat kirjoittivat oman nimensä tyhjän tahdin kohdalle, jolloin siitä tuli heidän sävellyslaulunsa. Tämän jälkeen ohjeistin oppilaita valitsemaan seitsemästä värikynästä ne, joilla he halusivat tehdä tahtiin uudet kuvionuotit.

Oppilaiden käyttäytymisestä oli selkeästi havaittavissa, että sävellystehtävä jännitti heitä. Jännityksestä huolimatta oppilaat kykenivät värittämään tahtiin uudet kuvionuotit. Kenellekään oppilaista kuvion valitseminen ei tuottanut ongelmia, mutta värien valitsemisessa jouduin tukea kahta oppilasta. Siinä käytin kahta tapaa: toista oppilasta rohkaisin valitsemaan värit lempivärien mukaan, ja toista oppilasta ohjasin lopulta nostamaan värikynät silmät kiinni. Väreistä oppilaita kiehtoi selkeästi sellaiset, joita emme olleet tunneilla soittaneet, kuten vihreä ja keltainen väri. Jopa kaksitoista oppilasta käytti sävellyksessään heille uusia värejä. Kuviodien valinnassa ei ollut samanlaista yhteyttä opetustuokioihin. Neljä oppilasta käytti sävellyksessään heille uutena tullutta vinoristi –kuviota.

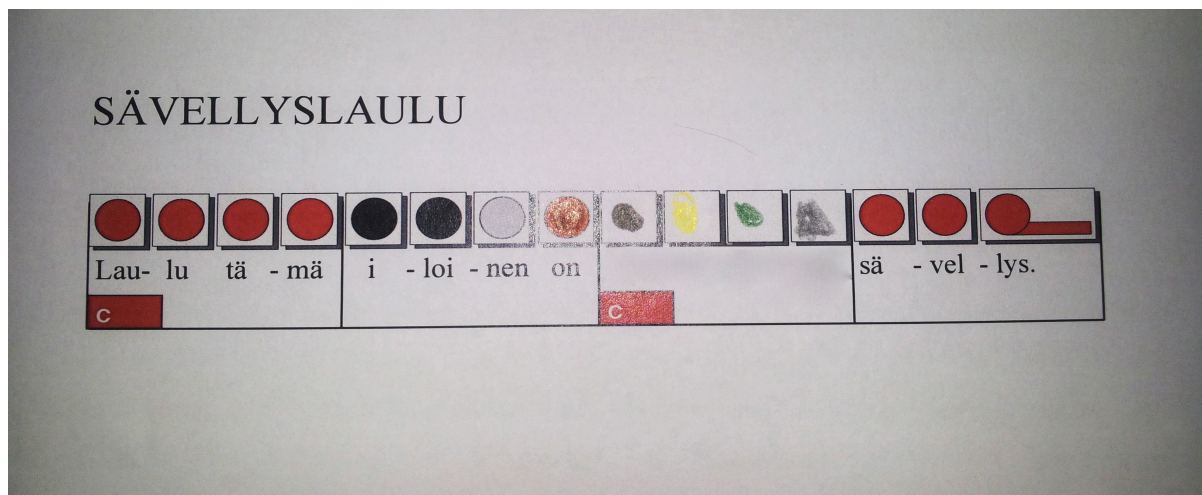
Ensimmäinen tapaamiseeni tullut oppilas valitsi ohjeistukseni jälkeen värikynät, ja totesi haluavansa värittää ”äksää”. Kerroin oppilaalle, että hän voi ennen värittämistä kokeilla soittaa sävellystä. Hän kokeili muutaman kerran pianolla sävellystään ja väritti sen jälkeen

tahtiin kuvionuotit (F, H, A, h2). Tahdissa keltaisen(A) ja vihreän(h2) välillä oleva hyppy nauratti häntä hieman (KUVIO 18).

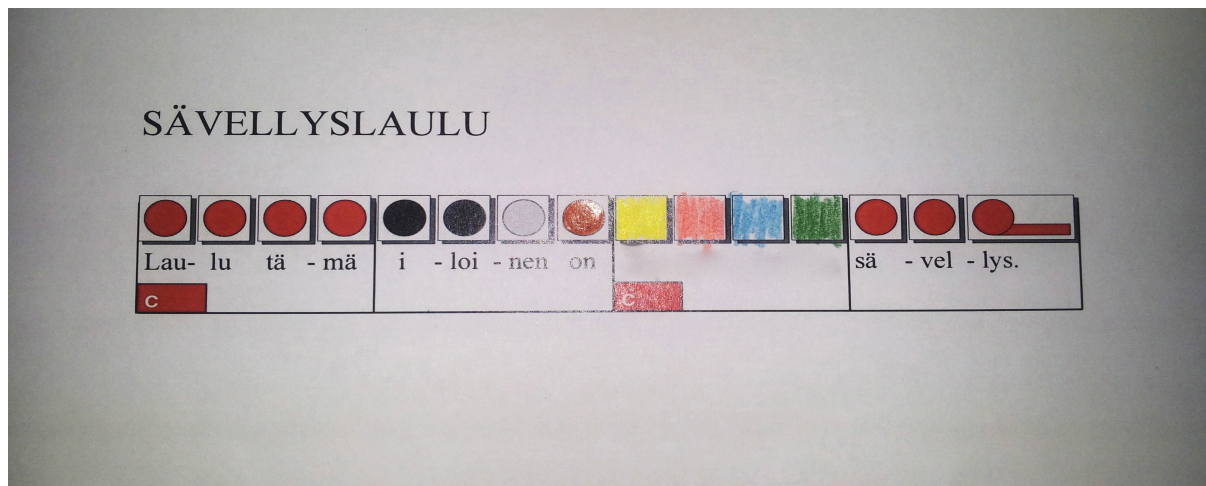
KUVIO 18. Ensimmäisen oppilaan sävellys

Toisena tapaamiseen tullut oppilas tapaili ensin pianolla tahtiin tulevaa sävellystään. Sen jälkeen hän kirjoitti tahtiin soittamansa sävelet (g1, a1, h1, e2). Sävellyksestä tuli seuraavanlainen (KUVIO 19).

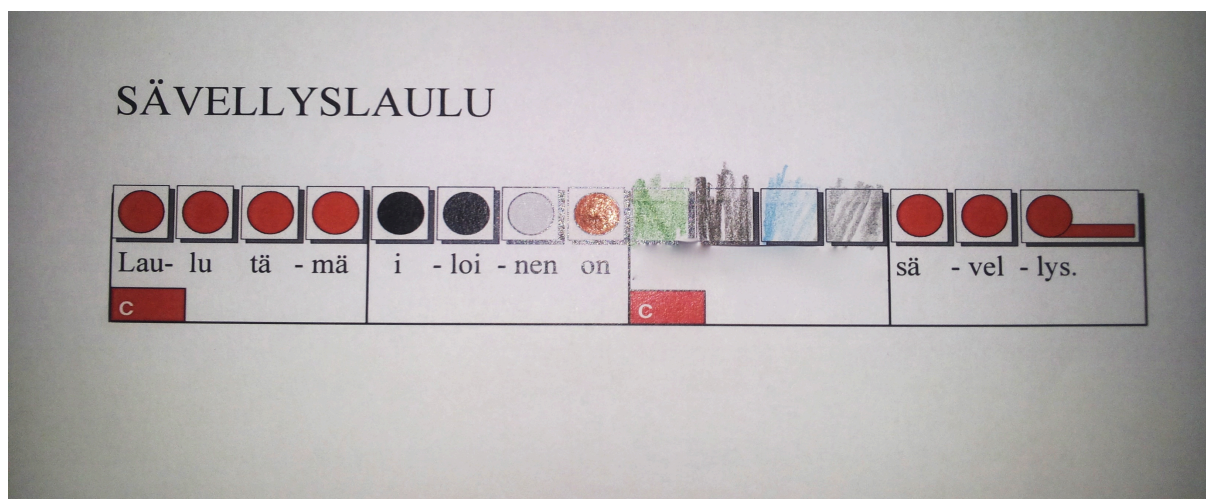
KUVIO 19. Toisen oppilaan sävellys

Kolmantena tapaamiseen tullut oppilas soitti useamman kerran kappaletta ennen säveltämistä, ja totesi sen olevan vaikeaa. Kun huomasin, että tehtävä on oppilaalle haastava, ohjeistin häntä valitsemaan värikynistä neljä, jolla värittää kuvionuotit. Tämä helpotti oppilaan valintaa, ja hän väritti nuotteihin neljä erin väristä neliötä (a, c, f, h) (KUVIO 20).

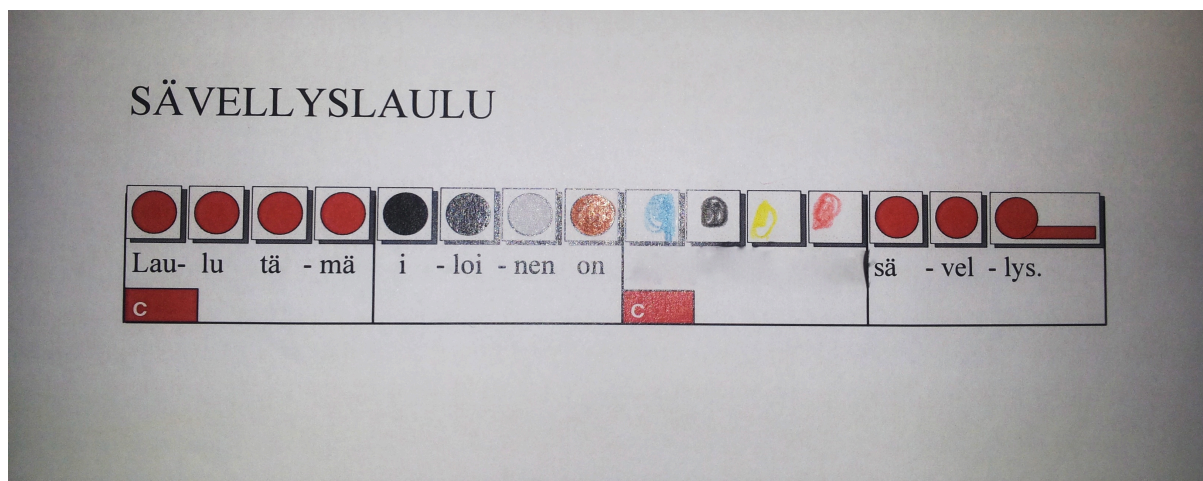
KUVIO 20. Kolmannen oppilaan sävellys

Seuraavat oppilaat tulivat tapaamisiin pareittain. Neljäs oppilas kokeili soittaa pianolla ennen kuin valitsi tahtiin uudet kuvionuotit. Tämän jälkeen hän väritti tahtiin soittamansa neliöt (h, g, f, e) (KUVIO 21).

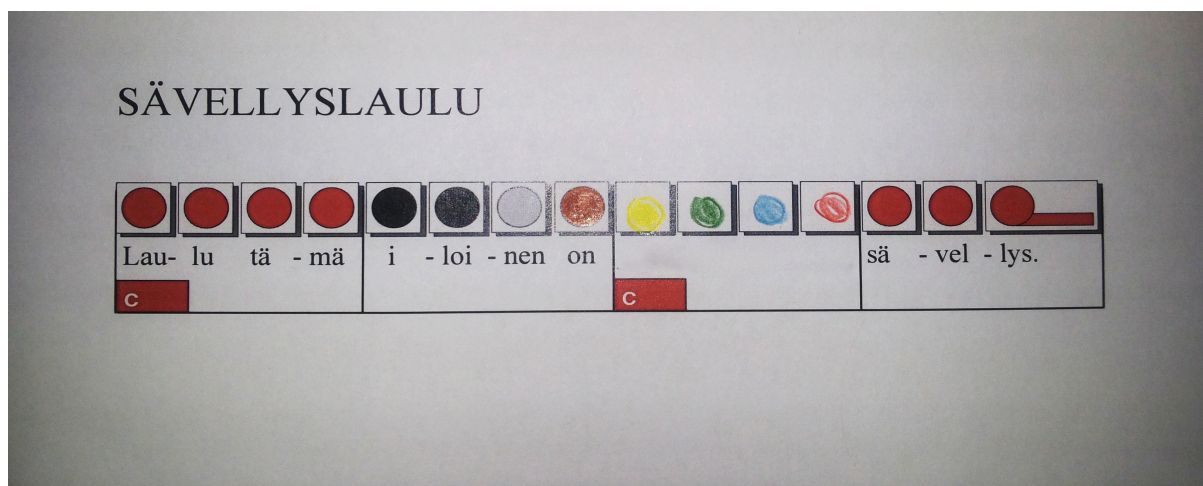
KUVIO 21. Neljännen oppilaan sävellys

Viidentenä tapaamiseen tullut oppilas valitsi tahtiin haluamansa värit, ja totesi haluavansa tehdä ympyröitä. Sävellykseen tuli sekä sininen (f1), musta (g1), keltainen (a1) ja punainen (c1) ympyrä (KUVIO 22).

KUVIO 22. Viidennen oppilaan sävellys

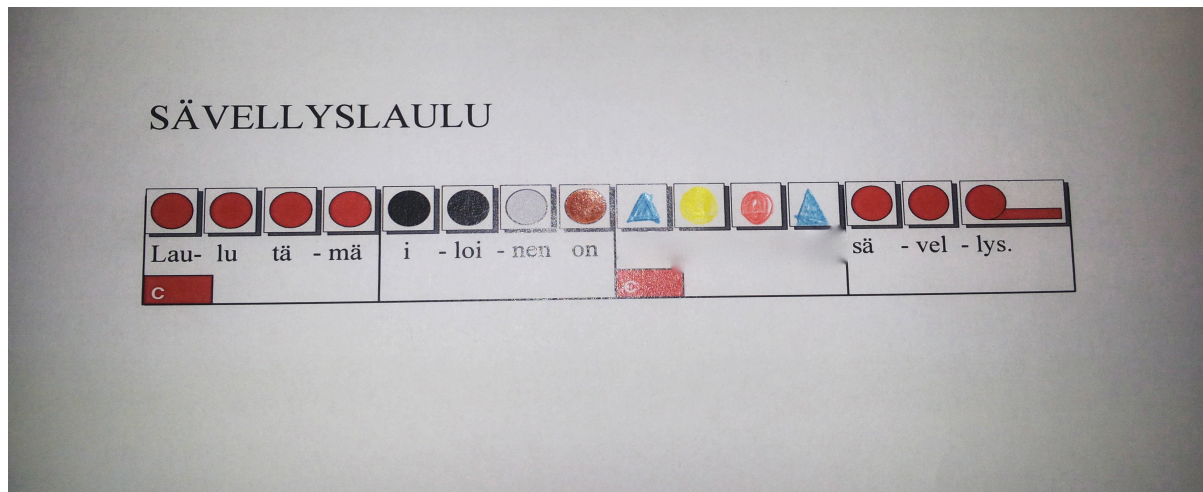
Kuudes ja seitsemäs oppilas tulivat myös pareittain tapaamiseen. Kuudes oppilas valitsi värikynistä haluamansa värit, ja väritti niillä sävellykseen sekä keltaisen (a1), vihreän (h1), sinisen (f1) ja punaisen(c1) ympyrän (KUVIO 23).

KUVIO 23. Kuudennen oppilaan sävellys

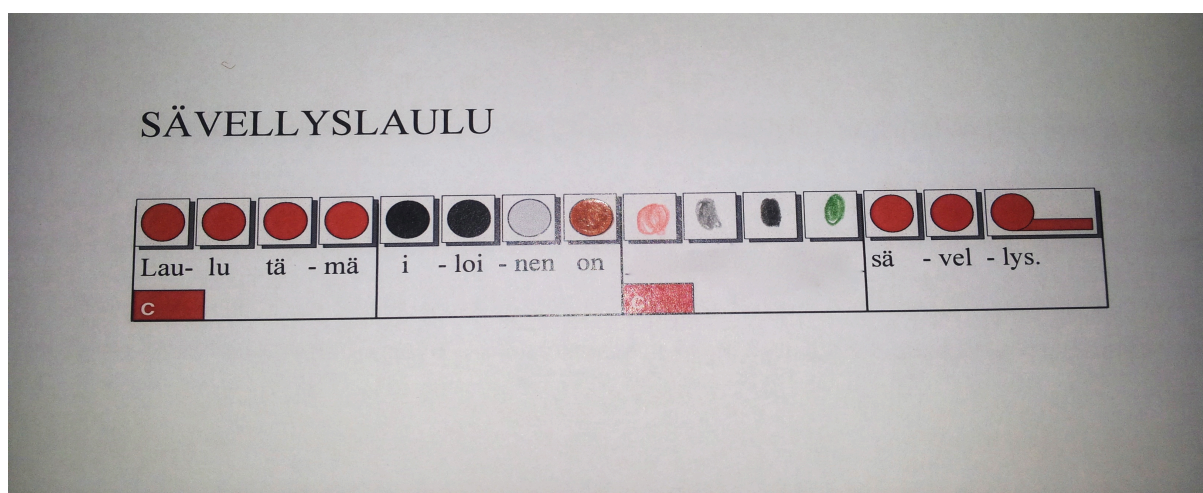

Seitsemäs oppilas valitsi myös värit ja rupesi värittämään niillä tahtiin uusia kuvionuotteja. Uusiin kuvionuotteihin hän väritti sinisen kolmion (f2), keltaisen ympyrän (a1), punaisen ympyrän (c1) ja sinisen kolmion (f2) (KUVIO 24).

KUVIO 24. Seitsemännennen oppilaan sävellys

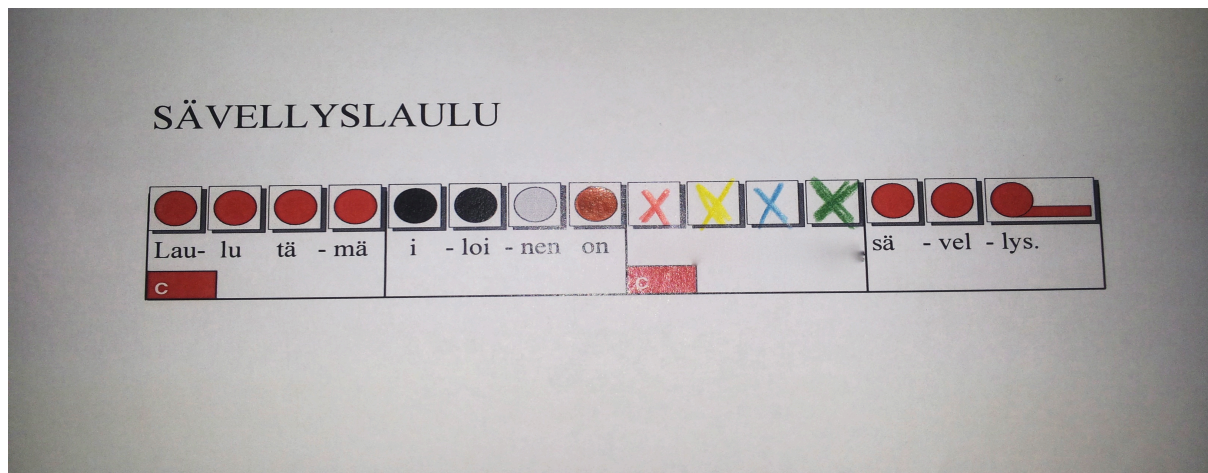
Kahdeksas ja yhdeksäs oppilas tulivat myös tapaamiseen yhdessä. Kahdeksas oppilas kokeili soittaa pianolla useamman kerran, ennen kuin hän päätti, että mitkä nuotit hän haluaa tahtiin valita. Tämän jälkeen hän väritti soittamansa sävelet: punainen ympyrä (c1), harmaa ympyrä (e1), musta ympyrä (g1), vihreä ympyrä (h1) (KUVIO 25). Tahtiin muodostuikin uusilla kuvionuoteilla hieno Cmaj7 –sointu.

KUVIO 25. Kahdeksannen oppilaan sävellys

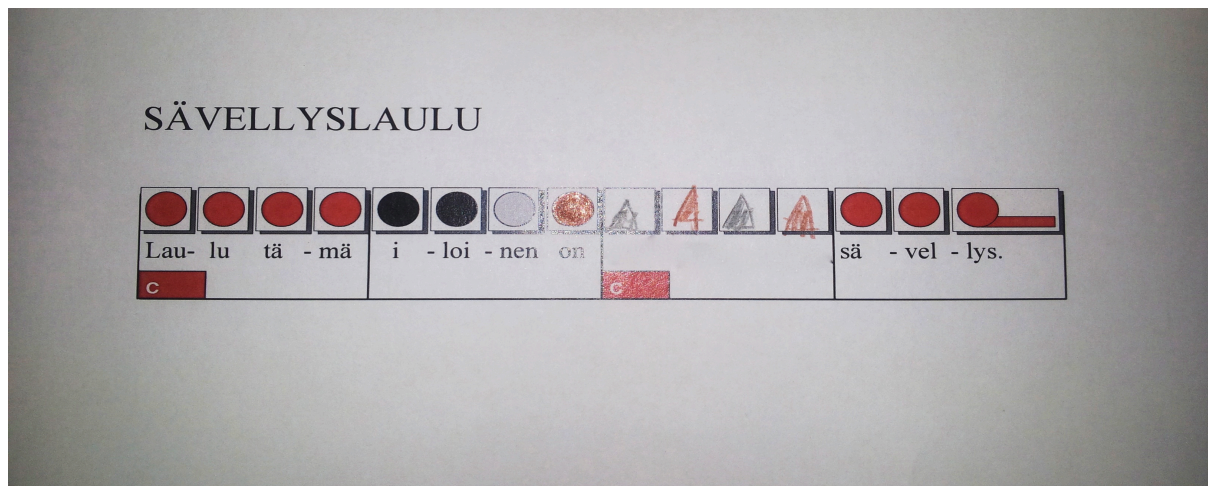
Yhdeksäntenä tapaamiseen tulleella oppilaalla oli vaikeuksia värien päättämässä, joten yritin ensin helpottaa tehtävää kysymällä häneltä, että mitkä ovat hänen lempivärejään. Lopulta

pyysin häntä laittamaan silmät kiinni, ja nostamaan värikynistä neljä. Hänellä oli kuitenkin selkeä mielipide tahtiin tulevista kuvioista: hän totesi heti haluavansa värittää ”äksiä”. Uuteen sävellykseen tuli punainen vinoristi (C), keltainen vinoristi (A), sininen vinoristi (F) ja vihreä vinoristi (H) (KUVIO 26).

KUVIO 26. Yhdeksän oppilaan sävellykset

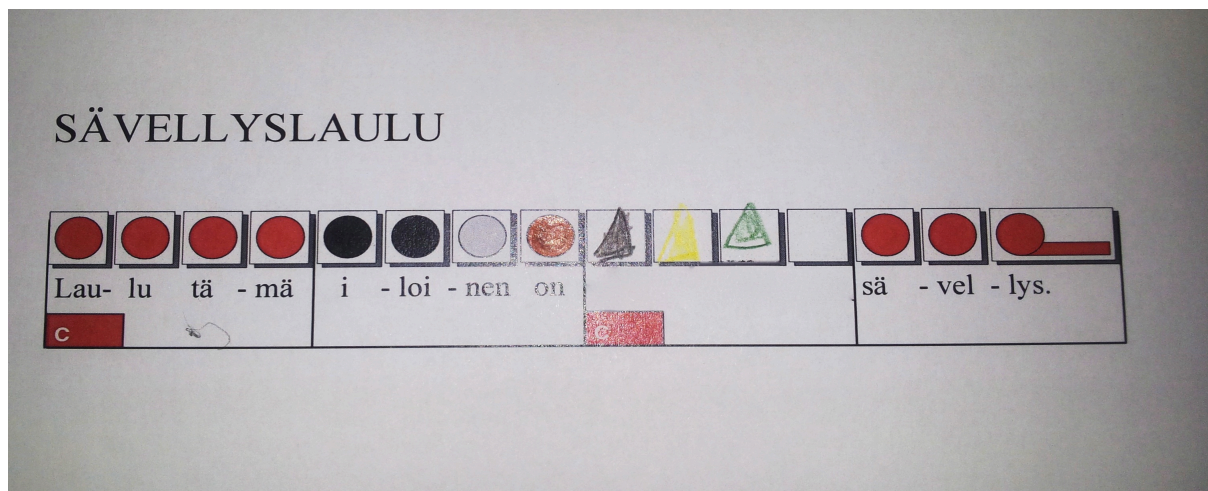
Kymmenes ja yhdestoista oppilas tulivat tapaamiseen myös pareittain. Kymmenes oppilas soitti pianolla useampaan kertaan, ennen kuin valitsi tahtiin uudet kuvionuotit. Uuteen sävellykseen valikoituivat loppujen lopuksi harmaa kolmio (e2) ja ruskea kolmio (d2), jotka vuorottelivat tahdissa (KUVIO 27).

Kuvio 27. Kymmenen oppilaan sävellykset

Yhdestoista oppilas kokeili myös soittaa pianolla ennen kuin sävelsi tahdin uusin sävelin. Tahtiin hän väritti mustan kolmion(g2), keltaisen kolmion(a2) ja vihreän kolmion(h2) (KUVIO 28). Oppilas oli ensimmäinen, joka väritti tahtiin vain kolme kuvionuottia. Kun

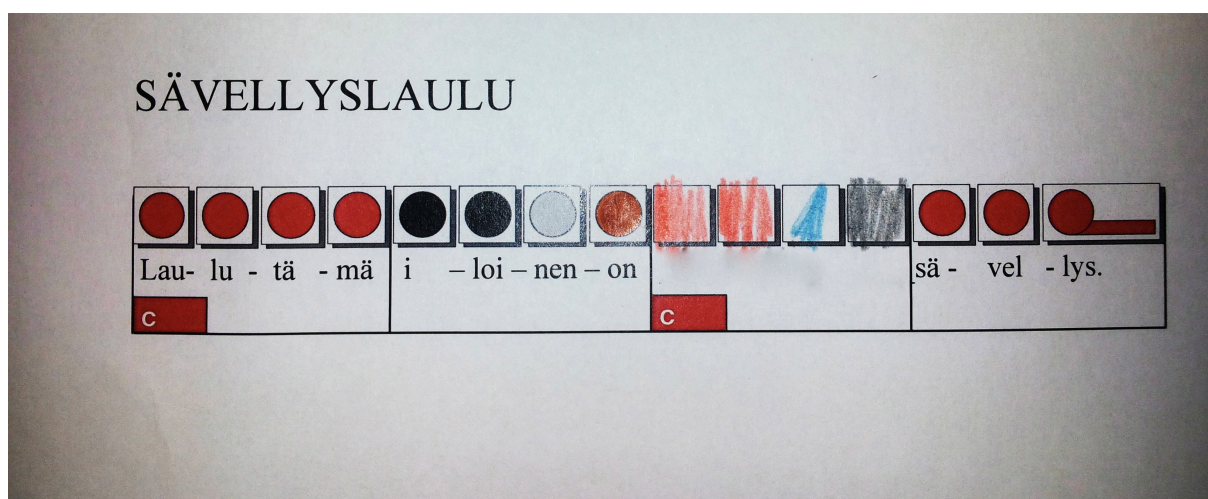
kysyin häneltä, että mitä tyhjäksi jätetty nuotti tarkoittaa, hän vastasi: ”että siinä ei oo melodiaa”.

KUVIO 28. Yhdennentoista oppilaan sävellys

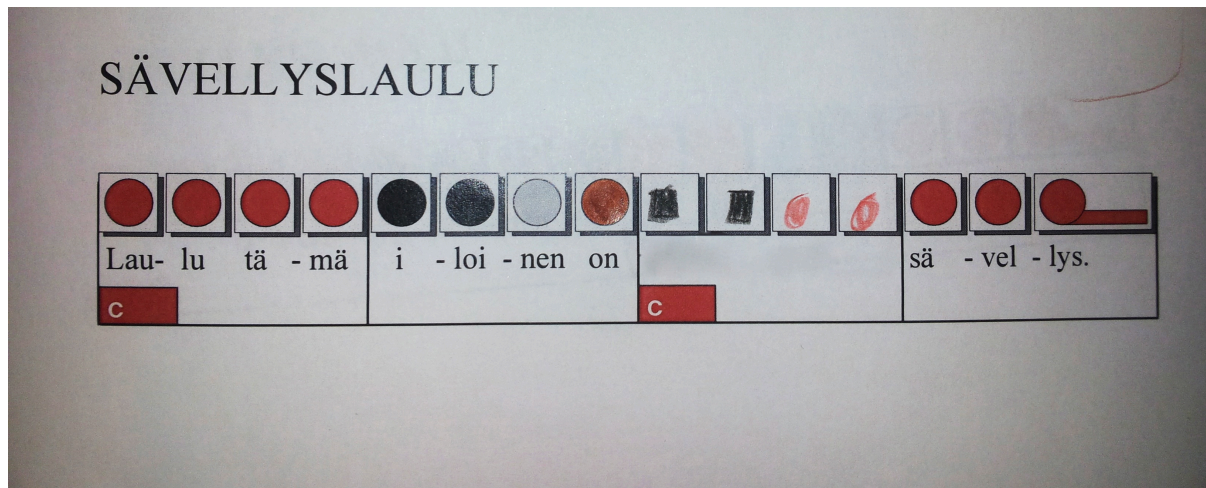
Loput oppilaista tapasin päivän myöhemmin edellisistä tapaamisista. Tällä kertaa tapasin oppilaat yksitellen, sillä aikaa oli siihen riittävästi.

Kahdestoista oppilas ei ollut innokas tekemään sävellystä. Kun sanoin, että seuraavaksi sävellettäisiin kappaleeseen yksi tahti, hän sanoi, että ”en mä osaa...en halua”. Häneltä ei kuitenkaan kestänyt kauaa värien ja kuvioiden valitsemisessa, ja sävellykseen tuli kaksi punaista neliötä (c), sininen kolmio (f2) ja harmaa neliö(e) (KUVIO 29).

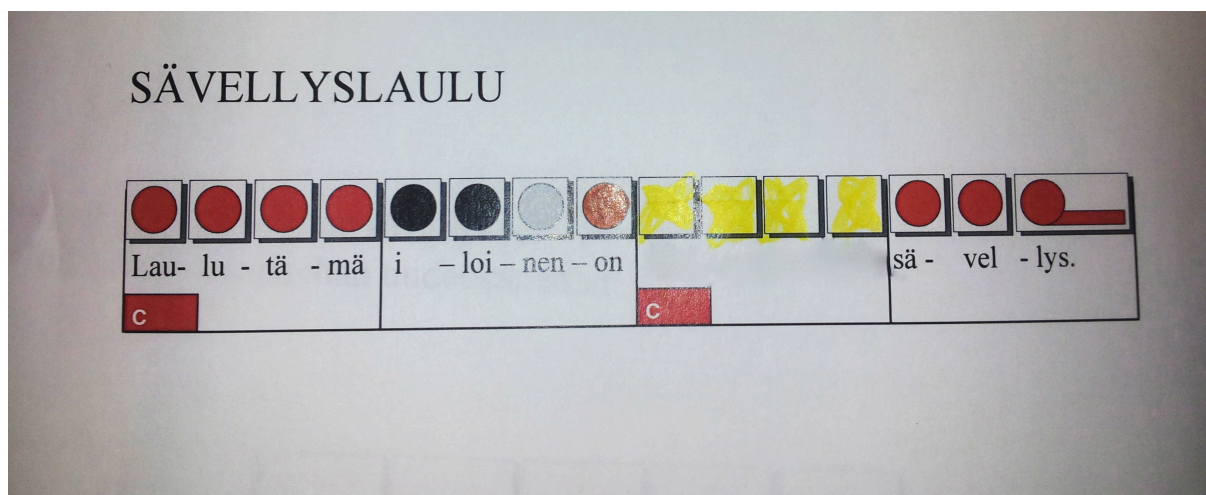
KUVIO 29. Kahdennentoista oppilaan sävellys

Kolmastoista oppilas valitsi sävellystä varten kaksi värikynää, joilla hän väritti sävellykseen kaksi mustaa neliötä (g) ja kaksi punaista ympyrää (c1) (KUVIO 30). Kuvionuottien värittämisessä hän oli hyvin huolellinen.

KUVIO 30. Kolmannentoista oppilaan sävellyks

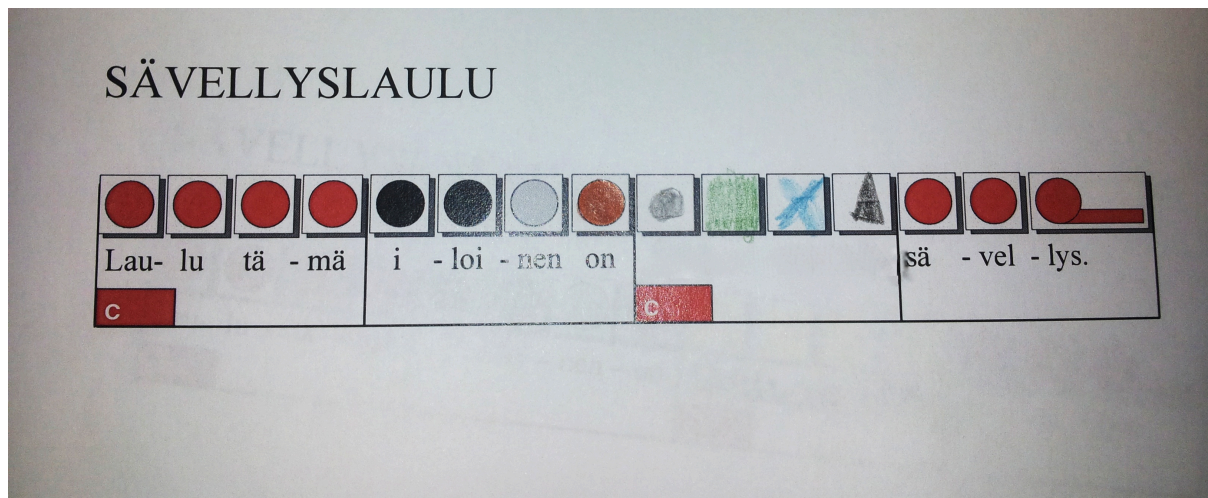
Neljästoista oppilas kokeili säveltämistä hetken pianolla, ja oli oppilaista ensimmäinen, joka käytti säveltämisessä vain yhtä kuvionuottia: keltaista vinoristiä (A) (KUVIO 31).

KUVIO 31. Neljänentoista oppilaan sävellyks

Viimeisenä tapaamiseen tullut oppilas vaikutti niin jännittyneeltä sävellyksen tekovaiheessa, joten kehotin häntä laittamaan silmät kiinni, ja nostamaan värikynistä neljä. Oppilas oli ensimmäinen, joka käytti sävellyksessään kaikkia kuvioita eli neljää eri oktaavialaa. Ensin hän väritti sävellykseensä harmaan ympyrän (e1), sitten vihreän neliön(h), sitten sinisen

vinoristin (F), ja lopuksi mustan kolmion (g2) (KUVIO 32). Soittaessaan sävellystään oppilasta hymyilytti sinisen vinoristin ja mustan kolmion välinen hyppy.

KUVIO 32. Viidennentoista oppilaan sävellys

Vaikka sävellystehtävä jännitti useampaa oppilasta, tehtävä vaikutti motivoivan oppilaita. Kaikki oppilaat osasivat soittaa oman sävellyksensä, vaikka kuvioiden etsiminen koskettimistolta hidastikin soittoa oppilaiden säveltämien tahtien kohdalla. Muutama oppilas halusi soittaa uuden sävellyksen jopa kahdella kädellä yhdistäen sekä melodia- että säestyssoiton.

6 TULOKSET

Tässä luvussa kuvaan sekä opettajan että oppilaiden haastattelujen pohjalta kerättyjä tuloksia. Tulosten tarkastelussa käytän tutkimuskysymysten mukaista teemoittelua. Oppilaiden haastattelun toteutin tapaamisten ohessa toisen kierroksen aikana. Haastattelussa pyrin selvittämään sekä oppilaiden soittamisen motivaatiota että soittamisen oppimista opetuskokonaisuuden aikana. Haastattelu tapahtui seuraavien kysymysten avulla:

1. Mikä kuvionuoteilla ja laattasoitinten soittamisessa oli kivointa?
2. Mikä niillä ja niiden soittamisessa oli tylsää tai ei niin kivaa?
3. Oliko kuvionuoteilla ja laattasoitinten soittamisessa jokin vaikeaa?
4. Oliko niillä ja niiden soittamisessa jokin erityisen helppoa?

Opettajan haastattelun suoritin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, kun opetuskokonaisuudesta oli kulunut noin puoli vuotta. Haastattelurunkona käytin tutkimuskysymysten mukaista teemoittelua, jonka avulla esitin opettajalle muutamia tarkentavia kysymyksiä. Koska opettaja oli jo lähettänyt minulle kirjallisen dokumentin opetusvideoiden pohjalta tehdyistä havainnoistaan, haastattelun tavoitteena oli myös syventää, selittää ja tarkistaa jo hänen tekemiä havaintojaan.

6.1 Kuvionuottimenetelmä musiikin soitonopetuksessa

Luokan musiikinopettaja toteaa katsomiensa opetusvideoiden perusteella, että kuvionuotit soveltuivat kyseisessä opetuskokonaisuudessa soittamiseen ja soittamisen opettamiseen. Laattasoitinten kohdalla hän pohtii kuitenkin sitä, että kuinka paljon kuvionuoteilla ja perinteisillä nuoteilla opettaminen eroaa laatoilla soittaessa toisistaan, koska laatoissa kuitenkin näkyvät alun perinkin nuottinimet. Hän kuitenkin toteaa, että havainnollisuutensa ansiosta oppilaat löytävät kuitenkin oikean soittokohdan nopeammin värien avulla. Kuvionuotit auttavat myös soittimen oktaavialojen hahmottumisessa. Erityisesti opettaja uskoo kuvionuoteista hyötyvän oppilaat, joilla on esimerkiksi hahmotushäiriöitä. Opettajan mukaan on hienoa, että oppilaat saavat kuvionuoteista soittamalla jo ennen perinteisen

nuottikuvan omaksumista jonkun tuntuman soittamisesta, ja kokemuksen siitä, että ”hei mähän pystyn tähän”.

”Mietin itse sitä, että kuinka paljon kuvionuotti/nuottinimillä opettaminen lopulta eroaa laatoilla soittaessa, kun nuottinimet näkyvät kuitenkin jokaisessa laatoissa. Kyl se kuitenkin niin ku selkeempää on se, et siellä on se väri, vaikka laatoissakin on ne nuottien nimet. Mutta kyl ne värit kuitenkin on se, mitkä niin ku se oppilas nappaa sieltä nopeemmin. Eniten uskon sen auttavan hahmotushäiriöiden kanssa ja muistamisessa. Ovat havainnollisempia, joten hiukan nopeampaa laatoilla soittaessa löytää värit. Oktaavialatkin hahmottuu värin kautta jotenkin konkreettisesti. On hienoa, että oppilaat saavat jo ennen perinteisten nuottien lukemista jonkun tuntuman soittamisesta, ja kokemuksen siitä, että ”hei mähän pystyn tähän”. Niinhän sen kuitenkin pitäis mennä.”

Metodissa itsessään hän ei näe suurempia haasteita, muuta kuin opettajan ja opetuksen kannalta kuvionuottimateriaalin puutteen ja työstämisen. Sillä vaikka kuvionuoteilla kirjoitettua materiaalia löytyisikin, niin sitä tulee usein työstää ja muokata ennen opetuskäyttöä.

”Kouluopetuksessa varmaan se tulee vastaan just se materiaalin puute tai no varmasti sitä materiaaliakin olis, mut sitä pitäis aina työstää ehkä ite sen verran, ja sit ku ne tulee niistä erillisistä vihkoista ja se on jotenki kuitenkin niin paljon helpompi ottaa niistä oppikirjoista, jotka siinä on.”

Hän kuitenkin toteaa, että kuvionuottien kohdalla on hyvä miettiä sitä, että missä vaiheessa, kuinka pitkän jakson ja millaisen ryhmän kanssa kuvionuotteja käyttää. Musiikin yleisopetuksessa hän näkisi menetelmän soveltuvan parhaiten alkuopetuksen ryhmille. Menetelmän voisi käydä läpi esimerkiksi jonkun tietyn jakson aikana. Menetelmän systemaattistakaan käyttöä hän ei näe ongelmaksi, jos opettajalla on vain aikaa tehdä kuvionuottimateriaalia.

”Mä aattelin just, että ykkös kakkone. Jos mulla olis nyt noita ykköskakkosen ryhmiä, ni siellä vois hyvin ottaa sitä sillä lailla, et ottais just jotain vaikka jonkun tietyn jakson niin ku tuo oli, että kävis sitä menetelmää läpi. Siellä täällä. Tietty jos sit on aikaa tehdä materiaalia niin esimerkiks oppikirjojen kappaleisiin ja muuta, niin sitähan vois käyttää ihan systemaattisesti.”

Opettaja painottaa kuitenkin sitä, että aloittaisi jo kolmannella luokalla käyttämään opetuksessa perinteistä nuottikuvaa. Hänen mukaan valtaosa oppilaista kuitenkin pystyy siinä vaiheessa jo omaksumaan ja hahmottamaan perinteistä nuottikuvaa. Oppilaiden joukossa

saattaa olla myös niitä, jotka harrastavat musiikkia, joiden kannalta perinteisen nuottikuvan opetteleminen on tärkeää. Perinteiseen nuottikuvaan siirtymistä voi kuitenkin helpottaa sillä, että pitää säveliä vastaavat värit jonkun aikaa perinteisen nuottikuvan rinnalla.

”Kyl mä lähtisin sit varmaan jo kolkilta kuitenkin viemään opetusta kohti perinteistä nuottikuvaa. Siellä on kuitenkin sit niitä, jotka harrastaakin musiikkia ja tavallaan sit se, että jos halutaan, että ne kuitenkin oppii sitä niinku.. kun kuitenkin valtaosa oppilaista varmaan pystyy hahmottaa ja oppimaan niitä jos ei oo mitään erityistä. Sithän niitä voi jättää just että jättää ne värit sinne nuottikuvaan, niin sitte toisaalta päästään siihen oikeaan nuotinkäsittelyyn.”

Opettaja toteaa tämän lisäksi, että hän aloittaisi liittämään kuvionuottien rinnalle jo varhaisessa vaiheessa rytmien lukua perinteisellä nuottikuvalla.

”Alkaisin liittämään kuvionuottien rinnalle jo varhaisessa vaiheessa rytmien lukua nuottikuvana. Tukisi silloin siirtymistä asteittain kuvionuoteista perinteiseen nuottikuvaan ja rytmin luvun opettelua.”

Musiikinopettaja kertoo, että on jatkanut värien käyttämistä opetuksessaan tutkimuksen jälkeen opetuskokeilussa mukana olleen ryhmän kanssa. Ajanpuutteen vuoksi hän ei ole ehtinyt tekemään kuvionuottimateriaalia, mutta on jatkanut kuitenkin menetelmän hyödyntämistä opetuksessa niin, että hän on värittänyt nuotteihin, nuottien päälle säveliä vastaavat värit. Koska laattasoittimissa oli opetuskokonaisuuden jäljiltä kuvionuottitarrat, niin värien hyödyntämisen jatkaminen opetuksessa on tuntunut hänestä luontevalta. Opettaja on myös liittänyt säveliä vastaavat värit pianon koskettimiin.

”Ja mähän oon ruvennu käyttämään niitten, just näitten kanssa sitä, et mä teen tota, et mä ku mull ei, en mä kerkee tehdä mitään kuvionuottimateriaalia, mut ku me käytetään niitä laattoja, joissa on nyt kuitenkin ne merkit siellä olemassa, mä oon pianoonkin laittanu sit niin ku vaan värejä, et niihin en oo liimannu niinku niitä kuvionuotteja. Mut värejä käyttäny sillee, et mä sitten väritän nuotteihin, nuottien päälle. Et tavallaan ne niinku rupeais hahmottaa sitä nuottikuvaa ja sit ottaa ne värit sieltä...”

Värien hyödyntämisessä opettaja on käyttänyt apunaan tussia, jolla hän joko ympyröinyt tai värittänyt nuotit tai sointumerkit. Sointumerkkeihin hän on myös värittänyt värille värikaverin pienempänä merkinä.

”Se on niin helppo. Tussilla kato mä otan vaan monisteen ja sit mä tussilla, joko ympyröin tai väritän nuotit, tai sit noi sointumerkit kato väritän tai sit pistän sen

toisenkin värin sen väriparin siihen niin ku mukaan semmosena pienempänä merkinä.”

Opettaja on havainnut värien hyödyntämisellä olevan positiivisia vaikutuksia oppilaiden nuottien hahmottamiseen esimerkiksi nuottiviivastolla. Nuottien nimetkin jäivät oppilaille paremmin mieleen, ja oppilaat ovat ainakin neljäsluokkalaisiin verrattuna kiinnostuneempia nuoteista ylipäätänsä.

”Se, että niinku nytki ollaan aika nopeesti siirrytty siihen, et opetellaan niitä nuotteja värien kautta, ja niin, ne hahmottaa ne aika hyvin. Ja ne rupee, jotenki must tuntuu, no mulla ei oo hirveen suurta vertailukohtaa siinä, mut niillä niinku tarttuu ne nuottien nimetki nyt kauheen hyvin niinku mieleen, ja sit se logiikka, että kuin ne menee sillä viivastolla...Ainaki mä huomaan niinku nelkkeihin verrattuna, et ne on jotenki kiinnostuneempia siitä puolesta. Jotenkin ne niinku ne nappaa sieltä, myöskin sellaset oppilaat, jotka ehkä muuten ei välttämättä..”

Opettaja kertoo aikovansa jatkaa värien hyödyntämistä nuotinluvun tukena koko vuoden ajan, ja harkitsevansa jättävän värit pois kevätpuolella.

”Ja kyl mä varmaan ne värit pidän koko vuoden, mä luulen, että sitte rupee kattoo. Tai tietysti vois joittenki kans kokeilla, ehkä sitte kevätpuolella jos jättää värejä pois. Että miten se menee.”

6.2 Soittamisen oppiminen kuvionuoteilla

Musiikinopettaja pohtii sitä, että kuinka paljon kuvionuotit nopeuttavat soittamisen oppimista perinteisiin sävelnimiin verrattuna. Hänen mukaan tavallisiin nuotteihin verrattuna ero on luonnollisesti alkuopetuksessa merkittävä. Opettaja kuitenkin painottaa sitä, että soittaminen perinteistä nuottikuvaa käyttäen ei olisi onnistunut millään samassa ajassa normaaleilla musiikintunneilla. Oppilaiden oppiminen opetuskokonaisuuden aikana oli nopeampaa ja helpompaa kuin yleensä.

”Kuinka paljon kuvionuotit nopeuttavat oppimista sävelnimiin verrattuna. Nuotteihin verrattuna ero on luonnollisesti alkuopetuksessa merkittävä. Nuoteista sujuva soittaminen ei onnistuisi tässä ajassa missään tapauksessa. Oppiminen oli nopeampaa ja helpompaa kuin yleensä.”

Opettaja kuitenkin muistuttaa myös, että metodin lisäksi on huomioitava muut tekijät, jotka ovat vaikuttaneet esimerkiksi oppilaiden keskittymiseen opetustuokioiden aikana, ja sitä kautta myös soittamisen oppimiseen. Tällaisia tekijöitä ovat ryhmäkoko, opetustuokion pituus ja tutkimuksesta ulkopuolelle jääneiden oppilaiden puuttuminen.

”Opetustuokio on lyhyempi kuin normaali musiikin tunti, joten sekin vaikuttaa paljon. Tämä pätkä on juuri sopiva, jaksavat työskennellä alusta loppuun. Ryhmistä puuttuu pari erittäin haasteellista toisten työskentelyrauhaan vaikuttavaa oppilasta, joten sekin merkittävänä rauhoittavana tekijänä tässä huomioitava.”

Vaikka opettajan mukaan edellä mainituilla tekijöillä ja ryhmän koolla on ollut metodia suurempi vaikutus oppilaiden keskittymiseen, hän laittaisi kuitenkin oppilaiden oivallukset ja motivoitumisen enemmän metodin piikkiin.

”Ryhmä pienempi kuin normaalisti musatunneilla, joten se vaikuttaa metodia enemmän keskittymiseen. Oivallukset ja motivoitumisen pistäisin taas enemmän metodin piikkiin, tosin jonkin verran niihinkin vaikuttaa aina työrauha.”

Tavatessani oppilaat opetustuokioiden jälkeen, haastattelin heitä myös muutamalla kysymyksellä opetuskokonaisuudesta, joissa pyrin huomioimaan juuri soittamisen oppimispuolen. Kysyin oppilailta, että mikä heidän mielestään kuvionuoteilla laattasoitinten soittamisessa oli ollut vaikeaa. Kahdeksan oppilaan mielestä mikään ei ollut ollut erityisen vaikeaa. Yleisin oppilaiden vastaus oli: *”Ei mikään”*. Yhden oppilaan mielestä pianonsoitto oli vaikeinta, ja yksi oppilas totesi laattaan osumisen ja oikean laatan löytymisen soittamisessa olleen haastavinta. Hän kuvaili haasteellisuutta näin:

”Ku se oli vaikeeta osua siihen viimeeseen....Välillä sattuu osua siihen lattiaan tai siihen puuosaan...tai välillä osuu väärään..”

Kaksi oppilaista eivät oikein osanneet vastata kysymykseen. Kysyinkin heiltä tarkentavia kysymyksiä helpottaakseni kysymykseen vastaamista. Molemmat oppilaat totesivatkin tämän jälkeen, että oikean värin ja kuvion löytyminen laatoista oli välillä haastavaa. Toinen oppilaista myös kertoi, että värien valitseminen sävellysosiossa oli haastavaa, sillä siinä vaiheessa oli vielä vaikea tietää sitä, että miltä sävellyks lopulta kuulostaisi. Hän kuvaili tehtävän haastavuutta näin:

”Ku sitä ei tiää miten se sit tulee, miten ne värit..niin ku kuulostaa”

Kolme muuta oppilasta olivat myös sitä mieltä, että oman sävellyksen ja soolon tekeminen oli vaikeaa. Toinen oppilaista kertoi, että sävellyksosioissa iski aina valinnan vaikeus, joka vaikeutti värien ja kuvioiden valitsemista.

Oppilaiden vastauksissa oli sellainen yhteneväisyys, että kun kysyin oppilailta päinvastoin, että mikä opetuskokonaisuuden aikana oli ollut helppoa, niin kahdeksan oppilaista vastasi, että kaikki oli ollut helppoa. Neljä oppilaista ei oikein osannut vastata kysymykseen. Yhden oppilaan mukaan liiolii –kappaleen soittaminen oli ollut helppoa, ja toinen oppilas taas totesi omien soolojen tekemisen olleen helppoa. Yhden oppilaan mielestä helpointa oli ollut taas lyödä laatat pois paikoiltaan.

”Oli ainaki helppoa lyyä ne pois paikoiltaan..mut se ei tainnu olla ihan tarkotus.”

6.3 Soittamisen motivaatio kuvionuoteilla

Opettajan mukaan oppilaat vaikuttivat kokonaisuudessaan tosi motivoituneilta kuvionuotteihin ja laatoilla soittoon opetuskokonaisuuden ajan. Opettaja tuo esille sen, että oppilaat vaikuttivat nauttivan erityisesti omien soolojen tekemisestä.

”Kokonaisuudessaan oppilaat vaikuttivat tosi motivoituneilta kuvionuotteihin ja laatoilla soittoon. Nauttivat myös omien soolojen tekemisestä.”

Toin jo aiemmin neljättä opetustuokiota kuvaillessani esille, että opettajan mukaan kuvionuotit toimivat erityisen hyvin juuri omien sävellysten tekemisessä pienten kanssa. Kuvionuottien avulla oppilaita on helppo motivoida luovaan musisointiin, ja kynnyksensä säveltämiseen ja omien soolojen tekemiseen madaltuu. Opetuskokonaisuuden aikana opettajan mukaan oppilaille syntyi hyviä oivalluksia juuri omien soolojen tekemisen kautta. Lapsille oman soolon tekeminen saattaa olla merkittäväkin kokemus, vaikka ne eivät aikuisestakaan tuntuisikaan kovin ihmeellisiltä.

”Jotenki se, että tehdään jotain omaa, vaikka se ei niinku aikuisista tunnu kovin ihmeelliseltä, ku aatellaan, et piirretään niinku.. Mut että se, et siinäkin näki, et joillain synty selkeästi semmosia oivalluksia ja sit semmosia jänniä...”

Oppilaiden haastattelussa kysyin myös heiltä, että mikä oppilaista oli ollut kivaa tai kivointa opetuskokonaisuuden aikana. Seitsemän oppilaista totesi, että kaikki oli ollut kivaa. Neljä oppilasta ei oikein osannut vastata, mutta tarkentavien kysymysten avulla sain selville, että liiolii –kappaleen soittaminen oli ollut useammasta oppilaasta kivaa. Loput neljä oppilasta totesi soolojen tekemisen olleen kivointa. Eräs oppilas kuvasi soolojen tekemistä seuraavasti:

”No ku sai valita niinkö, että minkälaisilla väreillä soitetaan....”

Kun taas kysyin oppilailta, että mikä opetuskokonaisuuden aikana oli ollut tylsää tai ei niin kivaa, niin kahdentoista oppilaan mukaan mikään ei ollut ollut tylsää. Kaksi oppilasta ei oikein osannut vastata kysymykseen, ja yhden oppilaan mukaan liioliiin soittaminen oli ollut tylsää. Oppilas totesi, että ei ollut vain tykännyt soittaa liiolii –kappaletta. Hän perusteli mielipidettään seuraavasti:

”Koska mä en tykänny soittaa sitä.”

6.4 Oppilaat

Musiikinopettajan mukaan oppilaat, joilla esiintyi haasteita tarkkaavuuden ja keskittymisen kanssa haasteita, olivat opetustuokioiden aikana rauhallisempia. Oppilaat saivat opetuskokonaisuuden aikana omia ideoita ja pääsivät työskentelyyn makuun paremmin kuin normaalisti. Niin kuin jo aiemmin mainitsin, hän kuitenkin korostaa, että tuokion pituudella ja ryhmäkoolla oli varmasti oppilaiden keskittymiseen metodiakin suurempi vaikutus. Kolmas merkittävä oppilaita rauhoittava tekijä on ollut myös se, että tutkimuksen ulkopuolelle jäi muutama toisten työrauhaankin vaikuttava oppilas. Opettaja kuitenkin toteaa, että metodin avulla oppilaat saivat välineitä käsitellä informaatiota ja mahdollisuuden oivaltaa.

”Erityisoppilaat olivat rauhallisempia, saivat omia ideoita ja pääsivät työskentelyyn makuun paremmin kuin normaalisti. Heillä erityisesti tietysti vaikuttaa nuo aiemmin kuvaamani ryhmäkoko, tuokion pituus, puuttuvat oppilaat jne. Mutta metodi antaa välineitä käsitellä informaatiota ja mahdollisuuden oivaltaa siinä missä muutkin.”

Opettaja nostaa ryhmistä kaksi oppilasta, joiden keskittyminen ja tarkkaavaisuus oli opetustuokioiden aikana hyvin erilaista kuin normaaleilla musiikintunneilla. Toisen oppilaan keskittyminen ja tarkkaavaisuus oli opetuskokonaisuuden aikana huomattavasti parempaa

(oppilas 1), kun taas toisen oppilaan keskittyminen ja tarkkaavaisuus oli normaalia heikompaa (oppilas 2). Muut oppilaat käyttäytyivät opetuskokonaisuuden aikana opettajan mukaan melko normaaliin tapaan. Tosin homma pysyi hänen mukaan paremmin hanskassa ryhmäkoon vuoksi, ja oppilaat onnistuivat työskentelyssä ja soittamisessa merkittävästi normaalituntia paremmin.

”Oppilas 1 erityisenä normaalista parantajana nousee, oppilas 2:n jaksaminen ja keskittyminen normaalia heikompaa. Muut käyttäytyivät aika tuttuun tapaan, tosin homma pysyy pienemmässä ryhmässä paremmin hanskassa ja kuten jo mainitsinkin, onnistuvat työskentelyssä ja soittamisessa merkittävästi normituntia paremmin.”

Oppilas 1:n kohdalla opettaja pohtii sitä, että olisiko menetelmällä voinut olla vaikutusta siihen, että oppilaan oli helpompi hahmottaa asioita, ja sitä kautta hänen oli myös helpompi suunnata tarkkaavuuttaan. Mutta hän kuitenkin muistuttaa, että nämä ovat vain oletuksia, sillä on todella vaikea erottaa sitä, että millä tekijöillä on ollut eniten vaikutusta keskittymiseen. Levottomimpien oppilaiden kohdalla ryhmäkoolla oli varmasti keskittymisen kannalta suuri vaikutus.

”Oppilas 1 pääsi ehkä siinä, että varmaan niinku jos on jotaki siin semmosen hahmottamisen ongelmaa, jonka kautta niin ku ei pysty keskittymään, mitä oppitunnilla tapahtuu...et se niinku se hahmottaminen helpottuu, ku sä pystyt suuntaamaan tarkkaavuuden sit siihen. Nää on oletuksia tietty, ku ei pysty sanomaan selkeesti. Mut kyllähän se niissä kuitenkin näky, et tosissaan ne levottomimmat oppilaat, niin kyl ne selkeesti paremmin työskenteli, mutta taas se ryhmä koko.”

Opettaja kertoo, että eräs oppilas (kuvauksessa oppilas 3), jolla on esiintynyt myös haasteita keskittymisen ja tarkkaavuuden kanssa, on ollut opetuskokonaisuuden jälkeen hyvin motivoitunut pianon soittamiseen. Opettaja kuvaa, että oppilas pystyy nyt keskittymään paremmin soittamiseen, ja on aina hyvin ylpeä löytäessään oikean soittokohdan värien avulla. Opettaja kuitenkin toteaa, että kehittyminen on saattanut tapahtua myös kasvun myötä.

”Sit mä huomaan ainakin oppilas 3:sta sen, että se oli sellanen, jolla selkeesti nyt, no se voi olla, et kasvun kautta on tullu se homma muutenki. Mut nyt se niinku keskitty, on tosi motivoitunu, ja pianonsoitto on kova juttu. Se hoksas sen, mä oon pistäny sen soittaa pianoa, ku osa soittaa laatoilla, ni se on niin pollee pianoa soittaessa, ku se kato löytää sieltä ne värit ja osaa soittaa.”

6.5 Opettaja

Musiikinopettaja kommentoi myös haastattelussa muutamalla sanalla opettajuuttani ja opetustani opetuskokonaisuuden aikana. Hänen mukaan opetusvideoiden perusteella olin sisäistänyt menetelmän idean. Hän toteaa, että opetussisällöt olivat koko opetuskokonaisuuden ajan melko yksinkertaiset, mikä on tietenkin aina huomioitava.

”Olit. Kyllä sä olit niinku, se että ei sulla ollu mitään sellaista hapuilua, et mikä sävel vastaa mitäkin väriä ja niin ku tämmösiä. Vaikka tietty aika yksinkertaiset siinä oli ne, mitä käytettiin..”

Opettajan mukaan opetukseni oli luontevaa, ja etenin opetuksessa hänen mielestään loogisessa järjestyksessä. Yksi asia, mihin opettaja kiinnitti huomioita opetuksessani oli rytmiin ja soittotempoon liittyvät asiat. Opettajan mukaan harjoitustempo oli osalle oppilaista liian nopea, enkä opettajana myöskään tukenut tempossa pysymistä riittävästi. Niin kuin jo aiemmin opetustuokioiden kuvauksessa toin esille, opettaja toteaa tämän ikäisille oppilaille rytmien hahmottamisen soitossa olevan vaikeaa, sillä keskittyminen menee usein aluksi oikean värin ja kuvion löytymiseen. Oppilaiden soittoa ja rytmien hahmottamista olisi voinut helpottaa esimerkiksi se, että soittorytmit olisi aluksi käyty ilman soitinta taputtaen läpi.

”Joo ehkä se jotenki niinku sitä rytmiiä.. se et jos sitä käsittelis niin ku jotenki erillisenä ilman soitinta. Et otettais vaikka ihan niinku taputtamalla rytmiiä ja sitten ottais vasta sen soittimen siihen. Tai sitte että mä teen ite sitä kauheen paljon, et mä soitan ite mukana, ja sanon et ”kuuntele”..”

Opettaja kuitenkin pohtii myös sitä, että tutkimuksen kannalta oli toisaalta ihan hyvä nähdä, että riittääkö menetelmä itsessään siihen, että oppilaat hahmottavat rytmien, ja kuinka paljon opettaja voi vaikuttaa asiaan.

”Ehkä se rytmiasia oli semmonen, mihin mä vaan kiinnitin huomion, mut sekin on niinku semmone tavallaan, toisaalta niinku, ihan hyvä nähdä, että riittääkö ite menetelmä siihen, että hahmottaako, että siinä on niinku puolensa ja puolensa. Et käsitteleeks sitä niinku sillä, että ajatus on se, että menetelmä itsessään riittää, ja kuin paljon se opettajan niinku osuus on siinä että.”

7 TULOSTEN TARKASTELUA

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella kuvionuottimenetelmän hyödyntämistä yleisopetuksen musiikinopetuksessa tämän opetuskokeilun perusteella, sekä menetelmän hyödyntämisen vaikutuksia oppilaiden soittamisen oppimiseen, motivaatioon ja keskittymiseen. Tarkastelun kohteena oli kuvionuottimenetelmän soveltuvuus soiton eri osa-alueissa kuten melodian soitossa, säestyssoitossa sekä luovassa toiminnassa kuten omien soolojen tekemisessä ja säveltämisessä. Eri menetelmillä hankittu tutkimusaineisto toi esille sen, että kuvionuottimenetelmän hyödyntämisellä musiikinopetuksessa oli useita positiivisia vaikutuksia oppilaiden soittamisen ja luovan toiminnan oppimiseen ja motivaatioon. Erityisesti musiikillinen luova toiminta kuten omien soolojen tekeminen ja säveltäminen osoittautuivat tutkimuksen aikana oppilaita motivoivaksi toiminnaksi.

Tässä luvussa tarkastelen tutkimustuloksia sekä omasta, opettajan sekä aiempien tutkimustulosten näkökulmasta ja pyrin luomaan näiden välille keskustelua. Pohdin tuloksia kuvaten samalla kuvionuottimenetelmää osana omaa ammatillista kehittymistä, samalla tuoden esille kuvionuottimenetelmän eri ulottuvuuksia kyseisessä tutkimusprosessissa. Lopuksi luon katsauksen menetelmän mahdollisuuksista musiikin yleisopetuksessa.

7.1 Kuvionuottimenetelmä osana ammatillista kehittymistä

Tutkimus lähti kiinnostuksestani kuvionuottimenetelmää kohtaan. Kun eräs erityiskoulua käyvä oppilas oli vierailulla musiikkikasvatuksen opintoihin kuuluvalla kurssilla, häneltä kysyttiin, että minkä vinkin hän haluaisi antaa tuleville musiikinopettajille erityisoppilaiden huomioimiseen. Hänen vastauksensa oli yksinkertainen: ”kuvionuottimenetelmä”. Kun hän sen jälkeen kehotti niitä musiikin opiskelijoita, joille menetelmä on tuttu, nostamaan käden, niin vain muutaman opiskelijan kädet nousivat. Itse tunsin ylpeyttä siitä, että sain olla yksi kätensä nostava opiskelija. Tutkimusprosessin ajan pyrin pohtimaan sitä, että voisinko tutkimuksen kautta kehittyä musiikinopettajana yhä paremmin erityiset oppijat huomioivaksi.

Tavoitteena oli tutkimuksen kautta selvittää, että olisiko menetelmästä hyödynnettäväksi myös tulevassa ammatissani. Tämä näkökulma motivoi minua yhä uudelleen paneutumaan menetelmään ja materiaalin tekemiseen.

Kun näin jälki käteen pohdin sitä työmäärää, minkä tein oppiakseni ja sisäistääkseni menetelmän, voin todeta, että se ei välttämättä olisi ollut tarpeellista jos kyseessä olisi ollut tutkimuksen ulkopuolinen opetustapahtuma. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta menetelmään perinpohjainen tutustuminen oli perusteltua. Menetelmän sisäistämisen vaatimukset menetelmää käyttävän opettajan ja kuvionuoteilla soittavan oppilaan välillä poikkeavat toisistaan. Menetelmän sisäistäminen ei vaadi oppilaalta muuta kuin että osaa yhdistää oikean värin ja kuvion. Sitä käyttävän opettajan tulee kuitenkin opetella sävelten värien ja kuvioiden vastaavuus perinteisessä nuottikuvassa. Tämä ei ole kuitenkaan menetelmän käyttämisessä aikaa vievin prosessi. Jo muutaman opetustuokion ja kuvionuottia käsittelevän kirjallisuuden lukemisen jälkeen, kuvionuottien vastaavuudet perinteisessä nuottikuvassa alkavat pikku hiljaa hahmottua. On tietenkin eri asia, jos menetelmää hyödyntävä opettaja käyttää esimerkiksi valmista kuvionuottimateriaalia. Silloinhan nuotit ovat jo valmiiksi sovitettu, joten opettajan ei tarvitse tietää muuta kuin, että kuinka moneen kussakin kuvionuotissa lasketaan ja ohjata oppilaiden soittamista huutaen soitettavia värejä. Jos kuitenkin pohditaan tutkimusprosessiani, jossa tein kaikki opetusmateriaalit itse, tilanne vaati menetelmän syvemmän omaksumisen. Aikaa vievintä prosessin aikana oli juuri opetusmateriaalin työstäminen.

Myös muissa tutkimuksissa on tuotu esille kuvionuottimateriaalin työstämisen haastavuus. Huhtinen (2002), joka on tutkinut kuvionuottimenetelmän hyödyntämistä musiikin varhaiskasvatuksessa, haastatteli tutkimuksessaan kuvionuotteja opetuksessaan hyödyntävää musiikkileikkikoulun opettajaa, joka totesi menetelmän käyttämisessä suurin homman olevan materiaalin tekeminen (Huhtinen 2002, 53). Niin kuin jo aiemmin mainitsin haastattelutuloksia tarkastellessani, niin musiikinopettaja näkee menetelmän yhdeksi haasteeksi kuvionuottimateriaalin tekemisen.

Tutkimusprosessini perusteella voin samaistua näihin mielipiteisiin täysin. Tutkimuksen aikana minulla meni kymmeniä tunteja siihen, että tein sekä kuvionuottimateriaalia että kuvionuottimagneetteja. Haastavinta kuvionuottimagneettien tekemisessä oli juuri se, että niiden tuli olla toisiinsa nähden oikean kokoisia. Nuottimateriaalin työstämisessä taas

haastavinta oli se, että kopioidessa kuvionuotteja varten tarvittavia elementtejä uudelle tiedostolle, ulkoasu saattoi yhtäkkiä muuttua, eikä vastannutkaan enää alkuperäistä muotoaan. Nuottimateriaalin tulostamisessa esiintyi myös ongelmia, joita en osannut odottaa. Kuvionuoteissa oleva ruskea väri ei vastannut enää alkuperäistä väriään tulostuksen jälkeen, vaan näytti enemmänkin oranssilta. Kuvionuoteissa on tarkkaan määritetyt värit, joten tutkimuksen kannalta koin tärkeäksi, että värit ovat selkeästi erotettavissa, joten väritin jokaisen oranssin nuotin vielä erikseen ruskeaksi värikynillä.

Toiseksi menetelmän käyttämisen haasteeksi koin oktaavialojen huomioimisen materiaalin työstämisessä ja käyttämisessä. On kuitenkin huomioitava se, että sama haaste olisi tullut myös vastaan, vaikka olisinkin opettanut laattasoitinten alkeita perinteistä nuottikuvaa käyttäen. Päädyin tutkimuksessani siihen, että en tee jokaiselle oppilaalle omia materiaaleja, jotka vastaisivat jokaisen soittimen oktaavialaa. Tein materiaalit useimmiten ensimmäisen oktaavialan mukaan, ja pyrin selventämään oppilaille, että miksi samanväristä säveltä voi soittaa, vaikka kuvio olisikin eri. Pohdin sitä, että ohjasiko tämä oppilaita sellaiseen väärinymmärrykseen, että melodiaa voi soittaa mistä kohtaa soitinta tahansa, kunhan vaan sävelten nimet vastaavat toisiaan. Musiikinopettajan mukaan se riippuu siitä, että mitä musiikinopetuksessa haetaan, ja täytyykö soiton tapahtua juuri tietystä oktaavialasta. Opettaja voi usein joutua musiikintunneilla laittamaan esimerkiksi kaksi oppilasta soittamaan pianoa, jolloin sama haaste tulee esiin.

”Mutta sitte taas kouluopetuksessa aattelee sitäkin, että jos vaikka niin ku pianoon vois siirtää niinku sitä samaa juttua, mitä on käyttäny niinku kans...se että kun ei niit soittimia oo sen enempää ku on.. joudut kuitenkin laittaa useamman lapsen soittamaan samalla pianolla. Että hei ne samat jutut tulee tuolta ja sit laitetaan ne värit niinku niihin kohtiin, mitä ne soittaa, ni et siinä on toisaalta taas niinku puolensa, et mitä sillä haetaan. Et mikä, et soitetaanko jotai tiettyä täytyykse olla just tietystä oktaavialasta ja et mikä se juttu on.”

Toisaalta oktaavialojen sanallinen huomiointi osoittautui kuvionuottien avulla paljon helpommaksi kuin perinteisillä nuoteilla. Esimerkiksi värikavereilla tapahtuvassa säestyssoitossa oppilaita oli helppo ohjeistaa soittamaan saman kuvion värejä. Perinteisiä nuotteja käyttäen ohjeistus olisi ollut hieman haastavampaa, sillä oktaavialoja ei olla useamman soittimen kohdalla eroteltu toisistaan.

Menetelmällä opettaminen tuntui minulle koko tutkimusprosessin aikana luontevalta. Tämä voi johtua osittain vähäisestä musiikin opetuskokemuksesta, sillä voisin kuvitella, että jos minulla olisi ollut taustalla kymmenien vuosien opetuskokemus, yhtäkkinen siirtyminen konkreettiseen nuottikirjoitukseen olisi voinut tuntua haastavammalta. Tutkimusprosessi osoitti, että menetelmän käyttäminen opetuksessa vaatii opettajalta materiaalin työstämisen lisäksi myös pientä heittäytymistä ja lapsenmielisyyttä. Opettajan heittäytymistä voi kuitenkin helpottaa menetelmän positiivinen vaikutus oppilaiden soittamisen motivaatioon.

Opettajan näkökulmasta koin erityisen innostavaksi juuri kuvionuoteilla säveltämisen opettamisen. Vaikka itselläni ei juurikaan ole musiikinopettajana käytännön kokemusta siitä, kuinka lähtisin opettamaan oppilaille luovaa toimintaa kuten säveltämistä tai soolojen tekemistä, niin koin soolojen tekemisen ja säveltämisen lähestymisen kuvionuoteilla helpommaksi kuin perinteisillä nuoteilla. Ensinnäkin oppilaiden motivointi säveltämiseen osoittautui helpommaksi, sillä oppilaat oli helppo ohjata valitsemaan värejä esimerkiksi lempiväriin mukaan. Vikman (2001) esittää Byrnen ja Sheridanin (1999) toteamuksen siitä, että luovaan toimintaan liittyvä pelko ja ahdistus ei liity usein pelkästään oppilaisiin, vaan myös opettajat kokevat usein riittämättömyyttä oppilaiden omien sävellysten ohjaamisessa. Vikman toteaaakin kuvionuottien antavan uusia tapoja suhtautua musiikilliseen luovaan toimintaan myös opettajan kohdalla, johon voin täysin kuvionuottikokeilun tulosten myötä yhtyä. (Vikman 2001, 148.)

Musiikinopettaja toi useampaan kertaan tutkimusprosessin aikana esille sen, että en tukenut oppilaiden soittamista riittävästi pitämällä soittotempoa yllä, tai käsittelemällä rytmiin liittyviä asioita esimerkiksi erillisillä rytmiharjoituksilla. Tämä toimintatapa johtui ensinnäkin vähäisestä opetuskokemuksestani sekä siitä, että halusin testata myös sitä, että riittääkö menetelmä itsessään konkreettisuutensa ansiosta oppilaiden rytmin hahmottamiseen. Tutkimustulokset osoittavat sen, että metodi ei konkreettisesta esitystavastaan huolimatta riitä siihen, että oppilaat hahmottaisivat rytmiä paremmin. Soiton alkuopetuksessa opettajan merkitys sykkeen ja tempon ylläpitämisessä on vielä huomattavan suuri. Rytmin hahmottamista voi helpottaa myös erillisillä rytmin käsittelyyn liittyvillä harjoituksilla, kuten esimerkiksi taputusharjoituksia.

Menetelmä ei siis itsessään takaa sitä, että soitto onnistuu. Menetelmää käyttävän opettajan on myös otettava huomioon hyvän musiikkikasvatuksen periaatteet. Kun olin vierailmassa

Resonaarissa, Kaikkonen muistutti minua useampaan kertaan siitä, että kuvionuottimenetelmää käyttäessä ei saa unohtaa monipuolisen ja laadukkaan musiikkikasvatuksen merkitystä. Parhaimmillaan kuvionuotit kuitenkin toimivat osana laadukasta ja monipuolista opetusta. (Henkilökohtainen tiedonanto, 04.02.2014.) Valitettavasti tämä periaate unohtui itseltäni opettajana tutkimuksen aikana, mikä varmasti osittain vaikutti siihen, että oppilailla esiintyi rytmin hahmottamisen haasteita.

7.2 Kuvionuottimenetelmän ulottuvuudet soiton alkuopetuksessa

Kuvionuottimenetelmä toimi tutkimusprosessissa soiton alkuopetuksessa sille asetettujen tavoitteiden mukaan. Tutkimustulokset osoittivat sen, että kuvionuottimenetelmän hyödyntämisellä oli useita positiivisia vaikutuksia oppilaiden sekä soittamisen että luovan toiminnan oppimiseen ja motivaatioon. Erityisesti musiikillinen luova toiminta kuten omien soolojen tekeminen ja säveltäminen osoittautuivat tutkimuksen aikana oppilaita motivoivaksi toiminnaksi.

Olin tutkijana hämmästynyt siitä, kuinka nopeasti oppilaat sisäistivät menetelmän idean. Yksikään oppilas ei ihmetellyt tai kyseenalaistanut koko opetuskokonaisuuden aikana sitä, että miksi emme käyttäneet opetustuokioiden aikana perinteisiä nuotteja. Tämä osoitti sen, että kuvionuottimenetelmän testaamiseen 2. vuosiluokka soveltui hyvin. Tämä voi johtua useammastakin syystä. Useammat 2. –vuosiluokalla olevat oppilaat eivät ole vielä omaksuneet täysin perinteistä nuottikirjoitusjärjestelmää, jolloin uusien nuottikirjoitusjärjestelmien omaksuminen saattaa osoittautua helpommaksi kuin myöhemmillä luokilla.

7.2.1 Kuvionuottimenetelmä ja soittamisen oppiminen

Edellä kuvatun tutkimusprosessin tulokset osoittavat, että kuvionuotit helpottivat tutkimuksessa mukana olleiden oppilaiden soittamaan oppimista. Musiikinopettaja tuo esille, että oppilaiden soittamisen oppiminen oli nopeamaa ja helpompaa kuin yleensä. Yli puolet oppilaista myös totesivat haastattelussa, että eivät olleet kokeneet minkään olevan vaikeaa opetuskokonaisuuden aikana. Vikman (2001) tutkii kuvionuottien helpottavaa vaikutusta soittamisen oppimiseen useammasta näkökulmasta. Hän toteaa, että kuvionuotit toimivat sekä

motorisen toiminnan, musiikin muotojen, ja loogisuuden ymmärtämisen kuin nuottikirjoituksen spatiaalisen hahmottamisenkin alueella soiton opetuksessa ja oppimisessa helpottavana tekijänä. (Vikman 2001, 187.)

Kuvionuottien vaikutusta soittamisen oppimiseen voi tarkastella monesta näkökulmasta. Ensinnäkin melodian soittaminen kuvionuoteilla helpottuu, sillä nuottikuvan lukeminen ei vaadi soittajalta muuta visuaalisen informaation eli oikean kuvion ja värin yhdistämistä oikeaan laattaan tai koskettimeen. Soittimeen liimattujen kuvionuottitarrojen ansiosta soitin ja soittimen oktaavialat hahmottuvat paremmin, jolloin oikea soittokohta löytyy helpommin ja nopeammin. Opetuskokonaisuuden aikana en näyttänyt oppilaille melodian soittamisessa kertaakaan, että mistä oikea soittokohta soittimesta löytyy. Tuin soittamista kyllä näyttäen nuoteista, että missä kohtaa mennään. Tuloksissa on huomioitava se, että liiolii –melodiakohta ei itsessään ollut kovin haastava. Tapaamisissa oppilaiden tuli kuitenkin soittaa heille täysin vieras, neljän tahdin mittainen sävellyslaulu, jonka soittaminen vaati jo enemmän nuotinluvun hallitsemista.

Samanlaisia huomioita on myös tehnyt Huhtinen (2002), joka haastatteli tutkimuksessaan kuvionuottimenetelmää hyödyntävää Esa Lamposta. Lamponen kertoi, että kuvionuottimenetelmän käyttäminen soitonopetuksessa on helpottanut soittamista, ja oppilaille on ollut mahdollisuus osallistua soittamiseen ilman opettajan jatkuvaa ohjausta. (Huhtinen 2002, 50.) Sillä kuvionuoteista soittaminen ei vaadi opettajan jatkuvaa ohjausta, kuvionuotit mahdollistavat myös oppilaiden itsenäisen soiton harjoittamisen.

Säestyssoitto kuvionuoteilla opetuskokonaisuuden aikana tapahtui kahdella tavalla: sekä soittamalla soinnun bassosäveltä ja toiseksi etsimällä soinnun bassosävelle värikaveri. Värikaveriperiaate osoittautui säestyssoiton oppimisen ja opetuksen kannalta erittäin toimivaksi. Oppilaat vaikuttivat motivoituneilta värikaverin etsimiseen, ja löysivät samalla periaatteella myös muille väreille värikavereita. Vaikka laattasoittimessa ja sähköpianossa värikaveri etsittiin hieman eri periaatteella, se ei hämmentänyt oppilaita, koska ohjeistin värikaverin etsimisen.

Opetuskokonaisuuden aikana oppilaille esiintyi rytmien hahmottamisen haasteita. Opettaja toteaa saman asian useammassa kommentissaan. Hän kertoo, että rytmien hahmottaminen on oppilaille soiton alkuvaiheessa vielä haastavaa, sillä keskittyminen menee enimmäkseen

oikeiden kuvioiden löytämiseen soittimesta. Toisaalta en myöskään itse tukenut oppilaiden rytmien luvun hahmottamista riittävästi. Useammassa tutkimuksessa tuodaan esille se, että kuvionuottien keston ilmaisu visuaalisesti helpottaa soittajan rytmien hahmottamista. Tutkimusprosessin aikana tehtyjen havaintojen perusteella tähän ei kuitenkaan ole riittävästi näyttöä. Kuvionuottien kesto palkkien pituutena esitettynä auttoi kyllä oppilaita ymmärtämään nuottien kestoja toisiinsa nähden. Esimerkiksi tapaamisissa sävellyslaulun kohdalla, kymmenen viidestätoista oppilaasta soitti melodiassa olevan puolinuotin pitempänä kuin neljäsosanuotit. Soitosta ei kuitenkaan ollut selkeästi pääteltävissä sitä, että oppilaat olisivat ymmärtäneet, kuinka moneen kussakin kuvionuotissa lasketaan. Opetustuokioiden aikana tehdyissä taputusharjoituksissa oppilaat pystyivät päättämään muiden nuottien kuten puolinuotin ja neljäsosanuotin keston ilmoitettuani, että kokonuotissa lasketaan neljään. Tulokset siis osoittavat, että kuvionuottien konkreettinen esitystapa mahdollistaa nuottien kestojen vertailun ja ymmärtämisen toisiinsa nähden.

Vikman (2001) tuo esille, että kuvionuoteilla on vaikuttaa soittamisen oppimiseen myös motorisen hallinnan myötä. Kuvionuottien konkreettisuuden ansiosta soittajan nuotinluku helpottuu, jolloin oppilas voi vielä rauhassa keskittyä soittotekniikan opetteluun. Kuvionuottien selkeys siis vapauttaa oppilaalta energiaa soittotekniikan opetteluun. (Vikman 2001, 146.) Tämä oli selkeästi nähtävissä esimerkiksi opetuskokonaisuuden lopussa tapahtuvissa oppilaiden tapaamisissa. Pianossa olevat kuvionuottitarrat auttoivat selkeästi oppilaita hahmottamaan pianon koskettimistoa paremmin, jolloin oikean soittokohdan löytäminen ei itsessään vienyt niin paljoa energiaa. Tällä oli vaikutusta siihen, että osa oppilaista kykeni jo ensimmäisellä soittokerralla yhdistämään sekä melodian että säestyssoiton kahdella kädellä.

Vikman tutki myös kuvionuottien ulottuvuutta perinteisen nuottikuvan opettelussa. Hän toteaa tutkimustulosten tarkastelussa, että kuvionuoteilla voidaan tukea perinteisen nuotinluvun harjoittelua. Siirtyminen perinteisen nuottikuvan käyttämiseen ei saa tapahtua kuitenkaan liian jyrkästi, vaan siirtyminen tulee toteuttaa eri vaiheiden kautta pikku hiljaa. (Vikman 2001, 144-145.) Tutkimuksessani mukana ollut musiikinopettaja tuo haastattelussa esille, että on jatkanut tutkimusprosessin jälkeenkin värien käyttämistä musiikin opetuksessa ja havainnut, että oppilaat muistavat nuottien nimiä ja hahmottavat esimerkiksi nuottien sijoittumisen nuottiviivastolle nyt melko hyvin. Hän kertoo, että väreillä on saattanut olla vaikutusta siihen, että eräs oppilas on innostunut nyt aivan eri tavalla soittamaan pianoa, ja on aina hyvin ylpeä

löytäessään koskettimista oikean soittokohdan. Esimerkki osoittaa sen, että siirtymisen kuvionuoteista perinteiseen nuottikuvaan ei tarvitse aina edetä varsinaisten aiemmin teoriaosuudessa esittämiäni kuvionuottivaiheiden mukaan. Siirtyminen tulee aina miettiä kohderyhmän mukaan. Jos suurin osa luokassa olevista oppilaista kykenee hahmottamaan perinteistäkin nuottikuvaa, niin siirtyminen voi tapahtua paljon nopeampaa ja opettaja voi hyödyntää esimerkiksi värejä nuotinluvun tukena hetken.

Opettajan näkemystä tukevat myös Vikmanin tutkimustulokset kuvionuottien vaikutuksesta perinteisten nuottien oppimiseen. Hänen mukaan kuvionuotit voivat toimia alkuopetuksessa välittävänä vaiheena perinteisen musiikillisen symbolisysteemin oppimisessa. Näkemystään hän perustelee sillä, että kuvionuotit ovat lähtöisin soittamisen käytännön tason ongelmista, ja symbolijärjestelmältään ensimmäisen eli käytännön ja toisen eli abstraktimman tason välimaastossa. Siirryttäessä lukemaan perinteistä nuottikirjoitusta, siirtyminen käytännöllisestä tiedosta ei siis tapahdu liian jyrkästi, ja se helpottaa perinteisten nuottien omaksumista. (Vikman 2001, 124.)

7.2.2 Kuvionuotit ja soittamisen motivaatio

Tutkimuksen aineistosta sekä haastatteluiden että opetuskokonaisuudesta tehtyjen havaintojen pohjalta nousi esille se, että oppilaat olivat motivoituneita kuvionuoteilla soittamiseen. Tuloksissa on huomioitava se, että oppilaita motivoi myös uudet soittimet. Opettaja kuitenkin totesi, että laittaisi motivaation syntymisen metodin piikkiin erityisesti oppilaiden kohdalla, joilla esiintyy tarkkaavuuden ja keskittymisen kanssa ongelmia. Sekä oppilaiden haastattelun, opettajan kommenttien että omien havaintojen perusteella erityisen motivoivaksi toiminnaksi opetuskokonaisuuden aikana osoittautui omien soolojen ja sävellyksien tekeminen. Kuvionuotit mahdollistivat opetuskokonaisuuden aikana myös uusien motivoivien työskentelytapojen käyttöönoton, kuten soiton johtamisen.

Uskon, että kuvionuotit vaikuttavat soittamisen motivaatioon onnistumisen kokemusten myötä. Sillä soitto onnistuu usein nopeasti, onnistumisen kokemukset pitävät yllä myös soittamisen motivaatiota. Soittajalle ei siis tule niin helposti turhautumisen kokemuksia, jotka yleensä haittaavat soittamisen motivaation syntymisessä. Opettaja tuo haastattelussaan esille,

että eräs oppilas on innostunut pianon soittamisesta tutkimuksen jälkeen. Hän kuvailee, miten ylpeä oppilas on löytäessään koskettimista oikean soittokohdan värien avulla. Esimerkissä oppilaan soittamiseen motivaatioon on saattanut vaikuttaa itsetunnon kohoaminen. Vikman (2001) toteaa, että kuvionuottisoiton kautta tapahtuvalla itsetunnon kohoamisella ja onnistumisen kokemuksilla on merkittävä osuus soittamisen motivaation syntymiseen. (Vikman 2001, 104.) Myös muut tutkimukset tukevat ajatusta kuvionuottimenetelmän motivoivasta vaikutuksesta soiton alkuopetuksessa. Huhtinen (2002) esittää tutkimuksessaan Lamposen näkemyksiä kuvionuottimenetelmän ja soittamisen motivaation yhteydestä. Lamposen mukaan kuvionuottimenetelmän käyttäminen helpottaa ja rikastuttaa lasten soittamista. Soittamisen motivaatio hänen mukaansa piilee siinä, että kuvionuoteilla tapahtuvassa opetuksessa soittamiseen ei liity vielä ylivoimaista haastetta. Hän kertoo, että myös monet hänen opettamiensa lasten vanhemmat ovat innostuneet soittamaan kuvionuoteilla, kun ovat nähneet lastensa kehityksen ja motivaation. (Huhtinen 2002, 50.)

7.2.3 Kuvionuotit ja musiikillinen luova toiminta

Oppilaiden ja opettajan haastatteluista kävi ilmi, että kuvionuotit osoittautuivat tutkimusprosessin aikana motivoivaksi tavaksi omien soolojen tekemiseen ja säveltämiseen. Kuvionuottien avulla säveltämiseen tai omien soolojen tekemiseen ei liittynyt liian suurta haastetta, mikä helpotti oppilaiden työskentelyä ja motivoi oppilaita entisestään. Tulosten tarkastelussa on kuitenkin myös huomioitava muut tekijät, joiden avulla sävellystehtäviin liittyvää kynnystä madallettiin edelleen, kuten esimerkiksi sävellystehtävien pitäminen vain yhden tahdin mittaisina molemmissa osioissa. Vikman (2001) toteaa, että kuvionuoteilla oman sävellyksen tai oman soolon tekeminen ja merkitseminen helpottuu, sillä väreillä säveltäminen ei vaadi soittajalta nuottien nimien muistamista (Vikman 2001, 148). Kaikkonen ja Laes (2013) tuovat esille, että kuvionuottien avulla oman sävellyksen tai soolon melodiakulku ja rakenne visualisoituu erillä tavalla kuin perinteisen nuottikuvan avulla. Kuvionuotit auttavat soittajaa hahmottamaan oman sävellyksensä auditiivisen mielikuvan lisäksi visuaalisesti, joka helpottaa sävellyksen tai oman soolon tekemistä entisestään. (Kaikkonen & Laes 2013, 56.)

Kaikkonen & Laes (2013) toteavat myös, että kuvionuotit mahdollistavat omien sävellysten tai soolojen muistiin merkitsemisen (Kaikkonen & Laes 2013, 56). Tämä oli nähtävissä myös tutkimusprosessin aikana. Opetuskokonaisuuden aikana käytettiin kahta tapaa omien soolojen ja sävellyksen merkitsemiseen: sekä kuvionuottimagneetteja että värikyniä. Molemmat tavat osoittautuivat soveltuvan omien sävellysten ja soolojen merkitsemiseen. Kuvionuottimagneeteilla oman soolon tekemisen kynnystä madallettiin edelleen, sillä oppilaiden ei tarvinnut kirjoittaa kuvionuotteja itse. Värikynillä merkitsemisessä oppilaiden tuli itse piirtää sävellykseen kuvionuotit, joka oli astetta haastavampi tehtävä. Siitä huolimatta, että en ohjeistanut oppilaita kuvionuottien kirjoittamisessa, oppilaat osasivat kirjoittaa kuvionuotteja. Oppilaiden värittämistä kuvionuoteista oli havaittavissa se, että oppilaat olivat ymmärtäneet, kuinka kuvionuotit kirjoitetaan. Neliö –muodon useimmat oppilaat piirsivät värittämällä koko kuvionuottipalkin, mutta siitä on kuitenkin selkeästi tunnistettavissa neliökuvio.

Osa oppilaista koki opetuskokonaisuuden aikana tehdyt sävellystehtävät myös haastaviksi. Eräs oppilas kuvasi haastavuutta valinnan vaikeudella. Toinen oppilas kuvasi tehtävien olleen haastavia sen vuoksi, että valitessa kuvionuotteja on vielä vaikea tietää sitä, miltä sävellyks lopulta kuulostaa. Niissä tilanteissa, kun oppilaat eivät osanneet valita sävellykseen tai sooloon värejä, pyrin motivoimaan oppilaita valitsemaan värin esimerkiksi lempivärin mukaan tai silmät kiinni. Tämän jälkeen värien valitseminen ei ollutkaan oppilaista enää niin haastavaa. Tulosten perusteella kuvionuotit mahdollistivat uusia tapoja myös oppilaiden motivoimiseen ja säveltämisen kynnyksen madaltamiseen.

7.2.4 Kuvionuotit ja oppilaat

Tutkimustulokset osoittavat, että oppilaat, joilla esiintyi keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteita, jaksoivat opetuskokonaisuuden aikana työskennellä paremmin, saivat omia ideoita, ja pääsivät työskentelyn makuun paremmin kuin normaaleilla musiikintunneilla. Opettaja nosti opetuskokonaisuuden perusteella esille kaksi oppilasta, joiden työskentely poikkesi opetustuokioiden aikana huomattavasti normaalitunneista. Toisella oppilaalla keskittyminen oli huomattavasti heikompaa ja toisella oppilaalla taas huomattavasti parempaa kuin normaalisti. Pelkkien havaintojen pohjalta on kuitenkin mahdotonta tehdä perusteltua

johtopäätöstä siitä, että onko metodilla itsessään ollut suoraa yhteyttä oppilaiden keskittymisen parantumiseen. Tuloksissa on kuitenkin huomioitava metodin lisäksi myös muiden tekijöiden vaikutus kuten ryhmäkoon, tuokion pituuden sekä muiden oppilaiden vaikutus, joilla on saattanut olla oppilaiden keskittymiseen metodiakin suurempi vaikutus.

8 PÄÄTÄNTÖ

Kuvionuotit soveltuivat hyvin soitonopetukseen tässä toimintatutkimusprosessissa. Haluan kuitenkin muistuttaa siitä, että tutkimustulokset eivät sinällään ole yleistettävissä musiikin yleisopetukseen. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että tutkimusasetelma poikkesi jo esimerkiksi tuokioiden kestolta ja opetusryhmien koolta normaaleista musiikintunneista.

Tutkimuksen aikana tehtyjen havaintojen perusteella voin kuitenkin todeta, että näen menetelmässä paljon potentiaalia hyödynnettäväksi myös musiikin yleisopetukseen ja erityisesti yleisopetuksen alkuopetukseen. Uskon menetelmän hyödyntämisellä olevan monia positiivisia vaikutuksia oppilaiden soittamisen oppimiseen ja motivaatioon. Ennen kaikkea soiton alkuvaiheessa olevien oppilaiden kannalta näen tärkeäksi itsetuntoa kohottavien onnistumisen kokemuksen syntymisen kuvionuoteilla soitettaessa ja säveltäessä.

Myös tutkimuksessa mukana ollut opettaja näki menetelmän potentiaalin jatkaessaan tutkimuksessa mukana olleen ryhmän kanssa värien hyödyntämistä soiton opetuksessa perinteisen nuottikirjoituksen rinnalla. Parhaiten näkisinkin menetelmän toimivan juuri perinteisen nuottikirjoituksen rinnalla ja nuotinluvun tukena. Menetelmän pääpiirteet on helppo käydä esimerkiksi jonkun lyhyen opetusjakson aikana, jonka jälkeen menetelmää voi hyödyntää esimerkiksi opettajan esimerkin mukaan. Tosin on perusteltua pohtia, että voidaanko metodin soveltamista vain värien osalta kutsua enää kuvionuottimenetelmän hyödyntämiseksi.

Vaikka kuvionuotit ovatkin alun perin kehitetty niille, joiden on mahdotonta oppia lukemaan perinteistä nuottikuvaa, uskon menetelmästä olevan hyötyä monenlaisille oppijoille. On huomioitava, että opettajan ei tule tehdä ennakko-oletuksia oppilaiden taidoista, mutta ei myöskään taitojen rajallisuudesta (Birkenshaw-Fleming 1993, 1). Kaikkonen ja Laes (2013) toteavat, että sillä aikaa kun peruskoulun inklusiivinen malli valtaa koko ajan yhä enemmän alaa kouluissa, musiikinopettaja kohtaa työssään yhä useammin erilaisia oppijoita. Tällainen tilanne vaatii musiikinopetusta, jossa huomioidaan yhä paremmin oppilaiden erilaiset oppimistyylit. (Kaikkonen & Laes 2013, 51.) Uskon, että hyödyntämällä kuvionuottimenetelmää, tällaisen oppilaiden erilaiset oppimistyylit huomioivan musiikinopetuksen saavuttaminen on jo askeleen lähempänä.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2007). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Atweh, B., Kemmis, S. & Weeks, P. (1998). *Action Research in Practice: Partnership for Social Justice*. Routledge.
- Birkenshaw-Fleming, L. (1993). *Music for All: Teaching Music to People With Special Needs*. Warner/Chappel Music Canada Ltd.
- Hakomäki, H. (2007). *Tarinasäveltämisen taito*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, H., Huttunen R., Moilanen, P. (1999). *Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Juva: Atena.
- Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. (1999). Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H., Huttunen, R., Moilanen, P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja* (25-62). Juva: Atena.
- Huhtinen, H. (2002). ”Keltanen soi korkeemmalta kuin harmaa”. *Kokemuksia kuvionuottimenetelmän soveltamisesta musiikkileikkikoulussa*. Helsinki: Sibelius-Akatemia. Pro gradu –tutkielma.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. 13. Painos. Helsinki: Tammi.
- Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (2005). *Soita mitä näet. Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa*. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.
- Kaikkonen, M. (2005). Kuvionuottimenetelmä ja muut nuottien merkintätavat. Teoksessa Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (toim.) *Soita mitä näet. Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa* (27-61). Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.

- Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (2005). Kuvionuottimenetelmä ja sen sovellukset. Teoksessa Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (toim.) *Soita mitä näet. Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa* (7-26). Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.
- Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (2009). *Kuvionuotit*. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Kaikkonen, M. & Laes, T. (2013). Säveltämisen työtapoja erityismusiikkikasvatuksessa. Teoksessa Ojala, J. & Väkevä, L. (toim.) *Säveltäjäksi kasvattaminen: Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen* (10-22). Opetushallitus.
- Kemmis, S. & Wilkinson, M. (1998). Participatory action research and the study of practice. Teoksessa Atweh, B., Kemmis, S. & Weeks, P. *Action Research in Practice: Partnership for Social Justice* (21-36). Routledge.
- Kiviniemi, K. (1999). Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa Heikkinen, H., Huttunen, R., Moilanen, P. (toim.) *Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja: Siinä tutkija missä tekijä* (63-84). Juva: Atena.
- Koshy, E., Koshy V. & Waterman, H. (2010). "Action research in healthcare". SAGE Publications.
- Kuula, A. (2006). *Toimintatutkimus*. Luku 5.4 kokonaisuudesta Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). Verkkojulkaisu. *KvaliMOTV – Menetelemäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 22.04.2015 osoitteesta http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_4.html
- Laaksonen, K. (1998). *Kuvionuotit dysfaattisten lasten kuntoutuksessa. Terapeuttisesti orientoituneen soitonopetusmenetelmän testaus, kuvaus ja kehittäminen*. Helsinki: Sibelius-Akatemia: Pro gradu –tutkielma.
- Linturi, H. (2003). *Toimintatutkimus*. Verkkoartikkeli. Haettu 20.02.2015 osoitteesta http://nexusdelfix.internetix.fi/sv/sisalto/materiaalit/2_metodit/5_actix?C:D=61566&C:selres=61566

- Ojala, J. & Väkevä, L. (2013) *Säveltäjäksi kasvattaminen: Pedaogigisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen*. Opetushallitus.
- Saarikivi, I. (2007). *Uusia värejä musisointiin. Opettajien kokemuksia kuvionuottimenetelmän soveltamisesta yleisopetuksessa*. Helsingin yliopisto: Pro gradu –tutkielma.
- Seppälä, T. (2006.) *Bändisoiton opetus kuvionuottimenetelmää käyttäen. Tapaustutkimus peruskoulun kuudennen luokan bändikerhossa*. Sibelius-Akatemia: Pro gradu – tutkielma.
- Suojanen, U. (1992). *Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä*. Helsinki: Finn Lectura.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uusitalo, K. (2005). Väriä musiikkiterapiaan. Teoksessa Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (toim.) *Soita mitä näet. Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa (62-74)*. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik.